

mir'at-ül memalik

SEYDÎ ALİ REİS

Teretiman

1001 TEMEL ESER

Tercüman
1001 TEMEL ESER

61

Yazan
SEYDİ ALİ REİS

Baskıya Hazırlayan
NECDET AKYILDIZ

MİR' AT-ÜL
MEMALİK

«ÜLKELERİN AYNASI»

Tercüman gazetesinde hazırlanan
bu eser Kervan Kitapçılık A. Ş.
ofset tesislerinde basılmıştır

1001 Temel Eser'i iftiharla sunuyoruz

Tarihimize mânâ, millî benliğimize güç katan kütüphaneler dolusu birbirinden seçme eserlere sahip bulunuyoruz. Edebiyat, tarih, sosyoloji, felsefe, folklor gibi millî ruhu geliştiren, ona yön veren konularda "Gerçek eserler" elimizin altındadır. Ne var ki, elimizin altındaki bu eserlerden çoğunlukla istifade edemeyiz. Çünkü devirler değişmelere yol açmış, dil değişmiş, yazı değişmiştir.

Gözden ve gönülden uzak kalmış unutulmaya yüz tutmuş -Ama değerinden hiçbir şey kaybetmemiş, çoğunluğu daha da önem kazanmış- binlerce cilt eser, bir süre daha el atılmazsa, tarihin derinliklerinde kaybolup gideceklerdir. Çünkü onları derleyip - toparlayacak ve günümüzün türkçesi ile baskıya hazırlayacak değerdeki kalemler, gün geçtikçe azalmaktadır.

Bin yıllık tarihimizin içinden süzülüp gelen ve bizi biz yapan, kültürümüzde "Köşetaşı" vazifesi gören bu eserleri, tozlu raflardan kurtarıp, nesillere ulaştırmayı plânladık.

Sevinçle karşılayıp, ümitle alkışladığımız "1000 Temel Eser" serisi, Millî Eğitim Bakanlığınca durdurulunca, bugüne kadar yayınlanan 66 esere yüzlerce ek yapmayı düşündük ve "Tercüman 1001 Temel Eser" dizisini yayınlamaya karar verdik. "1000 Temel Eser" serisini hazırlayan çok değerli bilginler heyetini, yeni üyelerle genişlettik. Ayrıca 200 ilim adamımızdan yardım vaadi aldık. Tercüman'ın yayın hayatındaki geniş imkânlarını 1001 Temel Eser için daha da güçlendirdik. Artık karşınıza gururla, cesaretle çıkmamız, eserlerimizi gözlere ve gönüllere sergilememiz zamanı gelmiş bulunuyor. Millî değer ve mânâda her kitap ve her yazar bu serimizde yerini bulacak, hiç bir art düşünce ile değerli değersiz, değersiz de değerli gibi ortaya konmayacaktır. Çünkü esas gaye bin yıllık tarihimizin temelini, mayasını gözler

önüne sermek, onları lâayık oldukları yere oturtmaktır.

Bu bakımdan 1001 Temel Eser'den maddî hiç bir kâr beklemiyoruz. Kârımız sadece gurur, iftihar, hizmet zevki olacaktır.

KEMAL ILICAK

Tercüman Gazetesi Sahibi

ÖNSÖZ

Sağlam temele dayanan kültür; şahsiyetli gençliğin yetişmesinde en büyük amildir.

Ecdad ile bağı kopmuş; dili diline; töresi töresine uymayan nesiller; kökleri ve dalları budanmış; yine de meyve vermesi beklenen bir ağaç gibidir.

Dal; gövdeye yakın olması ve daha iyi beslenebilmesi için budanır. Fakat kökün budanışı sonucunda yine de meyve ummak; çok zordur ve uzun bir bekleyişi gerektirir.

Kütüphaneler dolusu mefahir kaynağı; ecdad yadigârı eser; kendilerini tozlu raflardan kurtaracak selahiyetli eller beklemektedir. Ne yazık ki onları anlayacak; biz yeni neslin istifadesine sunacak anahtarlar bir bir aramızdan ayrılmaktadır.

Bugünkü neslin ızdırabına dokunmaya hiç hacet yoktur kanaatindeyim. Çünkü ecdadın halk lisanıyla; halkın anlayabileceği bir tarzda kaleme aldığı eserleri anlayamamaktadır.

Bugünkü konuşulan «Türkçe»ye aktarmaya çalıştığım MİR'AT-ÜL MEMALİK (ÜLKELERİN AYNA-SI) bunlardan birisidir. Müellif önsözünde «Eseri herkesin anlayabilmesi; dört senelik sıkıntı ve ızdırıp dolu günlerimizi öğrenip bize acımaları için halkın konuştuğu lisanda yazdım» diyor.

Nesiller arasındaki boşluk kendisini açıkça göstermektedir.

Eserin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla baş taraf-
ta Seydi Ali Reis'in şahsiyetini, eserlerini ve İmpara-
torluk devrimizdeki Hint seferlerini kısaca belirttim.

Eseri çevirirken bilhassa metne sadık kalmaya gayret ettim. Birbirlerine «...gelüp ...gidüp» diye bağ-
lanan cümleleri müstakil birer cümle haline getirdim.
Çağatayca şiirleri numaralayıarak kitabın sonunda açıkladım.

Şiirlerin, bilhassa okundukları gibi yazılmasına dikkat ettim. Anlaşılmayacak kelimeleri kitabın so-
nunda bir lûgatçe halinde takdim ettim.

Çeviride hatam olması muhakkaktır. Değerli oku-
yucularımın bu cür'etimi samimiyetle bağışlamaları en büyük dileğimdir.

Müellifin arzusuna uyarak ruhunun şâd olmasını diliyor ve escri; gönlü bu vatan için çarpan genç kar-
deşlerime ithaf ediyorum.

NECDET AKYILDIZ

SEYDİ ALİ REİS

Aslen Sinop'ludur, sonradan Galata'ya yerleşmiş-
tir. Babası Dar'us Sina'a-ı Amire kethüdası Hüseyin
Ağadır. Büyük babası da Fatih zamanında Galata ter-
sanesi kethüdalığı yapmıştır. Seydi Ali bu aile mesleği-
ni devam ettirerek küçük yaşta tersane hizmetine gir-
miş, Rodos'un zaptından (1522) başlayarak donanma-
nın Akdeniz'deki bütün harekelerine, Barbaros'un mai-
yetinde savaşlara katılmış, Preveze muharebesinde Os-
manlı donanmasının sol cenah kumandanı olarak te-
mayüz etmiş ve daha sonra Kapdan-ı Derya Sinan Pa-
şa ile birlikte Trablusgarb'ın fethinde (1551) bulunmuş-
tur.

Bu seferlere muvazi olarak bahriye teşkilâtı için-
deki mevkilerde yükselmiş, önce Azaplar Kâtipliği'ne
sonra Galata tersanesi kethüdalığına tayin edilmiş, ni-
hayet Hassa reisi yani, devlete ait harp gemisi kuman-
danı olmuştur.

Seydi Ali Reis, Trablusgarb seferinde iken Cidde'ye
saldıran hatta Süveyş tersanesini tehdid eden Por-
tekiz'lileri Babu'l Mendep ve Basra körfezinden çı-
karmak için otuz kadırgalık bir donanma ile Umman
denizine açılan Mısır kapdanı Piri Reis'in Maskat'ı
zapt ve Hürmüz'ü muhasara etmesine rağmen donan-
manın büyük kısmını Basra'da bırakarak üç kadırğa ile
geri dönmek zorunda kalmış ve gemilerden birisi de

yolda parçalandığından ancak iki kadirga ile Mısır'a avdet edebilmiş idi (1552).

Piri Reis bu başarısızlığının cezasını hayatı ile öde-miş; Süveyş kaptanlığı Katif sancağından mazûl Mu-rat Reis'e tevcih edilmiş ve kendisine Basra'daki do-nanmadan 8 gemiyi orada bırakarak diğerlerini alıp Süveyş'e getirmesi emrolunmuş idi.

Bu sırada Kanunî, Nahcivan seferine hareket et-tiğinden (18 Razaman 960 / 28 Ağustos 1553) Seydi Ali'de sefer-i hümayûn hizmeti için ordu ile birlikte yola çıktı.

Halep kışlağına varıldıktan bir müddet sonra 15 kadirga ve 2 barça ile Basra'dan çıkan Murat Reis'in Hürmüz açıklarında bir Portekiz donanması ile giriş-tiği muharebeyi kaybettiği; barçalardan birisinin düş-man eline geçtiği ve hayli hasara uğrayan Osmanlı ge-milerinin tekrar Basra'ya sığındığı haberi alındı.

Bunun üzerine Kanunî; 960 Zilhicce sonlarında (I. Kânun başları 1553) Seydi Ali Reis'i 150 akçe yevmi-ve ile Süveyş kaptanlığına tayin ve Basra'daki donan-mayı alıp Mısır'a getirmeye memur etti.

1 Muharrem 961 (7 I.Kânun 1553) de Seydi Ali Reis yeni görevini devralmak üzere Halep'ten hareket etti...

Dört yıl kadar süren uzun ve maceralı bir yolcu-culuktan sonra Edirne'de Huzur'u Şahaneye kabul edildi. Sergüzeştini nakl ve görüştüğü muhtelif müs-lüman hükümdar ve beylerinden getirdiği 18 mektubu takdim edince padişahın ve sadrazam Rüstem Paşanın iltifat ve ihsanlarına nail oldu. Ancak öldüğü rivayetle-ri üzerine Mısır kaptanlığı Kurdoğlu Hızır Reise veril-miş olduğu için Seydi Ali Reis'e 80 akçe yevmiye ile

Dergâh-ı Ali müteferrikalığı tevcih edildi ve birikmiş olan dört yıllık ulûfesi de ödendi. Bukadar maceradan sonra artık kendisi de donanma hizmetinden ayrılmış olacak ki çok geçmeden Diyarbekir tımar defterdarlı-ğına tayin olundu (Recep sonları H. 964 / Mayıs son-ları 1557) ve bu vazifede iken H. 970 Cemaziyel evve-linde (27 I. Kânun 1562, 25 II. Kânun 1563) vefat etti. Onun maceralı seyahati kısa zamanda her tarafa ya-yıldı ve «Başına Seydi Ali halleri gel'di» sözü Türkçe-de bir mesel olarak yerleşti.

ESERLERİ:

Bir denizci olarak kendisine haklı bir şöhret te-min etmiş olan Seydi Ali Reis, telif ettiği gemi sevk ve idâresine; deniz coğrafyasına ve hey'ete dair esereri ile de bir ilim adamı hüviyetini haiz bulunduğunu gös-termiştir. O kadar ki; Kâtip Çelebi'ye göre Seydi Ali Reis'ten sonra tersane ocağına onunla mukayese edi-lecek bir başkası gelmemiştir (Bkz. Tuhfet'ul Kibar s. 62, İst. 1147)

MİR'AT-I KÂİNAT:

Usturlabın imal ve istimalinden; güneşin irtifam-dan; yıldızların uzaklığından; kıblenin ve öğle vaktinin tayininden nehirlerin genişliğinin tespitinden ve rub'u müceyyibden bahseden bu eser beş makale halinde tertiplenmiş 120 babdan müteşekkildir. Seydi Ali Reis esas itibariyle bahriyeye ait olan bu eserine ilm-i nü-cumdan bazı bahisler de ilâve etmiştir.

(Yazma nüshası İst. Üniversitesi Kütüph. Nu: TY. 1824)

2 — HULÂSAT'EL-HAY'A

Halep'te bulunurken hey'et ve riyaziyyat dersleri alan Seydi Ali Reis; hocası Hamdullah b. Şeyh Cemaladdin'in bu ilim sahalarında Türkçede de bir eserin bulunması lüzumunu belirtmesi üzerine Ali Kuşçu'nun hey'ete dair Fethiye isimli eserini tercüme etmiş ancak bunula iktifa etmeyerek Mahmud b. Omar al-Çağminî'den ve Kadızade-i Rûmî Musa Paşa'nın eserlerinden de faydalanarak tercümesine birçok ilâveler yapmıştır.

(Yazmaları: Ayasofya Kütph. Nu: 2591 / Nuruosmaniye, Nu: 2911)

3 — KİTAB AL-MUHİT Fİ İLM'AL-EFLÂK VA'L ABHUR

Seydi Ali Reis kısaca Muhit adı ile tanınmış olan bu meşhur eserini 1554'te Haydarabad'da bulunurken kaleme almıştır. Geçirdiği tecrübelerden sonra kaptanlara ve gemicilere kılavuz olmadan Hint denizlerinde kolaylıkla sevr ü sefer imkânını verecek bir kitap hazırlamak isteyen müellif eserini telif ederken bu hususta evvelce yazılmamış olan birçok kitaplardan istifade ettiği gibi bunlara şahsî müşahedelerini de katmıştır. On bab ve elli fasla ayrılmış olan eser cihet sayını; zaman hesabı; takvimler; pusula taksimatı; denizcilikte ehemmiyetli bazı yıldızların tulu' ve grupları; meşhur limanlar; Hindistan'ın rüzgâr-altı ve rüz-

gâr-üstü sahilleri ile Hint denizindeki adalar; rüzgârlar; tayfunlar ve seyr ü sefer yolları hakkında mühim malûmat ihtiva etmekte; ayrıca dördüncü babına Yüni Dünya (Amerika) ya ait bir fasıl da ilâve edilmiş bulunmaktadır. Kâtip Çelebi Cihannüma'sında Seylan; Cava; Sumatra; ve diğer adalar hakkında verdiği bilgiyi aynen Muhit'ten nakletmiş diğer taraftan eserin Hint Okyanusu'na; deniz astronomisine ve fizikî coğrafyaya ait kısımları geçen asırdan itibaren bir çok Avrupa dillerine tercüme edilmiştir.

4 — MİR'AT AI'MEMALİK

Seydi Ali Reis'in Hindistan'dan Bağdad'a dönüşünde yol arkadaşlarının; görülen şehirleri seyrolunan acaip ve garaibi; ziyaret olunan türbeleri ve çekilen meşakkati anlatan bir kitap yazmasını istemeleri üzerine kaleme almaya başladığı bu eseri 965 Saferi ortalarında (I. Kânun başları 1557) İstanbul'da tamamlamıştır. Süveyş kaptanlığına tayininden itibaren sergüzeştinin bir hikâyesi olan bu eserde Seydi Ali Reis, geçtiği memleketler; tanıştığı hükümdarlar ve şahidi olduğu vak'alar hakkında malûmat vermektedir. Aynı zamanda bir seyahatname vasfını haiz olan MİR'AT AL'MEMALİK'in Türkçe metni Necip Asım'ın bir mukaddimesi ile birlikte Ahmet Cevdet tarafından neşredilmiştir. Bizim; bugünkü dile aktarmaya çalışırken göz önünde bulundurduğumuz kitap da bu baskı olmuştur. (Dersaadet-İkdam Matbaası, 1313)

Hayrullah Örs ve Mustafa Nihat Özön tarafından da bazı seçmeler yapılmıştır. (Hindistan'dan İstanbul'a 1935 Ank.).

Bunlardan başka eser H. Friedrich Diez tarafından Almancaya (Denkwürdigkeiten von Asien. Berlin 1815. II. 133—267).

M. Morris tarafından kısmen Fransızcaya (Journal Asiatique 1826. 9—10).

A. Vambéry tarafından İngilizceye (The Travels and Adven Tures of the Turkish Admiral Sidi Ali Reis. London 1899).

Ş. Zumminab tarafından da Rusçaya (Memleketler Küzgüsü. Taşkent 1963) tercüme edilmiştir.

Eserin müellif hattıyla olan nüshası Topkapı sarayı Kütph. Revan Köşkü kısmı, Nu. 1470'de kayıtlıdır.

Seydi Ali Reis aynı zamanda şair olup şiirlerinde «Kâtibi» mahlasını kullanmış ve «Kâtibi-i Rûmî» diye de tanınmıştır. Mürettep divanı olmayıp eserlerinde; bilhassa Mir'at al-Memalik'te şiirlerinden örnekler mevcuttur.

Seyahati esnasında hükümdarlara takdim ettiği gazelleri sayesinde iltifat ve ihsanlara nail olmuş hat-ta Meşhed ve Kazvin'de olduğu gibi yine gazelleri sayesinde hapisten kurtulabilmiştir.

Hindistan'da Çağatayca öğrenen Seydi Ali Reis bu dilde de şiirler yazmıştır. Çağatayca şiirlerini beğenen Hümayun Şah; doğu Türkçesini kullanmada gösterdiği muvaffakiyetten dolayı onu Ali Şir Nevai ile mukayese ederek kendisine «Mir Ali Şir Sanî» ünvanını vermiştir.

HİNT VE UMMAN SEFERLERİ

Vasco dö Gama'nın 1498'de Ümit Burnu yoluyla Hindistan yolunu keşfetmesi Portekizlileri Hint denizine açılmaya sevk etmişti. Basra körfezi girişindeki Hürmüz Boğazı'nı zaptetmek suretiyle müslümanların elinde bulunan ticaret yolunu kapmışlardı (1515).

Osmanlıların Mısır ve Suriye'yi işgallerinden önce Portekizlilerin Hintlilere uyguladıkları şiddetten dolayı Gücerat Hükümdarı I. Mahmud Han (1458—1511) Kansu Gavri'den yardım istemiş ve o da 1508 senesinde Hüseyin Bey kumandasında bir filo göndermiş fakat bu filo pek birşey yapamamıştı.

Portekizlilerin Kızıldeniz ve Aden'de yaptıkları tahribat üzerine bunlara karşı elli parçalık bir donanma gönderildi ise de bu donanma da bir iş göremedi.

OSMANLILAR'LA PORTEKİZLİLERİN

KARŞILAŞMASI

Memlüklerin tarihe karışmasından sonra Portekizlilerin buralarda dolaşması Osmanlılara karşı da siyasî ve iktisadî bir darbe idi. Gücerat hükümdarı Bahadır Şah 1535'te Osmanlı Sultanı'na elçi ve name göndererek karadan Moğol hükümdarı; denizden Portekizliler'e karşı kendine yardım edilmesini istemişti.

Kendisine gönderilecek asker ve gemilerin masraflarına karşılık olmak üzere emanet olarak Mekke'ye gönderdiği 50 sandık ile bir milyon 270 bin 600 miskal altından sarfedilmesini yazmıştı.

Donanmanın hareketi uzun bir hazırlığı gerektiriyordu. Bu iş için evvelce Mısır Beylerbeyi olup o anda Anadolu Beylerbeyi olan Hadım Süleyman Paşa görevlendirildi.

Bahadır Şah, Diu adasında kendilerine üs verdiği Portekizliler tarafından 13 Şubat 1537 (Ramazan 943) de katledildi. Bunun üzerine Bahadır'ın Mekke'de emanet bulunan 300 sandık altın ve gümüşü verilen emir üzerine Hadım Süleyman Paşa tarafından İstanbul'a nakledildi.

Süveyş tersanesinde muhtelif büyüklükte 76 parça gemi inşa edildi. Bütün levazımatı ikmal edilip harekete geçirildi. Hadım Süleyman Paşa kumandasındaki donanma ilk olarak 1538 Haziranında Aden'i zaptetti.

Beni Tahir kabilesinden olan Aden hakimi Amir b. Davud'u hile ile gemisine getirterek idam etti. Yerine kendi ümerasından Behram Bey'i sancak beyi tayin etti.

Hadım Süleyman Paşa donanmasıyla Diu önlerine geldi. Bahadır Şah'ın yerine Miran Mehmed Şah-Faru-âi hükümdar olmuştu. Bahadır'ın yeğeni 3. Mahmud; Portekizlilerle anlaşarak idareyi ele aldı; Hadım Süleyman Paşa'ya karşı da Portekizlilerle ittifak yaptı. Süleyman Paşa yirmi gün kadar kaleyi muhasara etti. Bu arada Portekiz donanmasının gelmekte olduğu ha-

beri geldi. Deniz de fırtınalı olduğu için hiç bir netice elde edemeden muhasarayı kaldırdı; geriye döndü ve Zübeyd'i işgal etti.

HİNT DENİZİNDE PORTEKİZLİLERLE

ÇARPIŞMALAR

Piri Reis'in Hint sularındaki faaliyeti ve ölümü.

Hadım Süleyman Paşa'nın Mısır'a dönüşünden sonra Portekizliler Kızıldeniz'e girerek Cidde'yi işgal etmek istediler; fakat muvaffak olamadılar.

Bu sefer Süveyş tersanesini yakmaya teşebbüs ettiler. Bunda da muvaffak olamadılar; fakat Tur-i Sina kasabasını yaktılar. H. 950/1543. Bir müddet Aden'i ele geçirdilerse de Piri Reis bizzat donanması ile burayı onlardan kurtarmıştır.

Piri Reis H. 958/1551'de otuz kadar gemiden müteşekkil Süveyş donanmasıyla Hint denizine çıktı. Maskat'ı zaptetti. Yetmiş parçalık düşman donanmasını bozarak Hürmüz adasındaki Hürmüz kalesine sığınmaya mecbur etti. Düşmanı muhasara ettiyse de kaleyi alamadı. Piri Reis buradan Basra'ya geçti. Basra iimanında iken Portekizlilerin Basra körfezini kapamak istediklerini duyunca içeride mahsur kalmak istemeyerek alelacele kendine ait üç kadirga ile denize açıldı. Diğer gemi ve askerler orada kaldı. Bu suretle yola çıkan Piri Reis gemilerinden birini de yolda kaybetti. H. 960 senesinde Süveyş'e oradan da Mısır'a vardı.

Bu hareketi İstanbul'a bildirildi. Hürmüz muhasarasını kaldırması ve diğer gemilerle askeri Basra'da bırakarak gelmesi sebebiyle suçlu görülerek Mısır divanında başı kesildi ve malları müsadere edildi. (1)

Pirî Reisten sonra Süveyş kaptanlığı Katif Sancakbeyi Murad Reis'e verildi. Portekiz donanmasının Hint ve Aden denizindeki faaliyetinden dolayı Basra'da kalması emrolundu.

Murad Reis bir ara fırsat bulup donanmasıyla Basra'dan ayrıldı. Hürmüz Boğazı'na geldiği sırada büyük bir Portekiz donanması ile karşılaştı. Burada bütün gün devam eden şiddetli bir muharebe oldu. Murad Reis çok zayıf olduğundan Basra'ya geri dönmeye mecbur kaldı. Bu savaşta meşhur kaptanlardan Süleyman ve Receb reisler şehid oldu. Murad Reis; Pirî Reis gibi idam edilmedi fakat azledildi. H. 959/1552. Donanma Basra'da mahsur kaldı; bir gemi de Portekizlilerin eline geçti.

İşte bu olaydan sonra Süveyş kaptanlığına Seydi Ali Reis tayin edildi.

(1) Hürmüz muhasarasında Pirî Reis'in rüşvet alarak muhasarayı kaldırdığı rivayetini Peçevi (Tarih-i Peçevi S. 352) ve Ali kabul etmeyerek garaza hamlediyorlar.

HİNT SEFERLERİ HAKKINDA

KISA BİR GİRİŞ

Osmanlılarla Hint ülkeleri arasındaki ilk tarihi münasebetler, büyük Türk tarihçisi Selman Reis'in (Ö. 1527) Hindistan seferinden sonra başlar.

Ümit Burnu'nu keşfettikten sonra doğu ticaretini ellerine geçirerek Hind denizinin hakimi olduklarını iddia eden Portekizliler; 1515 yılında Cidde emiri Hüseyin Bey ile birlikte Hindistan içlerine kadar gelen Selman Reis komutasındaki Memlük donanmasını da yenilgiye uğrattınca, bütün Hint yarımadasına ve Kızıldeniz'e hükmetmeye kalkışmışlar ve o diyarlarda bulunan Hint-İslâm memleketleri üzerinde ağır baskılara girişmişlerdi. Hattâ bir ara otuz yedi parçalık bir donanma ile Kızıldeniz'den Cidde limanına kadar gelmişler, fakat bir şey elde edemedi geri dönüp gitmişlerdi.

İşte tam bu sıralarda Mısır, Osmanlıların eline geçmiş ve Hint seferinden henüz dönmüş olan Selman Reis de Osmanlı donanmasının hizmetine girmişti. (1517)

Selman Reis Osmanlı donanmasına girdikten hemen sonra Yavuz Sultan Selim tarafından bin kadar Türk denizcisiyle Süveyş limanına gönderildi. Burada yeni bir tersane kurdu. Cidde emiri Hüseyin Bey ile birleşerek 22 parçalık bir donanma ile Portekizlilerin

elinde bulunan Kameran adasına sefer yaptı. Orada bulunan kâfirleri dağıtıp, adaya bir miktar asker bıraktı. Henüz Memlük'lerin elinde bulunan Yemen'i de Osmanlıların idaresine kattıktan sonra geri dönüp tekrar Süveyş'e geldi.

Selman Reis, bu sırada Mısır'a gelen sadrazam İbrahim Paşa'ya; Hindistan'ın zenginliği, Portekizlilerin elinde bulunan limanların durumu ve Hint deniz yolunun Osmanlı ticaretine sağlayacağı yararları belirten geniş bir lâyiha sundu. (1525) Selman Reis'in bu lâyihası; Osmanlıların Hint denizi üzerindeki meraklarını arttırmış ve bilâhare geleceği gibi meşhur Hint seferleri için bir zemin hazırlamıştır.

Bu sırada Hint-İlâm ülkeleri arasında da bir takım karışıklıklar ortaya çıkmıştı. Babür Şah'ın oğlu Hümayun Şah, Hindistan'da bir hayli yerleri zapt ve memleketine ilhak ettikten sonra Gücerat hükümdarı Bahadır Şah'ın üzerine yürümüş ve ülkesini işgal etmeye başlamıştı.

Zaten eskiden beri Hindistan'a hakim olmak için çalışan Portekizliler de bu iki islâm hükümdar arasında çıkan kavgadan istifade ederek Gücerat'ın meşhur bir ticaret limanı olan Diyu limanını zaptetmişlerdi. Portekiz korsanlarının Hint denizinde ticaret yapan İslâm tüccarlarına saldırıp, mallarını yağma ve gemilerini talan ettikleri de zaman zaman İstanbul'a ulaşan şikâyetler arasında idi.

Bahadır Şah, bir tarafta eskiden beri düşmanları olan Portekizliler, diğer taraftan Hümayun Şah ile başa çıkamayacaklarını anlayınca, İstanbul'a bir eiçi

göndererek Kanunî Sultan Süleyman'dan yardım talep etmiş, düşmanlarına karşı kendisinin ve ülkesinin hınaya edilmesini istemişti. (1536)

İşte Bahadır Şah'ın Kanunî'den istediği bu yardım teklifi, uzun zamandır zihinleri bulandıran Hint meselesini bir an önce halletmek isteyen Osmanlılar için bir vesile olmuştur.

Ne varki, genel olarak ifade etmek gerekirse, Hindistan ve civarında yaşayan müslümanlara yardım etmek Portekizlilerin Hint limanları üzerindeki egemenliklerine son vermek maksadıyla girişilen bu seferler maalesef istenilen neticeyi vermedi. 1538 yılında Osmanlı donanmasının başında denize açılan Hadım Süleyman Paşa'nın Hint seferini bir tarafa bırakırsak, diğer üç seferin özellikle bu seferlere katılan kaptanların akıbeti açısından— büyük bir talihsizlik eseri olduğunu söylemek, kanaatimizce yanlış bir yargı olmasa gerektir.

Ocaktan yetişme büyük bir denizci olan Pirî Reis'in 1551'de otuz parçalık bir donanma ile çıktığı ikinci Hint seferinde uğradığı başarısızlıktan dolayı idam edilmesi, hemen bir sene sonra (1552) Murad Reis'in on beş parça kadirga ile Hürmüz'de Portekizlilerle yaptığı savaşta bir başarı kazanamayarak Basra'da azledilmesi!. Ve nihayet 1553'de dördüncü Hint seferine çıkan ve iyi bir denizci olduğu kadar büyük bir alim de olan Mir'at-ül Memalik (Memleketlerin Aynası) adlı meşhur eserin müellifi Seyyid-i Ali Reis'in ve arkadaşlarının başından geçen korkunç felâketler, bu talihsizliğin bariz birer örneklerdir.

Bu yazımızın asıl maksadını teşkil eden ve Osmanlı denizcilik tarihinde müstesna bir yeri olan Sey-

yid-i Ali Reis; eşsiz bir kaptan, büyük bir şair ve gerçek bir ilim adamıdır. Başka bir tabirle; kalemi ile kılıcını aynı maharette kullanabilen hakiki bir san'at-kârdır.

Galata'lı tersane kethüdası Hüseyin Ağa'nın oğlu olan Seyyid-i Ali Reis'e, gemiciliğin atalarından miras olarak kalmış olduğunu bizzat kendisi söylüyor. Bu yüzden O'na «anadan doğma bir denizci» demek, her halde mübâhaga olmasa gerektir.

Küçük yaşta tersane hizmetinde bulunan ve denizcilikle ilgili bütün kitapları okuyup, tüm bilgileri öğrenen Seyyid-i Ali Reis'in gençliği, Hayreddin Paşa Sinan Paşa gibi büyük deniz kurtları arasında geçmiştir. Deniz muharebelerinin hile ve inceliklerini bizzat bu muharebelerde öğrenmiştir.

Seyyid-i Ali Reis, 961 H. (1553 M.) tarihinde merhum Piri Reis'in Basra'da bıraktığı donanmayı getirmek üzere Mısır kaptanlığına tayin edildi. Dördüncü Hint seferi diye bilinen ve gerçekten korkunç serüvenler, heyecanlı vak'alar ve acaip olaylarla dolu olan bu meşakkatli yolculuk tam dört yıl sürmüştür.

Seyyid-i Ali, bu uzun ve mihnetli seyahatinde başından geçen olayları MİR'AT-ÜL MEMALİK (Memleketlerin aynası) ismini verdiği bir kitapta toplamış ve Kanuni Sultan Süleyman'a takdim ederek padisahın affına mazhar olmuştur.

Şiirlerinde «Kâtibi» mahlasını kullanan ve «Kâtibi-i Rûmî» diye de şöhret bulan Seyyid-i Ali Reis, seyahati esnasında dolaşmak mecburiyetinde kaldığı Hint, Sind, Afganistan, Pakistan, Maverâünnehir, Horasan, Azerbaycan v.s. gibi yerlerde dolaşırken Çağatayca Türkçesini de öğrenmiş ve bu lehçe ile de güzel

şiirler yazmıştır. Nitekim Hindistan'da iken Delhi hükümdarı Humayun Şah'a takdim ettiği gazelleri çok beğenen hükümdar; kendisine «Mir Ali Şiri Sanî» diye hitab ederek takdirlerini belirtmiştir. Seydi Ali Reis, gerek Anadolu lehçesi gerekse Çağatay lehçesiyle yazdığı bu şiirlerini de yine «Mir'at-ül Memalik» isimli kitabında toplamıştır.

Çeşitli tarihlerde, kısmen veya tamamen İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça gibi yabancı dillere terceme edilen bu kitap, bizde ilk defa 1313 tarihinde Ahmet Cevdet tarafından İkdâm Matbaasında eski Türkçe (Osmanlıca) olarak basılmış ve Türk okurlarının istifadesine sunulmuştur. Ne var ki harf inkılâbından sonra adeta bir umacı gibi gösterilmek istenen Osmanlıca; genç nesiller tarafından okunamaz bir hale gelince, diğer bütün şah-eserlerimiz gibi bu kitap da bir kenara atılarak unutulup gitmişti.

Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser serisi içerisinde yeniden yayınlanır ve şimdiki Türkçemize aktararak genç nesillerin istifadesine sunulan Mir'at-ül Memalik (Ülkelerin Aynası) kitabının büyük bir boşluğu dolduracağına yürekten inanıyorum. Emegi geçenleri bu çalışmalarından dolayı tebrik ederiz.

ÖMER KARAYUMAK

Bismillâhirrahmanirrahim

Sonsuz hamd ve sayısız sena, bütün mevcudatı yoktan var edip, lütuf denizine daldıran, vacib-ul-Vücud, yegâne hayır ve cömertlik sahibine ki O ne güzel hakiki kudret sahibi, şanı yüce ve bağışı herşeyi kaplayan yegâne hükümdardır.

Yaradıp âlemi Hak verdi şeref
Cümleden âdemi kıldı eşref
Hakkı, ey dil arayub seyyah ol
Ma'rifet bahrine var mellah ol (1)

Selâmlar, dualar, tazarru ve niyazlar, yegâne yaratıcı olan Allah'ın, sevgisinin şerefine bütün âlemleri yaratıp günahlara şefaathçi, âlemlere rahmet olarak gönderdiği kâinatın efendisi, yaratılmışların gururu Peygamber Efendimize, aile efradına be bütün ashabına olsun.

Eyledi nefis bizi gark-ı günah
Kıl şefaath ide rahmet Allah
Himmet it rûz-ı haşrde yarın
Yüzümüz ağ ola, olmaya siyah (2)

DİNİN KORUYUCUSU PADİŞAHI MEDH HAKKINDA

Müslümanların padişahına dua etmek dahi her müslümana lâzım, ehemmiyetli, belki de farz ve en

lüzumlu bir şeydir. Bilhassa sultanlar sultanı, zaman ve zeminin hakani, heybetli, cihangir, haşmetli, adaletli, gayet cömert, atılgan, kara ve denizlerin büyük sultanı, güçlü, şerefli, zamanla akran, en zengin, Sultan Selim oğlu Sultan Süleyman Han için —Allah ömrünü uzun, devletini, hükümdarlığını ölünceye ve kıyamete kadar devam ettirsin. Amin.

Duam öldür şeh-i rumun ilâhi
Saadet ber le geçsun sal-u mahı
Anun lerman-beri, hakani Çinin
Mutîği Hind-u Sind'in Padişahı (3)

KİTABIN YAZILIŞ SEBEBİ

Bu kitabın yazılmasına sebep şudur:

Saadetlû Padişah-ı alem penah Efendimiz (Allah O'na olan yardımını arttırsın) Şark seferi sırasında Halep'te kışladıkları yerde, bu âcize Mısır kaptanlığını lûtfettiler.

Önce Mısır'dan Basra limanına gönderilen donanma gemilerinin, Mısır'a geri getirilmesi ferman buyruldu.

Bu yüksek emir mucibince Basra şehrine vardık. Mevcut olan onbeş parça kadirga ile Hürmüz denizinden Mısır'a doğru yola çıktık.

Ama (Kul tedbir alır, Hak takdir eder) sözü gibi tedbir, takdire uygun düşmedi. Mısır'a varmak müyesser olmadı. İster istemez Hint ülkesine çıktık. Deniz yoluyla gitmek mümkün olmadı. Mısır'lı gemicilerden padişah hazretlerinin helâl ekmeğini veyip yediği

nimetin kıymetini bilen bir miktar gemici ile, karadan, Osmanlı ülkesine doğru yola çıktık.

Baştan başa Gücerat ülkesi, Hint, Sind, Buhter Zemin yani Zabulistan, Bedehşan ülkesi, Hotlan, Turan, İran yani Maverâ'ünnehr, Horasan, Harezin ülkesi ve Kıpçak çölünü geçtik. Bu taraflardan yol bulamadık. Nihayet Horasan Meşhedi'nden Irakeyn yolu ile yani Kazvin ve Hemedan'dan Bağdad'a vardık.

Yolun doğruluğundan emin olarak Bağdad'dan çıktığımız zaman, tertemiz ve sözünün eri yol arkadaşlarım bana gelerek:

— Kim, bu meşakkatlerden kurtulduktan sonra, bu dağ ve çöl gezilerimizi uzun uzadıya anlatıp, bu seferin, Mekke ve Cidde seferlerinden daha yorucu olduğunu söylerse, mübalağa etmemiş olur.

Tehlikelerle dolu bu seferde meydana gelen zorluk ve sıkıntıları anlatmaya, coşkun Hint denizi mürekkep ve Sind ormanları kalem olup bin defa çoğaltılsa, hakiki şekillerinin binde birini ve yüz muhasip bir araya gelse, tehlikelerin korkunçluğunun onda birini yazıp anlatamaz.

Hiç olmazsa görülen şehirler, geziler çok tuhaf ve şaşılacak yerler, ziyaret olunan mezarlar ve sonra da çekilen elem ve sıkıntıların anlatılıp bir kitap meydana getirilmesini arzu ediyoruz. Ki işitenler, keder dolu maceramızı anlayıp halimize acısinlar» diye devamlı surette ısrar edince (devamlı birşeyi arzu etmek, o şeyin meydana gelmesine sebep olur) düşüncesiyle kitaba başladım. Yapmacık ve seçilî sözlerden kaçına-

rak, herkesin anlayabilmesi için, günlük lisanla yazdım. Alistığımız ve oturduğumuz saltanat evi olan İstanbul'a varınca, sıkıntı ve elemli günlerle keder dolu hikâyemiz sona erdi.

Her ne kadar çekilen eziyetlere göre kitabımıza «MİHNET-NAME» denilmesi lâzım gelirse de, her vilâyetin, gezilen her memleketin durumları bu kitapta anlatıldığı için isminin MİR'AT-ÜL MEMALİK (Ülkelerin Aynası) olması daha uygun görüldü.

Ümidimiz, dostlarla yüzyüze geldiğimiz zaman, bu hicran vadisinde şaşkın ve diyar-ı gurbette ah edip inleyerek ağlayan âcizi hayır dua ile anıp, kederli gönlünü memnun etmeleridir.

Her kişi ister kovâ âlemde ad
Hayr ile tâ kim kılalar ârı yâd
Sergüzeştim ben dahi zikrettiğim
Bir dua ile anılmaktır murâd (4)

MİR'AT-ÜL MEMALİK (ÜLKELERİN AYNASI)

DESTANINA GİRİŞ

Yine deryayı mihnet eyledi cûş
Mevc-i gam başdan aşub etdi hurûş
Dehr idüp aşikâre kînesini
Garka kasd etti ten sefinesini (5)

Padişah-ı Alem-penah Hazretleri H. 960/1553 senesi Ramazanının ortalarında büyük ve muazzam bir ordu ile Doğu Seferi'ne çıktılar Kışlamak için Halep istikametine yöneldiler. Bu acize de Sefer-i Hümayun'da hizmet görevi verilmişti. Zafer müjdeleyen ordu ile yola koyulduk. Saadetlû Padişahımızla mübarek Ramazan bayramını Yenişehir'de (1) idrak ettik. Oradan Seydi Gazi'ye geçip türbeyi ziyaret etti.

Konya'ya varınca; Molla Rûm (2); Sultan'ul Ulema (3); Şems-i Tebrizi ve Şeyh Sadru'd-Din Konevi Hazretleri'ni ziyaret ettik. Kayseri'ye varınca Şeyh Evhaud-din Kirmanî; Şeyh Burhanud-din Muhakkik; Şeyh Bahau'd-din oğlu Şeyh İbrahim Aksarayî ve Davud-u Kayseri'yi ziyaret ettik. Buradan Halep'e vardık.

(1) Bursa Yenişehir'i

(2) Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin bazı kaynaklardaki ismi

(3) Mevlâna'nın babası

Hız, Davud; Zekerîyya ve Belkîya peygamberler ile ashabdan Sa'd Ensari; Sa'id Ensari ve diğer salihlerin kabirlerini ziyaret ettik.

Mübarek Kurban bayramını Saadeilü Padişah ile orada geçirdik.

Önceden Mısır Kaptanı Piri Bey (4), Süveyş iskelesinden otuz kadar baştarda; kadirga; kalite ve kalyon ile Kızıldeniz yoluyla Cidde'ye uğrar. Oradan Yemen'e varır ve Bab'ul Mendep boğazından çıkar.

Aden önünde Şıhr ve Zafar yoluyla Re's-ul Hud'u geçer. Yolda fazla sis ve bulut olduğundan gemiler birbirinden ayrı düşerler. Şıhr yakınında bir kısmı parçalanır. Bir kısmı kurtulur. Umman'ın güneyindeki Maskat kalesini fetheder. Halkını esir edip, Hürmüz ve Braht adalarını yağmalar. Basra limanına gelince düşmanın «kâfir donanması geliyor» diye haber alırlar.

Maskat kalesinden esir alınan düşman kaptanı da:

«— Donanmanın gelmesi muhakkaktır. Burada durmayın, yoksa çıkamazsınız!» deyince donanmanın hepsini çıkarmaya muktedir olamayıp, kendisine ait üç parça kadirga ile düşman gelmeden evvel limandan sıçrayıp çıkar. Bir kadirga da Bahreyn yakınında parçalanır. İki kadirga ile Mısır'a varır. Diğer gemiler Basra'da kalır.

Kubad Paşa hazretleri Mısır sancak beğlerinden askere kumandan olan Ali Bey'e kaptanlığı teklif eder. Fakat o razı olmayınca karadan Mısır'a geçer. Gemi-

(4) *Kitab-ı Bahriye'nin yazarı Piri Reis*

(Ö.K.)

leri bozulur. Bu durum İstanbul'da duyulunca kaptanlık, Basra şehrinde Katiyf sancağından azledilen Murad Bey'e verilir. Mevcut olan gemilerden iki barça, beş kadirga ve bir kalitenin Basra limanında kalması emredilir. Bir kadirga da Basra limanında yanıp mahvolur. Geriye kalan onbeş kadirga ve iki barça ile Murad Bey, Mısır'a gitmek ümidiyle Basra'dan ayrılır. Hürmüz önlerine geldikleri zaman düşman donanması ile karşılaşılır. Büyük bir savaş olur. Kaptan Reisi olan Süleyman Reis, Recep Reis ve askerlerden birçok kişi şehit olur. Barçaya da düşman el koyar. Tekrar Basra'ya kalan gemilerin yanına gidip, memleket'e dönmeye imkân olmadığını padişaha arz edince kaptanlık görevi bu aciz kula verildi.

Padişahın aciz kulu ve duacısı KÂTİBİ RÜMÎ yani fakir HÜSEYİN oğlu SEYYİD-İ ALÎ eskiden beri denizciliğe meraklı olup, denizcilik tahsilini yapıp tamamlamaya can-u gönülden razı idi. Saadetli padişah efendimizle Rodos fethinde beraber bulundum. O zamandan bugüne kadar Akdeniz'de yapılan bütün savaşlarda ve fethedilen bütün kalelerde merhum ve mağfur Hayreddin Reis, Sinan Paşa ve diğer kaptanlarla pek çok hizmetlerle bulundum. Akdeniz'in her köşe ve bucağını dolaştım. Denizciliğe ait bilgimi pekiştirip, bu konudaki ilimlerin hepsini yazıp öğrendim. Heyet ilminde (astronomi) fenn-i hikmette ve denizciliğe ait diğer konularda ve yıldızların durumu hakkında kitaplar yazdım. Ana ve baba atalarım, bilhassa İstanbul'un fethinden beri Galata'da tersane kethüdalığı yapagelmışlerdi. Her biri deniz ilminde mahir kişiler olup, maharetleri açıkça görülmüştü. Bu

yüzden denizcilik sanatı bana atalarımın miras olarak kalmıştı.

İşte bütün bunlar göz önüne alınarak, deniz ilmini hakkı ile bilen bir adam ihtimali ile 960 H.=(1552 M.) Zilhicce'sinin sonlarında Mısır kaptanlığı hizmeti bu fakire hediye edilip, Basra limanında bulunan gemilerin tekrar Mısır tarafına getirilmesi emredildi.

Bu yüce ferman üzerinde 961 H.=(1553 M.) Muharrem'inin birinci günü Halep'den Basra'ya doğru yola çıkıp, Birecik önünden Fırat köprüsü ile geçilip Ruha (6)'ya varıldı. İbrahim Aleyhisselâm'ın makamı ziyaret edilip, Nusaybin'den Musul'a geçildi. Burada da Hazreti Yunus ve Cercis paygamberlerin, şeyh Muhammed Gurabili, Musullu Fetih ve yine Musul'lu Gadibülba'nın makamları ziyaret edildikten sonra Bağdat'a yönelindi. Tikrit kalesinden Samire'ye uğrayıp İmam-ı Aliyy-ül-Hadi, İmam Hasan-ı askeri de ziyaret olunup şehir-i Aşık (7) ve Ma'suk'dan Harbi kasabası ve Semike kasrı yolu ile Bağdat'a varıldı. Köprüden Bağdat nehri yanına Dicle geçilip, Yuş'a Nebi (A.S.), İmam-ı Azam, İmam-ı Ahmed ibn-i Hambel, İmam-ı Yusuf, İmam-ı Muhammed, İmam-ı Muhammed Gazalî, Ays ibn-i İshak (A.S.), imam Musa Kâzım, imam-ı Muhammed Ta-kî, Kanber Ali, şeyh Abdulkadir Geylanî, Cüneyd-i Bağdadî, Ma'ruf Kerhî, şeyh Şibli, sırrı-u Sakatî, Hallac-ı Mansur, Beşir Hafî, Cömerd Kasab, Behl-ül Divane, Fudayl ibn-i ıyaz, şeyh Şahabed-dîn Sühreverdî ve

(6) Şimdiki URFA dediğimiz şehrin eski ismi

(7) Samire'nin karşısında bugün terk edilmiş harap bir şehir kalıntısıdır. (Ö. K.)

şeyh Davut Taî ziyaret edildikten sonra kal'at-üt-tayr (kuş kal'ası) önünden geçilip, kal'a-yı bir'e varıldı. Müseyyeb kasabası önünden Fırat nehri ile gazveye yani Karbela'ya geçildi. Hazret-i İmam Hüseyin ve diğer şehidlerin makamları ziyaret edildikten sonra, Şefate tarafından çöl yolu ile Meşhed'e yönelindi.

İkinci gün Haire'ye, yani Necef'e varıldı. Hz. Adem, Hz. Nuh ve Şem'un peygamberlerin, Hazreti Murtaza Ali —Allah ondan razı olsun— ziyaret edilerek Kûfe'ye varıldı. Kûfe mescidi camiler ve Hz. Murtaza Ali'nin evi, Kanberin ve düldül'ün makamı görüldükten sonra Hüseyiniye kalesine gelindi. Yolda Harun Peygamber ile oğlu Zülküf —Allah'ın selâmı üzerlerine olsun— ziyaret olunup, oradan Hille'ye geçildi. Burada da evliyadan sahib-üz-zaman yani İmam-ı Muhammed Mehdi'nin makamı, Hz. Ali'nin kardeşi imam-ı Ukeyl ve Şems mescidi ziyaret edilip, Fırat nehri yine köprü ile geçildikten sonra tekrar Bağdat'a gelindi. Ve burada gemilere girilerek Basra'ya doğru yola çıkıldı.

Yolda Medayin şehri seyredilip, Kisra'nın takı ve şah-ı Zenan'ın kasrı temaşa olunduktan sonra Selman-ı Farişi de ziyaret edildi. Ammare boğazı geçilip, Vasıt yolu ile Zekiye'ye varıldı. Karşısında bulunan Üzeyir (A.S.)'ın kabri ziyaret edilip, İçil kalesi ile Mezraa kalesi önünde Sadr-ı Süveybe kalesine varıldı. Daha sonra Basra nehrine gelinip Safer ayının sonunda şehre girildi.

BASRA VİLÂYETİNDEKİ DURUMU BEYAN EDER

Ertesi gün Mustafa Paşa Hazretleriyle mülakat yaptık. Elimizde olan Ferman-ı Şerif'leri görünce, mev-

cud olan onbeş parça kadirgayı teslim etti. Tamire muhtaç yerler, mümkün mertebe gözden geçirilip kalafatlandı. Reislerde Hürmüz ganimetlerinden kumbar bulunup, onunla, her gemiye su ihtiyacını gidermek için, yeter derecede kıntas işlettik. Mevsim uzak olduğu için, beş ay kadar orada kalıp Mescid-i Ali, Hasan el-Basri, Talha, Zübeyr, Enes b. Malik, Abdurrahman b. Avf, Ashab şehidleri (Allah onlardan razı olsun) ni ziyaret ettik. Bir gece ru'yamda kılıcımın berelenmiş olduğunu gördüm. Şeyh Muhyiddin-i A'rabî'nin (K.S.): Bir vak'ada Hz. Peygamberin kılıcı berelenip Ashab-ı Kirama ma'lubiyet geldi, diye naklettiği de bu âcizir hatırında idi. Çok korkmuştum. Peygamber efendimiz Hazretleri dua ettiler. İslâm ordusunun muzaffer olduğu kalbime doğdu. Duaya başlamışken uyandım. Bu vak'ayı kimseye söylemedim. Çok zaman zihnimi meşgul etti. Mustafa Paşa Hazretleriyle anlaşip o kal'ayı Hüveyz fethine gösterişli tayfalarla gitti. Bu âcizi de beş kadirga ile Alyancoğlu tarafından şehre bir zarar gelmesin diye Cezayir şehrine gönderdi. Gemilerde olan Mısır askeri Mustafa Paşa ile beraber gitti. Allah'ın hikmeti, kal'anın fethi müyesser olmadı. Yüzden fazla tüfekçi askerim orada şehid oldu.

Hernekadar bu hadiseye üzüldümse de, yukarıda anlattığım rüyanın tâbiri olarak yorumladım.

Fakat, takdirin tedbir ile değiştirilemediği günden daha âşikârdır.

Olacak nesne olur çâr-u nâçâr

Gerek sen gönlünü gen tut gerek dar (6)

Mevsim sonu yaklaşınca Paşa Hazretleri denizcilikte mahir Şerif isminde bir şahsı, bir perikende yani

Fırkata ile inceden inceye araştırma yapması için Hürmüz tarafına gönderdi. Bir ay kadar o taraflarda dolaştı. Dört parça düşman gemisinden başka gemi olmadığını, onların da mevsim itibariyle herzamanki gemiler olduğunu bildirince asker gemilere binip Mısır'a doğru yola çıktık. (1 Şaban 961/2 Temmuz 1554)

HÜRMÜZ DENİZİNDE MEYDANA GELEN OLAYLARI ANLATIR

Bu senenin Şabanının birinci günü, Basra limanından yola çıktık. Paşa Hazretleri yukarıda ismi geçen Şerif'i yol arkadaşı olması için, Fırkatası ile Hürmüz'e varınca bize gönderdi. Şattul-Arab'dan Mahzeri yolu ile Abâdan ve Hızır Aleyhisselâm'ın makamını ziyaret ettikten sonra Hürmüz denizine açıldık. Dospol ve Şuster kıyılarından Cezire-i Muhtereme yani Harek'e geldik. Hz. Âli'nin oğlu İmam Muhammed Hanefi ve Ashab şehidlerini (Allah onlardan razı olsun) ziyaret ettik. Şiraz'ın limanlarından olan Rışher'e vardık. Fars topraklarına, yani, Şiraz'ın etrafını gezdik. Denizde bir Çin'liye rastladık. Düşmanın nerede olduğunu sorduk. Haberleri olmadığını öğrenince, Arabistan'ın güneyinde, Hicr, yani, Lahsa yakınındaki Katif şehrine vardık. Orada da bir kılavuz bulup haber sorduk. Düşmandan bir haber alamadık.

Buradan Behreyn'e geçtik. Oranın Hâkimi olan reis Murad ile görüştük. Ondan da düşmandan haber sorduk. O da denizde düşman yoktur dedi.

Bahreyn'de, ne garip bir hikmettir ki, (dalgiçlar) denizciler, tahminen sekiz veya daha fazla kulaç derinlikten, ellerine birer tulum alıp, denize dalarak dip-

ten, ellerindeki tulumu tatlı su dolduruyor ve her zaman reis Murad'a getiriyorlardı. O su, yaz günlerinde, bütün diğer sulardan daha soğuk ve hoş olduğu için, reis her zaman ondan içiyordu.

Bu âcize de, saygı göstererek, o sudan gönderdi. Hakikaten gayet iyi bir su idi. Hazret-i Allah'ın kudretine şan ve büyüklüğüne nihayet yoktur. Allah her şeye hakkiyle hâkimdir.

Onlarca (suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiş (birbirine kavuşuyorlar) (*) âyeti bunun hakkındadır ve şehre bu ismi vermenin sebebinin bu su olduğu inancındadırlar. Velhasıl oralardan da geçip Cezire-i Kıs, yani, Eski Hürmüz'e, Cezire-i Bireht ve Yeşil Deniz'in yani, Hürmüz Denizi'nin birçok adalarına uğradık. Hiç birinde bir haber alamadık.

Hürmüz'ü geçince, Basra'dan yol arkadaşı olan Şerif'i, Mustafa Paşa Hazretlerini, Hürmüz selâmetle geçildi diye bir mektupla geriye gönderdik.

Cilgar ve Cadı sahillerinden Kimzar ve Lime demekle bilinen kasabayı geçtik.

Horfekan şehri yakınlarına geldiğimiz zaman, yolculuğumuzun kırkinci, mubarek Ramazân'ın da onuncu günü, ikinci zamanıydı. (10 Ramazan / 9 Ağustos) Ansızın, yirmibeş Portekiz gemisiyle karşılaştık. Bu gemilerin dördü karaka biçiminde büyük barça, üç tanesi büyük kalyon, altı tanesi kalyondan biraz küçük olan karavele, onikisi arkası yüksek, baş tarafı uzun ve keskin, iki direkli çektirmeden büyük olan grab biçimi gemiler idi. Üzerimize doğru geldiler. Biz de he-

(*) *Rahmân Süresi Ayet : 19*

men yelkenleri fora edip demir aldık. Silâhlarımızı hazırladık. Hazreti Allah'ın yardımına, peygamberler ve velilerin himmetlerine sığınarak flandraları dikip sancakları açtık. Hazırlık tamamlanınca, Gülbank-ı Muhammedî ile hâmen savaşa başladık.

Öyle bir top ve tüfek savaşı oldu ki, dille anlatılamaz. Sonunda Allah'ın yardımı ile Portekizlilerin bir kalyonu topla vurulup kendisini Fekkulerdad adasına baştankara etti, fakat, kurtulamadı, içindekilerle beraber batıp gitti.

Galiba görmedi çeşm-i encüm

Bu kadar hadise-i uzmayı

Bilmezem kim nice tâ bir ideyim

Sana bu vakı'a-yı kübrayı (7)

Mesihî

Yatsı zamanına kadar şiddetle çarpıştık. En sonunda düşman kaptanının ümidi kırılıp korktu ve gemilerine emir topu atıp savaş kes işareti verdi. Barçalar tremola edip, Hürmüz tarafına doğru bocalatıp yüz çevirdiler.

Saadetlû padişah efendimizin emrindeki kullar olarak, Allah'ın yardımıyla, düşmanı yendik ve din düşmanını hezimete uğrattık. Derken karanlık bastı. Deniz süt limandı. Aniden şiddetli bir fırtına çıktı. Kıyı yakın olduğu için sabaha kadar hafiften yol aldık. Dalgalar kıyıları döğüp gittikçe körfezi temizledi ve fazla yağmur yağdı. Biraz denize açılarak yine sereni çevirip yolumuza devam ettik. Ertesi gün Horfegan'a vardık. Askerler su ikmallerini yaptıktan sonra, Umman'dan, Amman kasabasına, yani, Şehr-i Suhar'a geldik. Böylece onyedinci gün tekrar denizde yolculuk yaptık.

Mubarek Ramazan'ın yirmialtıncı günü —ki Kadir Gecesi— Maskat kalesi ve Kalahan önlerine geldik. (25 Ağustos)

Sabahleyin, aniden, limandan oniki büyük Barça ve yirmiiki grab ile tamamı otuzdört, sayısız askerle dolu gemi bize doğru yelken açtı. Barçalar, kalyonlar, herşeyi göze alıp, maysterlerini taktılar ve yedek yelkenlerini de eklediler. Karaveleler çenber yelkenlerini açtılar. Gemilerini flandıralarla süsleyip üzerimize üzerimize hücum ettiler.

Biz yine Yaradan'a sığınıp kıyıda onların gelmesini bekledik. Barçalar gelip kadirgalara yanaştı. Şiddetli bir top, tüfek, ok ve kılıç mücadelesi yapıp öyle bir savaş oldu ki anlatılamaz.

Birbirine çatışan gemilerden pencere büyüklüğünde delikler açılıyor, yelkenlere ve gemilere atılan oklar, onları kirpiye döndürüyordu.

Taşları kelekleri kim yağıdırır
Herbiri deryada döküntü olur (8)

Bir kadirgamızı yaktılar. Hakk'ın hikmetine bak ki, kadirga ile barçaları yandı. Beş barça ile beş kadirga baştan kara edip hepsi battı, mahvoldu. Bir barçaları yelken kuvvetiyle omurgası üzerine karaya oturduysa da o da helâk oldu.

Böylece iki tarafın askeri de kuvvetten kesildi. Kürekçi tayfasının, kürek çekmek, siya etmek ve top ateşlemekten tâkatleri kesilmişti. Zarurî olarak demir atıldı. Demirler gemilerin kıçına alındı. Bu halde yine savaş devam etti. Denize sandallar indirilip batan ka-

dırgaların reislerinden Alemşah reis, Kara Mustafa, Kalafat Memi, gönüllü kumandan Dürzî Mustafa Bey ve diğer Mısır'lı asker âletçilerden ikiyüz kadar insan toplandı.

Kürekçi tayfası araplardandı. Bunlar, karaya çıkınca, sayısız Necid'li Arap İslâm ordusunun yardımına koştu ve karada yol gösterdi.

Kâfir olan araplar da barçalarda kalmış olan kefer-i fecere'yi aldılar. Onlar da bir arap kabilesi olup, karaya çıkarak arap vilâyetlerine çekilip gittiler. **Allah şahidimdir ki, merhum Hayrettin Paşa ile beraber bulundum. Andrea Doria ve Cend Dal'la yapılan savaşlarda böyle bir gemi savaşı olmamıştır.** Gece olunca, Hürmüz körfezinde yine fırtına çıktı. Barçalar, ikişer büyük demir çapa attı, ve levişmeler bağladılar. Grablar demir tarayıp karaya oturdular. Kadirgalar da çapa tutturamadı. Halk âciz duruma geldi. İster istemez sahilden uzaklaşıp yelken açtık.

O gece, Arap topraklarından ayrılıp, uçsuz bucaksız denize düştük. Sonra, Kirman vilâyetinden, Cay (Jask) topraklarına vardık. Buranın kıyılarında bir liman olmayıp, açık, yani yalı idi. Kıyı seçilince, demir atıp bir iki gün öylece yürüdük. Sonra, Mekran vilâyetinden Kiçi Mekran'a vardık. Akşam olmuştu. Bunun için kıyıya yanaşamadık. Sabaha kadar olduğumuz yerde, bir aşağı, bir yukarı ettik. Kuru salıntı tayfayı berbad etmişti. Nihayet bin türlü eza ve cefa ile, ertesi sabah kıyıya vardık.

Burası, Bender Şehba ismiyle bilinen bir yerdi. Orada, bir bölük başı—bozuk deniz askeri gördük, bir

de aktarmaları vardı. Gözcüleri bizi görünce, hepsi bir araya toplanıp bize bir adam gönderdiler. Biz müslümanız deyince, reisleri gemiye geldi. Gemilerimizde içecek bir yudum su dahi yoktu. Reis bize içecek suyun yerini gösterince, kendinden geçmiş olan askere yeni bir hayat geldi. O gün orada su bulunca kendi kendimize bayram yaptık. O gün, bizim bayramımızdı.

Aynı reis bize kılavuzluk etti ve Guadar isimli iskeleye vardık.

Ora halkı Bulucistan'lı idi. Padişahları, Melik Dinar oğlu Melik Celâlü'd-Din idi. Gvadar hâkimi gemiye gelerek Saadetlû padişah efendimize bağlılıklarını bildirdi. Daha evvel donanma Hürmüz'e gelmişken, gemilerle yiyecek ve adam göndermiş, fakat donanmaya yetişememişlerdi. Her ne zaman Hürmüz'e donanma gelse elli altmış gemi ile erzak gönderirlermiş. Her yönüyle, yardım etmeye âmâde olduklarını çeşitli vesilelerle bildirdiler.

Melik Celâlü'd-Din'e: İnşâ-Allah, sizin bu durumunuz hazır olduğunuza işarettir. Siz yine hazır olun, diye mektup gönderip, kara ve deniz kılavuzu istedik. İşe yarar iki adam göndererek, Saadetlû padişah efendimize itaat ve bağlılıklarını ispat ettiler.

HİNT OKYANUSUNDA MEYDANA GELEN

OLAYLARI BİLDİRİR

Rüzgârdan biraz aman alınca, Allah'ın yardımına sığınarak, Hint Okyanusuna açıldık ve Yemen tarafına doğrulduk.

Saldım engine gönül zevrakını şah onara
Beh diye n'olsa gerek idelim Allah onara (9)
(Necatî)

deyip birkaç gün denizde kaldık.

Tahminen Re's-ul Hat'ı geçmiş, Zefar ve Şihr kıyıları yakınlarına gelmiştik ki, gün batısından, fil tufanı adıyla meşhur bir fırtına koptu. Değil yelken açmak, bir tente bile göstermeye imkân yoktu.

Bir bahre düştü keştî-idil yok kenare hiç
Bir bad-bani rast değil rüzgâre hiç (10)

Yetimî

Rüzgâr hiç göz açtırmıyordu. Akdeniz'de olan fırtınalar bunun yanında hiç birşey değildi. Sıra dağlar gibi olan dalgalar, Akdeniz'dekilerden kat kat yüksekti. Geceyi gündüzden ayırt edemiyorduk. Gemilerde olan ağırlıkların hepsini denize döktük. Hâfız'ın

Şeb-i tarik u bîn-i mevc u girdâbî çonin hail
Küca danend hal-u mâ sebk-i baran sahilha (11)

beytini yâd ettik.

Rüzgârın ardı arkası kesilmeden devam etti. Allah'ın takdirine boyun eğmekten başka çıkar yol yoktu artık.

Hazret-i Allah'ın yardımına, Peygamber ve velîlerin himmetlerine sığındık.

Bazen, kederli zihinleri teselli için, Yetimî'nin:

Düşme engin gama fırtına çoktur savulur
Sakın felek rıza ol, görününce karalar. (12)

beytini söyler bazen de dertli gönülleri teskin için:

Ey gönül, gel düşme gâm girdabına derya-dil
Bir iki gün essun savursun, böyle kalmaz
rüzgâr

derdim. Bu fırtına ön gün kadar böylece devam etti. Bir gün bile durgunluk yüzü göstermedi. Yoldaşlara: Hepiniz sivirya bulunun. Allah'ın izniyle iyi olur diye gönüllerini alıyor, nasihat ediyordum.

Denizde; iki kadirga uzunluğunda; hattâ daha büyük balıklar gördük. Kılavuzlar: Dokunmaz; korkmayın dediler.

Nihayet med-cezir olayı meydana geldi. Bulduğumuz yerde med olayı daha fazla olduğundan Çekid körfezi yakınlara düştük. Karaya yakın olduğumuza işaret olmak üzere deniz atları; kocaman yılanlar; harman büyüklüğünde kaplumbağalar ve rişte-i bahr gördük.

Denizin rengi beyazlaşmaya başladı Bu hali gören kılavuzlar; bağrıışmaya başladılar (feryad ettiler) ve bu; bir girdabın meydana geleceğine işarettir. Bu denizde bu durum iki yerde meydana gelir ki birisi Habeşistan sahillerinde Guardaful ve diğeri de Sind yakınlarında Çekid körfezidir. Bunlara tutulan gemilerin kurtulma imkânı olmadığı deniz kitaplarında yazılıdır dediler. Hemen; bulunduğumuz yerin derinliğini ölçtük. Beş kulaç derinlik vardı. Hemen orta yelkenleri bağlayıp sereni yisa ettik ve devriye koyduk.

Gemiye orsazir edip muhkem alat düşürdük. Bir taraf dik olduğundan o gün ve gece kürek kullandık.

Sonunda; Hakk'ın yardımıyla cezir zamanı geldi. Rüzgâr da ters esmeye başladı. Yani hafiften çapazlama hattâ pupa—pruva esmeye başladı.

Vücutun zevrakın sal bahr-ı aşka rüzgârındır
Hüda'nındır onarmak sanma ey dil;
rüzgârındır (13)

Ertesi sabah erkenden yelkenleri indirdik. Açık göz gemicileden birini contaya bağlayıp yelkensiz sereni diktik. Altına bir manivela sokup sereni bir direk boyu kaldırdık.

Etrafa bakıldıkta deniz kıyısında Camber vilâyetindeki kilise göründü. Tekrar aşağı indirdik. Yelkenleri takıp Formiyan ve Mangalur'un önünden geçtik.

Bir ara Sumenat kilisesi evler arasında kayboldu ise de sonradan Sumenat'ın önünden de geçtik. Nihayet Diu'ya vardık. Diu düşman elindeydi. Bunun için oraya gitmekten çekindik. O gün yelken açmadık Serdümen ile yol aldık. Gittikçe rüzgâr hızını arttırdı. Gemilerin dümenleri zaptedilemeyecek hale geldi. İkişer yular ile dörder kişi bin belâ ile zaptedebiliyordu. Kardiya üzerinde insanın durması imkânsızdı. Baş tarafa hiç kimse gidemiyordu. Gemicilerle çok zor anlaşabiliyorduk. Reisler ve yelkenciler kamaralarında bir an bile duramıyorlardı.

Nihayet paralı askerlerin çoğu anbara doldu. (Deniz) gemilerin üstündeki uzun ağaçları alıp gitti.

Velhasıl o gün bir kıyamet günü idi. Sonunda Hindistan'ın Gücerat eyaletine vardık. Fakat bulunduğumuz yerin neresi olduğunu bilmiyorduk.

Ansızın kılavuzlar: Dikkat edin; önümüzde girdap-vârî çatlak var diye bağırınca demirleri funda ettik. Fakat gemiyi harpuşte muhkem çiğneyip batırmalı eyledik.

Kürekçi tayfası kadindlerini bozup, herkes soyundu.

Bazıları varil, bazıları tulum hazırlayıp birbirleriyle helâllaştılar. Ben de soyunup kölelerimi azad ettim ve Mekke fakirlerine —Allah onları şereflendirsin— yüz filori adadım. Sonunda demirlerin biri küpe, biri de paçoz dibinden kırıldı. Tekrar iki demiri sağlamca döşeyip bağladık. Böylece bir müddet daha fırtınadan kurtulduk.

Fakat kılavuzlar, burası Diu ile Daman arasındır, burada gemi batsa, hiç kimsenin kurtulma ümidi yoktur. Hemen yelkenleri açıp, düşmanın yakınında bir yere varmak gerekir deyince, ben aciz hemen bulunduğumuz yerin git—gelini, yani akıntısını hesap ettim.

Haritadan pusulaya bakarak yerimizi buldum. Ve kıyıya yakın olup olmadığımızı hesapladım. Kur'an-ı Kerim'den bir fal baktım. İyi olmasına aiâmet gördüm.

Gemilerin sularına baktım. Hemen hemen döşemeler tamamen sularla örtülmüştü. Gemiler iyice sulanmıştı. Hemen suları boşaltmaya başladık. Bazı yerlerden geminin lumbozları bulunup açıldı ve biraz su boşaltıldı. İkinci zamanı hava da biraz açıldı. Hindistan'ın Gücerat eyaletinin Daman isimli vilâyeti önündeydik. Kıyıdan uzaklığımız iki mil kadardı. Bütün

gemiler oradaydı. Bazı kadirgalar kenara yakın olduklarından dalgaların şiddetli döğmeleri sebebiyle âciz duruma gelmiş, kürek, sandal ve varilleri denize dökmüş, kendileri de karaya oturmuştu. Velhasıl, beş gün, beş gece, bu kasırga ve şiddetli yağmuru demir üzerinde geçirdik. Çünkü, bu mevsim, Hindistan'ın yağmur mevsimi idi. Elimizden ne gelirdi ki (Gökten ne yağar da yer onu kabul etmez ki) sözüne boyun eğdik. Bu beş günde hiç kimse gündüz güneş, gece de yıldızlardan bir eser görmedi. Gece gündüz elimizden pusula ve saat düşmedi.

Sözün kısası, herkes şaşkınlık içinde, sıkıntıya batmış olarak, dünyadan ümidini kesti.

Afitabî doğa devlet güneşi birgün ola
Hak teala kulunu kahr ile daim kılmaz (14)

diye arkadaşlara teselli veriyorum.

Allah'ın hikmeti olacak ki, orada dahi, demirlemiş olan üç gemi yan yattı ve içlerideki tayfa,

Keştî şikeste kanım ey bad-ı şurte berhiz
Başed ki bâzbinem ân yâr-ı aşinârâ (15)

deyip Allah'a sayısız yalvarış ve yakarıшта bulundular

Allah'ın izniyle, hepsi sağ salim olarak karaya çıktılar ve kurtuldular.

GÜCERAT'TAKİ DURUMU BEYAN EDER

Hazret'i Allah'ın inayeti ile, beş gün sonra rüzgâr biraz hızını kesti, ortalık süt liman oldu.

Parçalanan gemilerin top ve diğer kısımlarını Gücerat padişahı Sultan Ahmed'in amirlerinden **Daman** hakimi melik Esed'e yani kal'ayı **Daman'da** emanet bıraktık. Orada, Kalküta'dan gelmiş olan birkaç parça cönk, yani mevsim gemisi vardı. Hareket etmek üzere idiler. Kotuvalları gemiye gelerek, Kalküta padişahı Samirinin, saadetlû padişah hazretlerine bağlılık ve hürmetlerini bildirdi.

Gece gündüz, Portekiz kâfiri ile harp halinde olduklarını bildirince, kadirgalarda kılavuzluk yapan, o vilâyetten kılavuz Ali ile Samira'ya: Allah dilerse, Donanma-yı Hümayûn, Mısır'dan gelip o tarafları düşmandan kurtaracaktır, yılmayınız, diye bir mektup yazıp o gemilere gönderdik.

O şehrin valisi olan Melik Esed bu âcize haber göndererek, düşman donanmasının gelmek üzere bulunduğunu, tedbirli olmamızı, Kal'ayı Surat'a varmaya çalışmamızı bildirdi.

Bu haberin, gemilerdeki tayfa arasında yayılması üzerine, bazıları orada kalıp, Melik Esed'e tâbi oldu. Bazıları da:

Suyu bardakta demişler, gemiyi kâğıtta
Bizden evvel bu cihan seyrin eden ehli vukuf
Alem-i beni koyup bahr havasında yılar
Bû Ali (*) ise, anın aklına idrakine yuf (16)

diyerek sandallara atladılar ve karadan Yetim Surat'a gitineye karar verdiler.

(*) *Bû Ali-Ebu Ali : İbni Sina*

Bu âcize uyan bir miktar gemici ile elbirliği edip çalışarak, her gemiye birer kılavuz aldık, Surat isimli limana doğru yola çıktık.

Bin türlü belâ ile denize açılıp yelken - kürek giderken Sultan Ahmed'in vezir-i azamı İmad-ül-Melik'den bir gurab ile, Surat kotuval'i (beyi) Ağa Hamza geldiler. Mektup getirip, düşmanın toplantısı olduğunu **Daman'ın** açık bir yer olduğunu, tedbirli olmamız gerektiğini bildirdiler.

Kal'ayı Surat'a geldiğimizde, oranın tehlikede olduğunu haber verdiler. Biz de aynı görüşte idik.

Beş gün Horkari'de suların çekildiği zaman yol aldık, suların kabardığı zaman demir attık.

Bin türlü meşakkat ve çile çekerek, sonunda Allah'ın yardımı ile, Basra limanından, Gücerat'a, Kal'ayı Surat'a üç ayda vardık. Oradaki müslüman halk, bizim gelişimizden sevindiler. Hızır yetiştiniz, Gücerat'ın ihtilâli zamanında gelip yardımcı oldunuz.

Gerçi, Hz. Nuh zamanından beri denizde şimdiki fırtına gibi bir fırtına çıkmamıştı. Amma, Hz. Adem devrinden bu yana da Diyar-ı Rum'dan Hindistan'ın bu taraflarına bir korsan, yani denizcilikte mahir bir kaptan gelmemişti. Umudumuz —Allah dilerse— yakın zamanda Gücerat vilâyeti Osmanlı ülkesine katılsın ve Hint limanları toprak olası düşmanın elinden alınmaya çalışılsın, dediler.

Meğer, az önce, Gürecat padişahı merhum Sultan Bahadır, akarabâsından 12 yaşında Sultan Ahmed

isimli bir delikanlıyı padişah yapmıştı. Yeni padişah tahta oturup cülus bahşişi dağıtınca, Nasrul-Melik isimli büyük bir han, onun padişahlığını kabul etmedi. Çetr kaldırıp, padişahlık iddia eder. Bir çok adam toplayıp Buruç kal'asını alır, içine asker koyar. Kendisi de bir yerde oturup devamlı toplantı halinde olur.

Kerre'deki ameli kara kâfirlerinin başı olan kumandana mektup ve adam göndererek, «yardımcı olun da, Gücerat limanları, yani **Daman**; Surat; Buruc; Ketafiye; Suminant; Mengalur ve Farmeyen sizin olsun; **Karası** benim olsun» der.

Sultan Ahmed de, ordusuyla Buruc üzerine yürür. Harp başlamak üzere iken, bizim geldiğimizi işitirler. Hemen adam gönderip tüfekçi ve diğer askerlerden iki yüz kadar arkadaşımızı alarak Buruc üzerine yürüdüler. Buraya geldiğimiz üçüncü günü, hakikaten, kâfirin Kuvve; Diu; Şiyul ve Besaya kaptanları ve derya kaptanı, kısacası, kâfirin beş kaptanı, yedi büyük kalvo ve seksen grab ile geldi. Bizim burada bulunduğumuzdan haberdar olunca, bizimle savaşa başladı. Biz de sahile çıkıp çadırlarımızı kurduk. Siperler yaptık. İki ay kadar, gece gündüz harbe hazır olduk.

Bu acizin ortadan kaldırılması için Nasır-ül Melik denilen zalim, kâfirlerle ittifak edip, bazı fedailere (birlik akçe) vadederek, gece çadırlarımıza gönderdiler. Nöbetçiler uyanık olduğundan, selâmeti kaçmakta buldular. İkinci defa yemekte zehirlemek yoluna gittiler. Bu sefer de Surat kalesinde Kutuval bulunan Hüseyin Ağa, bu acizi tertipten haberdar etti.

Biz de dikkatli bulunduk. Allah'ın izniyle plânlarında muvaffak olamadılar. Sultan Ahmed de Buruc

kalesini fethedip Hüdavent Han ve Cihangir Han'ı bir miktar fil ve askerle Surat'a gönderdi. Kendisi de Ahmedabad'a doğru yürüdü. Ahmedabad'da da Sultan Bahadır'ın akrabasından Sultan Ahmed isimli bir genç, çetr kaldırıp, padişah olmuş ve tahta geçmişti.

Sultan Ahmed oraya varınca, ona karşı çıktı. T... yük bir savaş yapıldı. Kendisi yaralandı. Hanlarından Hasan Han da düşünce, savaş bitti ve oradan kaçtı.

Önceden padişah olan Sultan Ahmed tahta geçti. Nasır-ül Melik de kederinden ölünce, Gücerat'da hava düzeldi.

Kâfir bu durumu öğrenince, Hüdavend Han'a elçi gönderip: «Bizim sizinle bir işimiz yoktur. Bizim işimiz Mısır kaptanı ile» diye bu acizi onlardan istedi. Onlar da bu teklifi kabul etmediler ve: «Biz onu veremeyiz!» diye de cevap verdiler. Yanımdaki askerler elçiyi öldürmek istediler. Fakat ben mani oldum ve onlara: «Kendimize gelelim, burası bir padişah memleketidir. Sonunu bekleyelim.»

Hele derd-ü belâya sabr edelim
Görelim akibet Allah neyler (17)
(Necatî)

dedim.

Meğer bu acizin gemisinden bir kâfir aletçi kaçıp elçinin gemisine girmiş ve bizim için: «Ben onların durumundan haberdarım. Bayram ertesi gitmeleri lâzım. Bunları teslim almak benim va'dim olsun» demiş. Bunu haber alan askerler, kâfirin gemisini basıp bu adamı yakaladılar. Kale önüne getirerek idam ettiler. Elçi bu vaziyeti görünce korktu.

Bu şehirde Tarı ağacı demekle bilinen hurma ne-
vinden bir ağaç vardır. Bunun her budağına bir su
testisi asarlar. Budağın ucunu kesip testinin içine so-
karlar. Buradan kan renginde bir su akar. Bu su, gü-
neşin hararetiyle az zamanda bir nevi şaraba döner.
Her ağacın altında bir meyhane vardır. Halk devamlı
orada yiyip içerler.

Askerlerden bazı tıynetî bozuk olanlar orada içip
birbirleriyle serdarlarını öldürmeye sözleşirler. Yatsı
vakti gelirler. Yağmur isimli bir serseri, hançerini çe-
kip, Çerakese Serdarı Hüseyin Ağa'nın üzerine hücum
eder. Bazı arkadaşları karşı koyup menetmek isteyin-
ce, iki yiğidi yaralar ve Hacı Memi isimli işe yarar bir
yiğidi de öldürür.

Askerler bana doğru gelerek: «Bu haramzadenin
hakkından gel!» dediler.

Ben de: «Bu yer diğer padişahındır, burada bizim
hükmümüz geçmez. İnşallah, sabah sahiplerine haber
verilir» deyince, «Padişahımızın hükmü her yerde ge-
çerlidir. Serdarımızsın. Şer'i hükmü ne ise sen haber
ver, biz hakkından geliriz» dediler. Ben de kelâmı
Mecid'de (1),

«Cana can, göze göz, buruna burun, diş diş ve
varalar birbirine kısastır.»

diye buyurulmaktadır. Buna göre onu da öldürülmesi
gerekir deyince, hemen onu da öldürdüler.

Bu hadiseyi gören diğer azgınlar da teskin oldu.
Hakikaten «Kısasta sizin için hayat vardır (2) aye-

(I) Maide Sûresi : Ayet : 45

(II) Bakara Sûresi, Ayet : 179

tinin manâsı tecelli etti. Herkesin aklı başına geldi.

Kâfir beyleri bu hadiseyi işitip birçok ibretler al-
dılar. Elçi hemen o anda araba tutup, Sultan Ahmed'in
gittiği yöne doğru gitti.

Hüdavend Han, askere ellişer altmışar akçe ulûfe
dağıttı. Adil Han da Buruc'da olan halka aynı şekilde
ulufe dağıttı.

Halk iki yıldan beri ulûfe yüzü görmemiş ve bir-
birini yoldan çıkarmıştı.

Yiyecek hiç bir şeyimiz kalmamıştı. Gemilerde de
alet ve lezavımat diye hiç bir şey yoktu. Gemiler eski-
mişti.

Bu gemilerle bundan sonra Mısır'a gitmek imkân-
sızdar diye, bir çoğu,

Bederya der menafi bişümarest
Eğer hâhî selâmet der kenarest (18)
(Sadî)

beytini söylediler, bir kısmı da:

Ger fülk-i felek akil midir ol
İhtiyar eyle derya seferin (19)
(Yetimî)

Yani hepsi de bu hususta bir şey dediler. Nihayet
Gücerat vilâyetinde gemicilerin çoğu kaçtı. Gemileri
Surat kalesinde olan Hüdavent Han'a bayraklar ve
bütün her şeyiyle, deniz yoluyla memlekete gönderil-
mek üzere, kefaleten bıraktım. Hüdavent Han ve Adil

Han'dan borç senetlerini alarak, bu acize tâbi olan, padişah hazretlerinin tuz ve ekmeğiyle helalinden yiyip geçinen kullarından Mısır yeniçerileri Kethudası Mustafa Ağa, Tüfekçiler Serdarı Ali Ağa, Bölükbaşılar ve diğer işe yarar adamlardan elli kişiyle Allah'a tevekkül edip,

Muhakkak her zorluğun bir kolaylığı vardır.
Gönlünü hoş tut ki bu Allah kelâmıdır.

beytinin mânâsına uyduk.

962 senesi Muharreminin evvelinde Ahmedabad'a doğru yola çıktık. Birkaç günde Buruc'a ve bir okadar günde de Blodra'ya vardır. Sonra Campanur yolu ile yola devam ettik.

Yollarda tuhaf ağaçlar gördük. Meselâ herbirinin tepesi semaya varan ve üzerlerinde bir kanadından diğer kanadına 14 karış büyüklüğünde her ağaçta sayısız yarasa vardı.

Bu ağaçların kökleri yüksekten toprağa iniyor ve indiği yerden tekrar bir ağaç büyüyordu. Bu tarzda bir ağaçtan on, yirmi, hattâ daha fazla ulu ağaçlar meydana gelmişti.

Bu ağacın ismi o yerde Tûb idi. Bu ağaçlardan her birinin gölgesinde binlerce adam gölgelenebilirdi. Yollarında zakkumdan başka bir şey yoktu.

Gücerat diyarında papağanların haddi hesabı yoktu. Bu yerler, maymunların da yetişip barındığı yerlerdi.

Her gün, nerde konaklasak, binlerce maymun, etrafımızı çevirirdi. Çoğunun elinde yavruları da bulunurdu. Her biri tuhaf hareketler yaparak Cihan Şah

hikâyesinde olduğu gibi, sırtlarında hükmedecek kimse olmadığını anlatırlardı. Akşam olunca yine yerlerine giderlerdi.

Sözün kisası, bin türlü eza ve cefa ile, Mahmudabad'a geldik. Onbeş gün nihayetinde de Gücerat'ın başşehri Ahmedabad'a vardık. Padişah İmad'ul Melik ve diğer hanlarla görüşmeler yaptık. Sultan Ahmed'e fakirhane hediyemizi sunduk. Çeşitli ihsanlarına mazhar olduk. Alemin sığınağı padişah efendimiz hazretlerine hürmetler edip bağlılıklarını bildirdiler. Bu acize de bir at, bir katar deve ve harçlık ihsan ettiler.

Ahmedabad yakınındaki Cerkeş denilen yerde Şeyh Ahmed Ma'ribî'yi ziyaret ettik.

Birgün, Sultan Ahmed'in veziri azamı, İmad-ül-Mülk'ün konağında düşman elçici ile bir araya geldik.

İmad-ül Mülk, elçiye: «Biz, Osmanlı Padişahına muhtacız. Bizim gemilerimiz onların limanlarına gitmese, bizim halimiz eskisi gibi olur. Hem o bir İslâm padişahıdır. Onun kaptanını bizden istemeniz doğru birşey midir?» deyince, bu acize de bir gayret gelerek; «bre mel'un, beni bozgun donanma ile buldunuz. İnşallah'u Rahman, yakın zamanda alem'in sığınağı padişah hazretlerinin sayesinde, Hürmüz değil, Diu, belki de Kuvve dahi size kalmayacaktır.»

Deniz üstünde yürürüz,
Düşmanı arar buluruz,
Öcümüz komaz alırız
Bize Hayreddinli derler

dedim.

Kâfir de «şimdiden sonra Hint limanlarından kuş uçmaz» diye cevap verdi.

Aciz de «deniz yoluyla gitmek gerekli değildir. İnşallah, Allah nasip ederse, karadan gitmek, bana daha kolaydır» deyince, kâfir konuşmadı, meclisi terketti.

Birkaç gün sonra, Sultan Ahmed, Buruc vilâyetini bu acize teklif etti. Bir çok da dirlik tayin etti. Fakat kabul etmedim. «Gücerat eyaletini tamamen verseniz durmam mümkün değildir» dedim.

Bir gece rüyamda Hz. Ali (K.V.)'yi gördüm. Önümde yazılı bir kâğıt parçası vardı.

— Bu Hazreti Allah şefkatidir, seninle beraberdir, korkma! Eğer Hz Allah'ın şefkati bizimle olmasa, yad vilâyetlerin suları bile bizden kaçardı, dedi.

Ertesi sabah bu vak'ayı arkadaşlara anlattım. Hepsi de Allah'a şükrettiler ve hemen padişahın huzuruna çıkıp sehayat için izin istediler. Saadetlû Padişah hazretlerine hürmeten izin verdiler.

Bu şehirde olan Banyan keferesinin banilerinden yani, gayet bilginlerinden Bat ismiyle bilinen bir topluluk varmış. Tüccar ve diğer yolcuları bir şehirden öbürüne götürmekle mesul imişler. Karşılığında da az bir ücret alırlarmış.

Şöyle ki: Yollarda Rajput kâfiri, yani Hintlinin atlısı, gelip kervanı soyup talan etmek istese, bu Batlar hançerlerini çekip göğüslerine dayarlar ve «biz bunlara kefiliz. Kervana zarar verirsiniz, kendimizi öldürürüz» deyince, Rajput onlara hürmeten kimseye

dokunmaz, oradan taarruza uğramadan sıhhat ve selâmetle gidilirmiş. Eğer, hakikaten ufak bir zarar yapsalar kendilerini öldürürlermiş. Şayet böyle yapmasalardı bu kaide muteber olmazdı.

Kervana bir zarar gelip Batlar kendini öldürünce, bâtil olan ayinlerinde Rajput çok büyük şiddet gösterir ve yapanların ölümüne sebep olurmuş. O vilâyetteki Rajput beyleri, topluca, orada olan Rajputları, oğulları, kızları ve kendine tâbi olanları tamamen öldürürlermiş.

Ahmedabad'daki müslümanlar da buna güvenerek bize iki Bat gönderdiler. Ücreti tayin ettik ve o senenin safer ayının ortalarında, kara yolu ile, Osmanlı ülkesine doğru yola çıktık. Arabalar ile beş günde Puten şehrine geldik. Puten'in Piri Şeyh Nizam'ı ziyaret ettik. Orada, Sîr Han ve kardeşi Musa Han, askerini toplamış Radınpur Han'ı Büllûç Han ile harp hazırlığındaydı. Bizim gitmemize mani olmak istedi. Oraya giderseniz, onlara yardım edersiniz, birkaç gün durun, vaziyet düzelince, sıhhat ve selâmetle gidersiniz deyince, «Yüce olan Allah'a yemin olsun ki, biz kimseye yardım etmek için gelmedik. Kendi yolumuza gideriz ve elimizde padişahımızın fermanı var,» diye bin türlü yalvarıp yakarmadan sonra, itimat edip geçiş izni verdiler.

Eylegân-ı Hind bilen Piten seferin
İhtiyar eylesün mihen seferin

Yığlamakdın akik boldi gözüm
Dir görem eylemiş Yemen seferin

Dürr-i eşkimle damenim pürdür
 Güyya eyledum Aden seferin
 Yuragum boldi nafe-veş pûrhun
 Niklay min itub Hoten seferin
 Ya ilahî yine müyyesser kıl
 Kâtibî bendene vatan seferin (20)

Nihayet, oradan da kurtulup, yola koyulduk. Beşinci gün Radinpur'a geldik. Mahmud Han ile görüştük. O da türlü güçlükler çıkardı. Sonunda üç arkadaşımızı alıkoyarak diğerlerine izin verdi. Yolda Rajput kâfirleri vardı, fakat beyleri yardım için oraya gelmişlerdi. Ondan, orada bir yazı aldık.

Sind'e varınca, develer kiraladık ve Ahmedabad'dan bizi getiren Batlara ücretlerini vererek geri çevirdik.

SİND VİLİYETİNDEKİ MACERAMIZI ANLATIR

Mübarek Rebiülevvel ayının birinde yola çıkıp, onuncu günü, Rajput şehirlerinden Parkin isimli şehre vardık. Kâfir üzerimize hücum edince, beylerinin mektubunu gösterdik ve biraz hediye verdik. Yol verdiler ve «Yolda bin kadar Rajput kâfiri vardır, dikkatli olun» diye tembih ettiler.

Ertesi gün sabahleyin yola çıktık. Birgün, sabah vakti ansızın, karşıdan Rajput geliyor, diye bir gürültü koptu.

Görüldüğü gibi, Rajput alayı
 Deveciler götürdü redd-ü lâyı (21)

Hemen develeri etrafımıza çöktürttük ve her taraftan tüfekleri çıkardık. Kâfirler tüfekleri görünce, adam gönderip; «biz çatışmak için gelmedik, vergi istiyoruz» deyince; «bizim yükümüz ilâç ve boncuktur. Onun da vergisini gönderdik, eğer yine istiyorsanız göndereyim» dedik. Cevap olarak dönüp bir tarafa çekildiler. Biz de yolumuza devam ettik.

Onbeş gün Riksan ve çölde gittik. Bir gün Sind sınırında, Vanke isimli şehre vardık. Orada tekrar deve tutup beş günde Cuna ve Bağ Feth şehrine vardık.

Meğer Sind padişahı Hasan Mirza kırk yıl kadar Sind padişahlığı yapmış olup beş yıldan beri bir gömlekle, ata binemediği için, gemilerle Seyhun ırmağına açılmıştı. Her nereye canı isterse oraya gidiyordu.

Sind eyaletinin payitahtı olan Tutte'de sultan olan İsa Turhan Şah, Hasan Mirza'nın işe yarar adamlarını öldürdü ve Nusredabad kalesinde olan hazinesini askere dağıttı. Humayûn padişah adına hutbe okutup nakkare çaldırdı.

Şah Hasan Mirza da Bekr'den Sultan Mahmud isimli süt kardeşini karadaki askere serdar tayin ederek kendisi dört yüz parça gemi ile denizden Mir İsa'nın üzerine gelir.

Orada, bizim geldiğimizi haber alınca adam gönderdi. Bizi hürmetle karşıladı. Rebiülahir ayının başlarında görüşme yaptık.

Fakirane biraz hediye arzedince, bu acize hürmet ve ikram ettiler. Çeşitli hil'atler hediye edip adımızı gayb ordusu koydular.

Bu acize ticaret merkezi Lahor'u vermeyi teklif ettiler. Kabul etmeyip gitmek için izin istedik. İnşallah şu kale fethedildikten sonra sıhhat ve selâmetle gidersiniz deyip, padişah efendimiz hazretlerine bir mektup yazdılar.

Hasılı bizi de Mir İsa ile savaşa sevketti. Müslümanlar yalvarıp yakardılar. «Tüfeklerinize mermi koymayın. Biz hepimiz bir kavimiz. Kardeşlerimiz ve çocuklarımız ekseriyettedir» dediler. Hakikaten de öyle idi.

Sind şeyhlerinden Şeyh Ab'dul Vehhab ile görüşüp hayır duasını aldık. Şeyh Mirin ve Şeyh Cemali'yi ziyaret ettik. Mir İsa ile bir ay kadar savaştık. Serkuplar yıs edilip toplanıldı. Her iki tarfatan da bir çok insan telef oldu. Tütte bir adadır. Karşıdan oraya top kâr etmediği için fethetmek mümkün olmadı. Nihayet aralarına girip sulh aktettik.

Mir İsa, Hümayun Padişah adına hutbe okutmak ve nakkare çalmak'tan vazgeçti.

Yine Şah Hasan Mirza'ya tâbi oldu. Oğlu Mir Salih hediyeyle Şah'a gönderdi. Şah Hasan Mirza da, oğluna Mir İsa'nın askere dağıttığı hazineden geriye kalan ne varsa hediye verdi.

O vilâyeti Mir İsa'ya başkent yaptı. Veziri Monla Yari ile ferman, ahidname ve tuğ ile yeniden nakkare gönderdi. Mir İsa'ya tabi olup hapiste olan Argun ve Turhan'dan on kadar Mirza'nın her birine hil'at giydiren azad etti. Mir İsa da orada olan Mirza'nın hatunu Hacı Begümü hemen gönderdi.

Cemaziyel evvel'in ilk günlerinde asker ile Sultan Mahmud karadan Mir Şah Hasan Mirza gemilerle

Bekr'e doğru yola çıktı. Hatunu gelip kavuşunca onuncu günü Mirza vefat etti.

Halkın söylediğine göre karısı tarafından zehirlendi.

Er isen avrada inanma ahi
Avrat el attı enbiyaya dahi

Sultan Mahmud, merhum Mirza'nın malını hemen üç kısma ayırdı. Bir kısmını hanımına, bir kısmını hocası ile Mir İsa'ya gönderdi. Cenazeyi de Tutte'ye gönderdi. Bizi kendi gemisine koydu. Atını, devesini ve diğer işe yarar eşyasını kendisi alıp karadan Bekr'e doğru yola çıktı.

Elli kadar gemi ile Mirza'nın cenazesi ve hanımı Tutte tarafına yönelince askerler diğer gemileri yağmalayıp kaçtılar. Tayfasız kaldık. Arkadaşlar tayfaların yerini aldılar. Yağma etmek için her taraftan Çağataylar hücum ettiler. Tüfekte karşı koyup bin zorlukla oradan uzaklaştık. Akıntıya karşı on gün kadar gittik.

Nasırpur denilen şehre vardık. Bu şehri racalar, yani Rajput beyleri yağmalamışlardı. Orayı yağmaladıklarını orada haber aldık.

Mir İsa, on bin kadar işe yarar adamla Sultan Mahmud'un ardından gitti. Oğlu Mir Salih, seksen parça gemi ile ardınızdan geliyoruz deyince, düşündük ve dönme-yi uygun bulduk. Bir araya toplanarak, başımızdaki belânın defedilmesi için onbir bin ihlâs okuduk. Yine Tutte tarafına döndük ve üçüncü gün denizde Mir Salih'le buluştuk. Bir miktar hediye ile gemisine gittik.

Nereye gidiyorsunuz diye sordu. Biz de, «babanız Mir İsa gidiyor, biz de gidiyoruz,» deyince; «İsa geçti gitti, siz geriye dönün» dedi.

Gemicimiz olmadığını, bu yüzden gidemeyeceğimizi söyleyince, onbeş gemici verdi. Zarurî olarak geriye döndük. Tekrar on gün kadar yol aldıktan sonra, birgün, Sind kasabasına vardık. Mir İsa ile görüşme yaptık. Merhum Mirza'nın yanında bulunan beyler de orada idiler. Sulh taraftarı olduklarını savaş rızaları olmadığını bildirdikleri zaman, Mir İsa, bize saygı gösterip ikramlarda bulundu. Bizi serbest bıraktı ve «Birkaç gün daha burada bizimle kalın, inşallah, Mir Salih'i Hümayun Padişah'a göndereceğiz, beraber gidersiniz, çünkü Sultan Mahmud, sizi Bekr'den bırakmaz, o, Ferah Mirza'nın oğludur. Dimağında hâlâ padişahlık sevdası vardır» dedi. Fakat, acizane bu teklifini kabul etmedim. «Bize ruhsat verin, alınan gemileri bizimle gönderin ve bir elçi koşun. İnşallah, o da (Hümayun) padişah adına hutbe okur ve aranızda sulh olur.

Devamlı ısrar edince, elinde olan yedi parça gemiyi bana teslim etti. Bir elçiyi beraber koşup gemici verdi. Saadetli padişah efendimiz hazretlerine başına gelen musibeti yazdı ve biz de yola çıktık.

Yolda, koca koca timsahlar seyrettik. Kıyılarda, hiçbir zaman birbirimizden ayrı gezemedik.

Simçe ve Maci'lilerle hergün çarpışarak, binbir güçlükte birkaç günde Siyam'a geldik.

Oradan, Patri ve Double yolu ile Bekr kalesine vardık. Sultan Mahmud ve merhum Mirza'nın veziri Molla Yarı ile görüşme yaptık.

Sultan'a bir miktar hediye sunduk ve sohbette bulunduk.

Sultan Mahmud da, Hümayun Padişah adına hutbe okutacağını bildirdi. Mir İsa ile de araları bulunup sulh yapıldı. Merhum Mirza'nın ölümüne:

Şah Hasen-i Sind ki Şah irdi veli
Çıktı ecel camını taptı fena
Hatıf-ı gayb etti tarihini
Cennet-i firdevs mekânı ola (22)

diye tarih düşürdüm. Bu tarih düşürmeyi Sultan Mahmud çok beğendi, hemen orada iki de gazel söyledim, birincisi:

Firkatin elini tûr olur bilmez idim
Asla, ben ânın hayalini kılmaz idim.
Âhir beni uçar etti senin aşkına anla
Öz halime kalsa senden ayrılmaz idim
Derdimi sana yığlasa ey meh-i çeşmim
Bir dem gözüümün yaşını ben silmez idim
Bilsem beni reddettiğini; ahir senin
Her giz eşiğine ey Peri gelmez idim
Hicr ateşini Kâtibî ol tanısam
Aşkı yolıda munca zaman yılmaz idim (23)

ikincisi de şöyle idi:

Yarsız her kayda bulsam beyt-ul ahzandı menâ
Âlem ol Yusuf likadan ayru zindandır menâ
Düşman ittirmiş beni çün yoluna olmaz senin
Dostum, ol söz bâri vallah bühtandır menâ
Şerbet-i lâlin kılsan da can bir sam ne tenk

Ey tabibim sana müşkülirse asandır menâ
 İlgaç etrafım, melâmet sengi gönlüm şâd olur.
 Gam çerigin def' için ol yahşi kurûgandır menâ
 Atlarınla Kâtibî bendeni kıldın hem-sigal
 Nimeting hakkı begum ol ulıg insandır menâ
 (24)

Bu gazelleri Sultan'a arz edip gitmek için izin talep ettim. Sultan bu dileğimizi kabul etti ve Saadetlû padişah efendimiz hazretlerine bir mektup yazdı ve:

«Fakat, Kandehar yolunda, Özbek sultanlarından Haydar Sultan oğlu Bahadır Sultan, binlerce adam toplayıp kazak olmuştur, hiç kimseyi geçirmemektedir.

Hem Bad-ı Semum zamanıdır, şimdiki vakitte o tarafa gidilmez. Birkaç gün durun, size bir miktar adam katıp Lahor yoluna gönderelim. Gerçi orada da Ced taifesi vardır, dikkatli bulunun» dedi.

Orada da bir aydan fazla kaldık.

Bir gece rüyamda valimedi gördüm. «Hazreti Fatıma (R.A.)'yı düşümde gördüm. Senin sıhhatle gelmeni bana müjde kıldı» dedi. Sabahleyin voldaşlara müjde haberini verdim ve Sultan Mahmud'a varıp vak'a-yı anlattım. Mutlaka gideriz deyince ruhsat verdiler. Bir yahşi at, bir katar deve, bir hayme, bir şamyane, yani, sayeban ve yol harçlığı ihsan buvurdu, iki yüz elli hızlı Sind süvarisi koştu ve Hümayun Padişah'a bizi dinlemesi için bir mektup yazdı.

Mübarek Saban'ın ortalarında yola revan olduk.

Sultan Pur yolu ile beş günde Mar kalesine vardık. Orman yolunda Ced taifesi vardır deyu çöl yolunu tercih ettik.

Ertesi gün kuyulara baktık, su bulamadık. Bazı adamlar, sam rüzgârı ve susuzluktan ölüm hali derecesine geldi. Her birine Tiryak-ı Faruk verdik de, bu halden bin belâ kurtuldular.

Bu hali görünce, çöl yolundan vaz geçtik. (Garip kişi kör gibidir) derler. Bunun gibi, biz de geriye Mav kalesine döndük. Zikrettiğimiz çölde, serçe büyüklüğünde karıncalar seyrettik. Beraber olan Sind'liler orman yolundan gitmeye korktular. Sonunda arkadaşları teselli edip nasihat ederek,

Kâdir olan ince şîr efgine
 Sunsa tedarikle sunur düşmana
 Re'yi kavi vahid u elf olsa er
 Re'yi kavi samtidir ehl-i zafer
 Biz, olavuz vahid u düşman maye
 Bize yeter ayet-i «Kem minfie» (25)

dedim. On tüfek önde, on tüfek arkada ve diğerlerini de ortaya yerleştirdim. Hak Tealâ Hazretlerinin nihayetsiz inayetine sığınarak yola revan olunca, bu vaziyeti gören Sind'liler de bizimle can alan ormana girdiler. Bin belâ ve mihnet ile on günde Oçi'ye vardık. Şeyh İbrahim ile görüşüp duasını aldık. Şeyh Cemalî ve Şeyh Celâlî Hazretleri (K.S.) ni ziyaret edip, mübarek Ramazan'ı Şerif'in evvelinde yola çıktık.

Kare nehrini kelek bağlayıp geçince Sindlileri serbest bıraktık. Oradan, Ab-ı Maçvare'ye geldik. Orayı da gemiyle geçtik. Orada beşyüz kadar Ced vardı. Fakat tüfeklerden korkup hiçbir şey yapamadılar. Oradan da yola revan olup onbeşinci gün, Ramazan'ın ortalarında şehri Multan'a geldik.

HİNDİSTAN DİYARINDAKİ SERGÜZEŞTİ

BEYAN EDER

İlk olarak, şehr-i Multan'da Hz. Şeyh Bahaad-Din Zekeriyya, Şeyh Rükned-Din ve Şeyh Sadrud-Din (Allah onlara rahmet etsin)i ziyaret ettik. Şeyh Muhammed Racu ile görüşme yapıp duasını aldık. Mir Miran ve Mirza Hasan Sultan ile görüşme yapıp müsaadeleri alındıktan sonra Lahor'a doğru yola çıktık. Sadgire'ye varınca orada da Şeyh Hamid ile görüşme yapıp duasını aldık ve oradan Şevval'in evvelinde Lahor'a vardık.

Meğer, önceden Hindistan padişahı olan Şir Han'ın oğlu Selim Şah vefat edip İskender Han padişah olunca, Hümayun Padişah bunu işitip Kabil'den Hint'e yürümüş, evvelâ Lahor'u alıp zaptederek içine adam koymuş, kendisi şehr-i Sıhrınd (Sehrend) önünde İskender Han ile karşılaşmış onu basarak dört yüz fil ve darbzenleriyle dört yüz arabasını almış, İskender Han kaçarak Mankut isimli kaleye girip bir miktar adam ile Keşmir Mirzalarından Şah Ebu'l Meali'yi serdar ederek ardına salmış. Kendisi Delhi'ye varıp hanlarından Özbek İskender Han'ı Agra'ya göndermiş, Nice han ve sultanların kimisini Hisar-ı Firuz Şah'a kimini de Sibnel, Beyane ve Kenviç'e göndermiş, her tarafta beyler ve askerler savaş üzere iken biz de Lahor'a varmış bulunduk. Şehir hakimi olan Mirza Şah yol vermeyip; Padişah'a gitmevince yol yok dedi. Sonunda padişaha halimizi arzettik. Orduyu Hümayun'a gönderin diye emir geldi

Bu arada, bir ay kadar bir zaman geçti. Bunun sonunda hepimizi padişah'a gönderip yanımızda da adam koştular. Zaruri olarak yola revan olduk. Deryayı Sultan-Pur'u gemilerle geçip Hisar-ı Firuz Şah yoluyla yirmi gün kadar yürüyerek Zilkade'nin sonlarında Hind Pay-ı tahtına, yani, Delhi şehrine varınca, Hümayun padişah haberdar oldu. Han, hanan, diğer hanlar ve sultanların 400 fil ve binlerce adam ile Saadetlû Padişah Hâzretlerinin izzet ve hürmetine karşılamak için gönderdi. Bu acize de bir at, iki hil'at ve harçlık gönderip o gün orada Han-Hânân büyük bir ziyafet yapıldı ve Diyar-ı Hind'de Divan (toplantıları) gece olduğu için akşamleyin ta'zım ve tekrîm ile Padişah'ın divan-ı Humayununa götürüldük.

(Hediye, hediye edenin kuvvetine göredir.) sözü gereğince, acizâne bir mikdar hediye arz ettik. Padişah ile mülâkat yaptığımızda, Hindistan fethi için

Şah-ı cem rutbet hümayun baht
Yedi iklim Hint ki çün ateş
Kırdı Efganını Delhi ni aldı
Boldu fermanberi barî sevkeş
Ol fetihe ettiler tarih
Tali devlet Humayuneş (26)

diye tarih düşürdüm ve iki gazel arz ettim.

Eğer ki halime rahm itmesey habib benim
İlâcî kayda tapar derdime tabip benim
Visal-i yari bana kılmaz idi hak ruzî
Ezelden, ey dil eger bolmasa nasib benim
Şarab-ı la'lin için mest olundu ey saki
Meğer ki girmeyey ilgimge hiç rakib benim

Revamidur dimegeysin min için hergiz
Niçun durur gam-ı hicrimden ol garib menin
Yüzini Katibi görgeç hezar işve bilen
Kul etti gönlümü ol şuh-i dilferib menin (27)

İkinci gazel:

Vasl ümidim yok benim muştakiruy-ı yarimin
Arzu kılmam behiştî âşık-ı dildarımın
Ey tabibim eşiğin daruş şifasından bana
Şerbet-i la'lini bir derdın bilen bimarımın
Akl u fikr ü sabr u huşım kıldı yağma aşk-ı yar
Vadi-i hicranda kaldım ne kılşan naçarınım
Meclis-i hassa rakib ruyi siyehni çalma
Sakiya! şekl'i kabihinden anın bîzarımın
Kâtibî, Husrev boluptur nazm ara şirin kelam
Vasf-u la'l-i yâr birle men şükûri
goftarumin (28)

Bu gazellerden Padişah çok zevklendi. İzin talep ettiğimizde riza göstermeyip bu hakire Yüzlük vazife ile Perkene-i haraca caykir verdi ve her yoldaşa yüzbin akçe dirlik tayin etti. Acizane bu teklifi kabul etmeyip gitmek için izin talebinde bulunduğumda «Bir yıl bari bizimle burada kalın» diye ısrar etti.

Bu ısrarına da cevap verip «Saadetlû Padişah Hazretlerinin emr-i şerifleriyle deryaya çıkıp düşman-ı haksar ile cenk ettim. Tufan ile diyar-ı Hint'e düştüm. Benim devlet kapısına varmam lâzımdır ki böylece külfarı haksar ın ahvali devletlû padişah hazretlerine malûm ola. Umulur ki böylece vilâyet-i Gücerat kâfirin elinden kurtulur» dediğimde:

«Padişah Hazretlerine elçi gönderip senin özrünü arz edelim.» diye buyurdularında:

Fahr-i Kâinat Efendimiz: «Suç olan yerden sakınınız.» buyuruyorken ben bunu ihtiyar edemem. Zira kasdî olarak bu vilâyete gelmiş ve buradan Rûm'a elçi göndermiş olurum» diye türlü yalvarıp yakarma ile izin lütfeyleyip «Fakat şimdi üç ay yağmur mevsimidir, yollar kıştır. Gitmek mümkün değildir. O zamana kadar durum Husuf ve küsuf'u Zeyç ve bütün takvimlere müracaat edip usturlap yardımıyla yolunu göster. Laire-i Muaddil risalesini oku. Eğer üç aydan evvel olursa, buyurun gidin, izin size.» diye ahd u eman etti. Zaruri olarak orada durduk. Gitmekten me'yus olarak «Rahatın birincisi ye'stir» sözüne uyduk amma, ne gecemiz gece ne gündüzümüz gündüz. Hiç rahat yüzü görmedik. Sonunda, padişaha yukarıda da adı geçen risaleyi, başından sonuna kadar okuyup usturlab ile Husuf ve küsuf olayını gösterdik.

Okre tamamen fethedildi. Onun fethine dair de hemen bir tarih düşürüp:

Felek-rif'at Humayun Şah Gazi
Salar pertev livasın mihr u maha
Yetiştî Hint'ine kıldı Delhi'ni feth
Nüzûl etti hicar-ı din penaha
Yapardı nice hanını ögre sarı
Verip köp istimaletler sipaha
Devam-ı devletinde fethi anın
Müyesser boldu, minnet ol ilaha
Etti ona bir eksikli tarih
Mübarek bolsun ögre padişaha (29)

dedim.

Bu tarih çok beğenildi. Bir gün mevzuu getirip, Sultan Mahmud Bekri'nin durumunu arzettik. Bir ahid-name göndermesi için taleb ve ricada bulunduk, kabul ettiler ve bir ahidname gönderdiler. Tuğra yerine zağferanlı elini vurdu. Sultan Mahmud'a gidince, Sultanın veziri Monla Vâri bu acize bir mektup gönderdi.

Sultan Mahmud'un Mektubunun Sureti

İhtiyak ve arzumendliklardin söng söz ol kim tabik-i muhibbi devlet mülâkat ve saadet makalatdan mahrum bolcu. Gice ve gündüz bu fikir ve zikirde idi kim «Ya Rabb; kaçan bolgay kim ol saadet. penah Hazreti Padişah zafer destgahın dergahında her sözüne bu fakir-i dinin arasında devlethalik bayed otub tavr-i arze yeti görüb her kıl u kalı kim ol meclis-i âlîde o bükay barçani meşruh bitib; boyatıp sarıy bargeyler.

Bu esnada adam gelüp tac u hasse ve meftuh ve ton geturup ferman ve ahidnameni birdilar. Çün Hazret-i Padişah-ı Din penahın mübarek pençelerini ol ferman yüzünde bu fakir gördü bildi kim bu niyabet ol seadet penahindir.

Za'feranlığ pençesi gün pençesini kildi pest
Bu mesel meşhurdur kim dest der balayı
dest (30)

Ve ol fermanın haşiyesinde Hazret-i Padişah-i din-penah özleri gelin gevher nisarları bilan merkum kılıp ırdılar kim Vahid'üd Dehr; Ferîd'ül Asr Emir Seydi Ali bari sözüngni arzga yeti gördü ve derece-i kabul tapti deyu buyuruliş. İnşallah bu rabita ki sizing bizimg ara-

mızda dünyada kim nasib boluptur ahirette hem yüzümünce bolgay.»

diye enva-i muhabbetler arz etti.
Monla Yarı'nın mektubu da şöyle idi.

MONLA YARI'NIN MEKTUBUNUN SURETİ

Yukarı tabuğıda arz-ı dua ve senadan song maruz-i re'yi mihr-i aray ve zamir-i ferah efzay ol kim tabu zerre kalil'ul istitaat-u devlet mülazemet vesaadete muvasalattan mahrumdur.

Lahza belki lemha yadlarından gafil imas.

Çu gurbet içre mena vaslınız nasib imas
Men garibni ger sorsangız garib imas (31)

Dahi ol Hazretten ahidname birla mektub-i şerif kilturmadılar. Hazret-i nüvab-i sultan ve bevasir-i vadii hicrangaysı külfet boldu. Ve her zaman sultan eyturlar kim olardan köp menfa'l biz hizmet şayeste kılmadik ve taksir köp boldi.

Ey dost hilaf-i dostdarı kılma
Gurbette koyup köp, mena harî kılma
Gafletini unut munca mening halimden
YARİ'ni unutma terk-i YARİ kılma. (32)

Çün itnab-ı mucib-i melal hatır irdi; bu rubagıga ihtisar kılıp dua bitildi. diye sonsuz niyazlar arz etti. Sultan'ın mektubunu padişaha arz ettim.
«El elden üstündür» misalinden çok hoşlandı. Ve bu hakire rubaiye karşılık vermemi teklif buyurdular.

Tam zamanıdır düşüncesiyle «Memur özürlü, özür de insanların en cömerti yanında makbuldür» diyerek arz-ı cevap ettim.

Dest-i hun aludin etti pençe-i mercanını pest
Bu meseldir il arakim dest ber balayı dest
Ol leb-i meygün eğer mecliste bir dem bolgay
Saki kan yıgılab sürahi cam-i mey bolsun şikest
Mest-i aşka ehli takva ta'ni koysun ittiniz
Daima hoşyar arasında bulur mazur mest
Zahirin görme kişinin batinga kıl nazar
Zahida ma'naga bak adam imas suret perest
Ba'is-i keyfiyyetigni kayda zevk itgey senin
İçmegan vahdet şarabın Kâtibî ruz-i elest. (33)

Söylediğim bu gazeli Padişah gördü, ve çeşitli ih-sanlarda bulundu. Bu aciz kula «İkinci Mîr Ali Şîr» di-ye hitap buyurdu. Aciz de «İkinci Mîr Ali Şîr» demek reva değildir. Huşe—Çin olmaya muktedir olsak razı olurduk.» dedim.

Padişah tekrar «Allah hakkıyla bilir ki bir sene bu tarzda Çağatay tayfasına haydi haydi Mîr Ali Şîr'i unut-turursun» deyip çeşitli lütuflar gösterdi.

Bir gün yine sohbet esnasında, Padişahın yakın mirzalarından Hoş—hal Bey isminde, Padişahın ok—yay kurucusu olup onunla mubahesede bulunan değer-li bir genç, bir münasebetle bu acize iki gazel teklif buyurdular.

Kafiye ve redifini tayin ettiler. Arkasından mec-lis-i Humayunda okudum.

Ruhları, keyfiyet-i meyden kaçan kim aldur
Sakiya tanır mısın ol gülçehre ne hoş haldur
Nakd-ı ömr nikini meta-ı vaslgaharç itgânın
Dil bilen kengeşni koy aleme ol dellâldur
Mürdeler ihyasında la'lı mesihadır veli
Zülf-ü cadu, çeşm-i fettan, gamzesi kattaldur
Lebleri yarin çiçektir, dil niçin meyl etmesin
Her nîm-rese kim çiçek bolgay gönül
meyyaldur

Tilbe bolup yıglama kulaş ben dib kâtibî
Sîm eşk birla derûn-i sîne mâl'a mâldur. (34)

İkincisi de:

Çin dururuz lafinga cadulığ anı yılğan imas
Küfr isnadı hattına ey sanem bühtan imas
Şerbet'i la'lini birmen hasta ki deruni koy
Ey tabibim el benim derdime hiç derman imaz
Ayb imes mu laf-ı aşkı urak kilup uşşak ara
Aşk meydanında anıng kim başı caltan imaz
Yâra itin kılmasun ağyar birla goft u guy
Hem nefis bolmak meleği şeytan bilen çesban
imaz
İyd vaslı birgey il ol kaşı yayning (kâtibi)
Kible den yansun yüzi her kim ona kurban
imaz (35)

Bu gazeller vilâyet-i Hint'de meşhur oldu. Herke-sin dilinden düşmez oldu. Birgün, Mirzalardan Padişahın afitâbecisi Abdurrahman bey isimli bir genç —ki, yeni yetişmiş olup o da padişahın makbulü ve hayli nazlısı idi. — Ekseri hususi sohbetlerde hazır bulunur, sohbeta karışır, dedi-kodu ederd. İle de şiir mubahe-

sesinde bulunup, bu münasebetle iki gazel söyledim.
Birincisi:

Ol perîçehre kaçan naz eylegey
Nalege uşşak ağaz eylegey
Yeridir ol goncanın dil-i bülbüdü
Gülşen köyünde pervaz eylegey
Aşık oldur bezm-i gamda sakiya
Nale sin neybırla demsaz eylegey
İtler ile hem sifal eyleb beni
Ömrünü alemde mümtaz eylegey
Dilber oldur aşık ey Kâtibî
Lutfunu köp, cudini az eylegey (36)

İkincisi de:

Teşbih edip lehine özün bade kıldı nef
Nergis gözüğe ohşar itermi humarı def
Davet müyesser olsa dua bırla ol peri
Ağyarı bir dua bilen asan irurdi def
Ol ay, hicab iter yüzini zengin abdûş
Kil ey sabah yetiş aradan kıl hicabı ref
Gördükçe kametinge sucud ettiğim bu kim
Dirler nemaz caiz imas bolmayınca şef
Yanıp yıkılsa dil no'ladır demin Kâtibî
Nar-ı fırak barçe-i vücûdum kıldı sef' (37)

Velhasıl, onlarla mübaheseden gece-gün, bir an bile geri kalmadım ve hiçbir vakit padişahıtan ayrı durmadım.

Bir gün, padişah bu hakire:

«— Vilâyet-i Rum mu yoksa Hindistan mı büyüktür, diye sual sorunca:

«— Padişahım, Rum'dan maksudınız Rum'un merkezi ise, o Sivas vilâyetidir. O zaman Hindistan çoktur. Fakat Padişah-ı Rum'a tabi olan memleketler ise Hindistan onun onda biri kadar yoktur.» diye cevap verdim. Padişah ta «Maksudım tümüdür» deyince, «Padişahım, bu hakirin hatırına gelen şudur ki, İskenderin dünyaya hükmedip yedi iklime malik olması, galiba Padişah-ı Rum olmasındandır. Zira, rub'u meskûn'un boyu, (uzunluğu) 180° ve hattı istiva (ekvator) dan eni 66° dir. Astronomi kitaplarında onun genişliği dört bin kere bin ve 668670 fersahtır.

Buna göre, bunların hepsini gezip, buralara hükmetmesi kolay değildir. Galiba her iklimden Padişah-ı Rum gibi hissedar oldu da, onun için yedi iklime hükmetti deniyor.» deyince «Padişah-ı Rum'un yedi iklimde yeri var mıdır?» diye sual etti.

Cevaben «Evvelâ Yemen, I. iklimden, Mekke-i Şerife II. iklimden, Mısır, III. iklimden, Halep IV. iklimden payitaht Konstantiniyye V. iklimden, Kefe VI. iklimden, Budin ve Beç 7. iklimdendir.

Bunların herbirinde Padişah-ı Rum'un Beylerbeyleri ve kadıları olup, hüküm ve idare ederler. Bundan başka —Hakikatini Allah Bilir— vilâyet-i Gücerat'ta Surat isimli liman da, Hoca Bahşî ve Kara Hasan isimli aşıklardan işitildiğine göre Çin vilâyetinde bayram olur. Aşıklar bayram namazı kılmak isterler. Her tairfe, kendi padişahları adına hutbe okumak arzu eder. Diyar-ı Rum aşıkları da Çin Hakanına varıp «Bizim padişahımız Mekke ve Medine ve kible padişahıdır» diye arz edince kâfir iken insafa gelip «Mekke ve Medine padişahı adına hutbe okuyun» diye hükmeder. Rumî aşıklar hatibe hil'atlar giydirip fil üzerinde şehri gez-

dirirler. Sonra bayram namazı kılıp Çinde Rum Padişahı adına hutbe okunur. Böyle bir durum başka kimin hakkında olmuştur?» deyince, insafa geldi. Hanlarına ve sultanlarına hitaben «Hakikaten yeryüzünde padişahlık namı Devletlû Hüdavendigâr'ın hakkıdır, başkalarının değildir.» diye itiraf eyledi. Bir gün de, Kırım Hanından sual edip «Ona da saltanatı saadetlû Padişah verir» diye cevap verdiğimde: «Onun hutbede kendi ismi okunur diye işitildi.» dedi. Buna da: «Padişahım; padişahımız diğer padişahlardan umumî bir imtiyaz olarak hutbe ve sikke sahibi padişahlık ihsan eder» deyince, sözlerimi kabul edip, padişah hazretlerine dualar ettiler.

Birgün, padişah ile Delhi şeyhlerini ziyaret kasdiyle ata bindik. Şeyh Kutb-u'd Din Pîr Delhî Şeyh Nizam Velî, Şeyh Ferîd Şükrkenc, Mîr Husrev Dehlevî ve Mîr Hüseyin Dehlevî'yi ziyaret ettik. Mîr Husrev'in sandukası başında merhumun şiirlerinden okuyup dinledik.

Derya-yı ebrar'ın matlağı ve buna nazire olan matlağlar anıldı. Orada bu harikin kalbine bir matlağ doğuverdi.

Padişaha: «Gerçi küstahlık olacak ama, Mîr Husrev'in ruhaniyyetinin kuvveti sayesinde, içimde bir matlağ doğdu» deyince, padişah: «Oku!» diye ısrar etti.

Bir parça ekmeğe kanaat eden kişi en büyük
kişidir,
Onun işi, bütün âlem padişahlarınkinden
daha iyidir.

diye söyleyince, padişah bir hal olup:

«Allah'a yemin olsun ki bu daha güzel» diye beğendiğini izhar etti. Bunu burada anlatmaktan maksadımız, matlağı zikretmek değil, Humayun Padişahın iki matlağ arasında tereddüt edip bu daha güzeldir deyişini belirtmek içindir.

Yine birgün, Mirzalardan Mühürdar Şahin Bev isimli padişahın makbul ve sırdaşı olan gence gittim.

Padişah'tan izin talep edip, sebepsiz izin isteme olmasın diye de iki gazel yazıp beraberinde gönderdim
Gazellerden birincisi:

Her seher ey yüzü gül gülşen köyünge yarıp
Yığlar ahvaline dîl, şebnem eşkimni tarib
Görgeç ey gonce dehen gül yüzüngi gülşende
Gül bilen gonce hacıl buldu hayadan kızarıp
Ey tabibim dil-i mecruh şifa tapsa ne yâr
Sen şeker lebini kara bağrıga bir lahza sarıp
Yüreğim hicr elemi birla niçün pürhündür.
Gör gez ey dil, anı ol hunige bağrınğı yarıp
Kâtibî sen reh-i aşk içre seramed boldun
Taşla Ferhad ile Mecnunu, alar kaldı harib (38)
İkinci gazel de:

Kipriği okuna kaşı yarın keman yasar
Dil'i simin üzre penbe-i dağın nişan yasar
Mağrur bolma hüsnünge ey kaşları keman
Rüstem lering kemanını ahır zaman yasar
Bitab bolsa dil tab-ı hicringden ey perî
Ahım terahhum eylab ona sayeban yasar
Kasr visal-i yare gönül kılmağa uruc
Aşık, kemend-i ah-ı ona nerdüban yasar
Dil riştengge çıkartır eşkimni Kâtibî
Ohşar ki yare barmağ için armağan yasar (39)

Bu gazeller arada bir bahane idi. Sayısız tazarru ve niyazda bulunduk. O da çeşitli vaadlarda bulundu. Nihayet bir gün sevinçli haberi getirdi. «Ruhsat verildi; halini nazmen padişaha bildir» deyince hemen bir arzuhal yazıp: Ayağımızın bağlandığı yetiştii. Bundan böyle gitme zamanıdır» diye halimizi arzettim. Bu münasebetle de iki gazel söyledim. Birincisi:

Devleti senin bilen eğer ey dil bulursa yar
Kılgay vefalar ol sanem-i şuh u şivekâr
Bir bir kakılsa hak-i rehin ey peri
Tevfir akçe bolmayaydı anın olupta ipar
Şeftalu sürsem ol leb-i unnablarınge ger
Her kaysı bolsa huşimidip itürge nâr-ı yar
Girye kılup eşikge yüz sürttüğüm bu kim
Göz yaşını bolursa suyırğal kılav nisar
Yukarı tabuğıda şeha korka imni
Derdini Kâtibî sanga arz eylese nîbar (40)

İkinci gazel Rûm tarzında idi:

Gafil olma düştüğün yer mülk-i Hindistandır
Meyl edip orda kalanlar cümle sergerdandır
Alemler geşt eyliyenler dediler bilittifak
Hak budur dünyada cennet, memleket-i
Osmandır
Varıp anda bir nazar görmek ehibbanın yüzün
Bilmiş ol ey hasta dil her derdine dermandır
Düş ayağına Hümayun Padişah'ın ruhsat al
Daima düşmüşlere anın işi ihsandır.
Meyl ederse kalmaya dil-i tıfl Hindistanda
Kâtibî uymasın ona ol dahi oğlandır. (41)

Bu arzuhal ve gazelleri görüp merhamet ve şefkate gelerek ruhsat inayet buyurdular. Bu bendeye de

tekrar at, baştan ayağa giyecek ve yol ferman verdiler.

Gitmek üzere iken —Allah'ın hikmeti— (Hümayun Şah) cuma günü akşam namazı vaktinde halka göründüler. Kasr'dan çıkarlarken ezan okunuyordu. Adet-i şerifeleri üzere daima ezan okunurken hürmeten diz çöküp otururlardı. Yine öyle yaptık ve orada (Tedbir takdiri bozamaz) sözünde olduğu gibi merdivenden düştüler. Mübarek başları yaralandı ve kolları kırıldı. Halk birbirine girdi. Bir - iki gün daha orada kaldık.

Etrafa nameler gönderilip «Elhamdü Lillah Padişah iyi haldedir» diye haber salındı. Fakirlere sadakalar dağılıp askere in'am ve ihsanlar verildi.

Merdivenden düşüşlerinin üçüncü günü; pazartesi günü dar-i zahmetten dar-ı rahmete intikal ettiler.

(Şüphesiz biz Allah'ınız ve yine O'na döneceğiz) (I) Oğlu Celalu'd-Din Ekber Mirza; Han Hanan ile Şah Ebu'l - Meali'yi görmek için daha önceden gitmişlerdi. Onlara; ciddiyeti hemen bildirildi. Padişahın huzurunda olan hanlar son derece müteessir olup: Şimdi halimiz nice olur» diye üzüntülerini belirttiler. Acizane onları teselli ederek: Merhum ve mağfur Sultan Selim Han (Allah'ın rahmet ve ma'fireti üzerine olsun) Hazretleri ahirete irtihal ettikleri zaman Saadetlu Padişah tahta geçinceye kadar merhum Pirî Paşa çeşitli tedbirler aldı. «Halk haberdar olmadı. Siz de öyle tedbir alın ki, oğluna haber gidince, kimse haberdar olmasın.» deyince, onlar da güzel tedbirler aldılar. Eskiden olduğu gibi, divan şöleni çekildi ve padişaha itaatlerinden dolayı, umeraya, âdet üzere bahşiş dağıtıldı. «Padişah Çarbağ'a gidiyor.» diye at hazırlandı. Hava iyi değil di-

(1) Kur'an-ı Kerim Bakare Süresi, Ayet: (156)

ye vaz geçildi. Ertesi gün halka «Görünüş var.» diye ilân edildi. Fakat müneccimler bu saat iyi değildir diye men edince, askerler çok sıkıldılar.

Sonunda padişahın musahiblerinden olup boyu kısa olmakla beraber, yüz cihetinden padişah'a benzeyen Monla Bikesi denilen şahsı, üç gün, denize bakar bir eyvan üzerinde tahta geçirdiler. Padişah elbiselerini giydirip yüzünü gözünü sardılar.

Hoş-hai Bey başucunda, (Mir Menşî) yanında durup bütün sultanlar, Mirzalar, reaya ve avam, gelip deniz kenarından padişah'ı görüp dualar ettiler. Şadiyane çalınıp doktora hil'at giydirildi. Böylece, padişahın sıhhatta olduğu bildirilmiş oldu.

Hemen ertesi gün, umera'ya gidip veda ettim. Padişahın sıhhat haberleriyle Rebiül-evvel'in ortasında, Perşembe günü Lahor'a doğru yola çıktık. Şehr-i Sunipet'e oradan Panipet'e, oradan Kırnal'a geldik. Sonra Tanasır'a oradan da Şehr-i Semaniye'ye vardık.

Orada, hakim-i hükûmet olan Kara Bahadır Sultan'a «Padişah halka göründü» diye haber verip her yerde «Padişah sağdır» diye, soranlara cevap vererek Sihhind yolu ile Maçvare'ye oradan da Bağvare'ye vardık.

Sultan-Pur nehrini gemilerle geçtik. Epey bir yol aldık ve Rebiül-ahir'in evvelinde tekrar Lahor'a geldik. Celalu'd-Din Ekber Mirza Padişah oldu. Orduya cülus bahşisi dağıttı. Lahor ve diğer yerlerde adına hutbe okundu. Lahor hakimi Mirza Şah bize yine yol vermedi. «Padişahtan emir geldi, Kabil ve Kandehar taraflarına kimse gidemez» deyince, tekrar padişahın

bulunduğu tarafa yöneldik. Kelinur'e vardık. Oradan Kale-i Manküt karşısına varıp Celâlu'd-Din Ekber padişah ve Han Hasan ile görüştük.

Mirza, Bayram Han'ın hocası Molla Pîr Muhammed'i gönderip «şimdi fetret zamanıdır. Birkaç gün burada bizimle kalabilirlerse vilâyet-i Hint ve Sind'in ne tarafını isterlerse onlara gösterilir» diye buyurdularında bu fakir, derhal merhum padişahın fermanlarını alıp, ölüm dolayısıyla bir tarih ve mersiye gibi bir gazel söyledim. Bunu hemen huzura arzettim.

Hind içinde bir Humay irdî, Humayun Padişah
Bir dem içre boldî şu nakkar eyledi azm ale
Ol musibetni işitgeç kaçgırıp zarî bilen
İttiniz tarihi fevt boldu Humayun Padişah (42)

Bu münasebetle şu gazeli de arzettim:

Arz-ı cevri u cefa ımas şahı bolmadın
Sakın uşşaknın ey meh-i hodnin ahı bolmakdın
Şehr-i Rum'un eşiginda barıp daim geda bolmak
Menkaberan durur kop Hind u Sind'nin şahı
bolmakdın
Habibin köyünda mena rakib olmak tılar hemrah
Hodaya meni sen sakla onun hemrahı bolmakdın
Meni öltürse ol, hûnî koyun, mengi kıling ter'ip
Meram oldur kişinin kişi devlethahı bolmakdın
Vefa kılmak müyesser bolsa sanga ol cefa-pişe
Rakîbin Kâtibî gam tartmağın agahı

bolmakdın (4)

Mirza, babasının fermanlarını görünce bir hoş oldu. Ruhsat verip dört bin kadar adamla beraber,

tekrar Lahor'a geldik. Şah Ebu'l Mealî'yi tutup bağlayarak Lahor kalesine gönderip hapsettiler. Düşürdüğüm tarihe ücret olarak bir pervane hediye ettiler. Her birine birlik harçlık lütfedildi. Beylerle Lahor'da toplanıp yol hazırlığına başladık.

Hint'in acaip ve garaibini seyrettik. Garaibinden biri şudur:

Buranın keferesine Gücerat'lılar «Banyan» Hindistanlılar «Hindu» derler.

Bunlar kitabî olmayıp alemin kadim olduğuna kaildirler.

Birisi ölünce, ölüyü sahibine yükleyip su kenarına getirerek ateşte yakarlar. Erkek ölüp kadın geride kalırsa, eğer ihtiyar ise, onu yakmazlar. Eğer kocaya varmaya muktedir ise ister istemez yakarlar. Kadın kendi isteğiyle yansa, kavını sazlarla eğlenceler yaparlar. Eğer ehl-i İslâm'dan bir takım kimseler toplanıp yanmak isterken ellerinden zorla alsalar alanın mülkü olur, ırk davasında bulunamazlar. Onun için padişah tarafından yanarken halk mani olmasın diye adamlar hazır bulunur.

Buranın tuhaf adetlerinden birisi de şudur:

Burada talimli ceylânlar vardır. Bunların boynuzlarında kemend olur. Vahşi ceylânların yanına sarırlar, vahşi ceylânlar bunları görünce, «cins cinsi çeker» kabilinden, onların yanına gelip baş başa verirler. O zaman talimli hayvanlar boynuzlarındaki kemendi onların boynuzlarına geçirip kendilerini yere atarlar. Ceylân hareket ettikçe kemend sıkılır ve kaçamaz. O zaman gidip onu yakarlar. Bütün Hint diyarlarında ceylânı bu usulle avlarlar.

Çölde çok sayıda câmiş bulunur. Bunları da fillerle avlarlar. Meselâ fillerin üzerinde kapalı duracak yerler yaparlar. Bunların içerisine adamlar girer ve sahalarda dolanırlar. Fil camışa erişince, iki dişiyle onu yere bastırır, avcılar da üzerinden inerek keserler. Câmiş'in çölde yaşayanını da bu suretle yakalarlar. Fakat bunun kuvveti, diğer hayvanların kuvvetine benzemez. Bunun dilinde öyle bir kuvvet vardır ki, atlı bir kimseye vursa, atından düşürür.

Hattâ merhum Hümayun Padişah'tan, bir zaman, Kav-ı kattas'ın biri, adamın birini kovaladı, çaresiz kalan adam, yüzü koyun yere uzandı. Hayvan adamın topuğundan başına kadar her tarafını yaladı diye yemin ettiğini işitmişim.

(Camış) Kattas'ın iyisi vilâyet-i Bahrayic'de olur. Galiba, Bahri Kattas demek, Bahrayic'den kısaltılmıştır. Çünkü Kattas kara hayvanıdır, deniz hayvanı değildir.

Eğer Hint diyarının şaşılacak şeylerini anlatacak olursak, mevzu dışına çıkmış oluruz.

Neyse ki, Rebiül Ahir'in ortalarında, Lahor'dan Kâbil'e doğru yola çıktık. Lahor nehrini gemilerle geçtik. Bundan sonra, karşımıza büyük bir nehir çıktı. Karşıya geçmek için gemi bulamadık. Ket'ler yanı serir ve göze (desti)lerle kelekler bağlayıp nehri geçtik. Oradan da Behere'ye geçtik. Behere nehrini de gemilerle geçtik. Mirza'nın pervanesini Behere Seyyid'ine gösterip «Allah'a yemin olsun ki, Padişah vefat edince, halktan mal alınmadı, henüz üzerlerindedir. Adam vazifelendirip üç-dört günde toplanıp kusursuz teslim edilsin» dediğimiz zaman, yol arkadaşı olan Mir Babus ve diğer beyler ile müşavere ettik. Şah Ebu'l Mealî, Lahor kalesinden kaçıp belirsiz bir tarafa git-

ti. Bazıları, Kâbil tarafına kaçtı dediler. Orada kardeşi Kehmerd beyi vardı. Bunun için beyler korkup duramadılar. Siz birkaç gün durun, harçlık alıp öyle gelin? Fakat yollarda korku ve tehlike vardır deyince, arkadaşlarla müşavere ettik. «Kim kanaat ederse doyar, kim de tamahkârlık ederse ayağa düşer» sözünü hatırlayarak harçlıktan feragat edelim. Yol arkadaşlarımızdan ayrılmak uygun değildir, deyince, hepsi razı oldu ve beraberce yola koyulduk. Hoşâb suyunu gemilerle geçip Neylâb'a vardık, orayı da gemilerle geçip Zabulistan topraklarına ayak bastık.

BUHTER ZEMİN, YANI ZABULİSTAN'DA

VAKİ OLAN SERGÜZEŞTİ BEYAN EDER

Mübarek Cemaziyel Evvel'in birinci günü, Nil Abad'dan Kâbil'e doğru yöneldik. Fakat, Adem Han demekle bilinen, Afganlı'dan çekinerek, akşamdan sür'atle ilerleyerek sabahleyin dağların eteğine vardık. Afganlılar haberdar olmadan, şafakla beraber, dağ eteklerinden hareket ederek dağlara tırmandık. Dağlarda binlerce Afganlı ile karşılaştık. Tüfek atıp kavgaya ederek Allah'ın yardımıyla kurtulup Peşaver'e geldik. Hayber geçidini aşarak, Cuşayî'ye geldik. Aştığımız bu dağlarda iki gergedan gördük ki, herbirisi birer küçük fil kadar olup, ikişer karış uzunluğunda boynuzları vardı. Fakat, vilâyet-i Habeş'te olanlarınkı, daha uzun olur diye meşhurdur.

Lemegan'a varıp Hezara içinden bin belâ ile Buhter Zemin, yani vilâyet-i Zabulistan'a gelip pay-i tahtı olan Kâbil şehrine ulaştık.

Humayun Padişah'ın oğulları Muhammed Hakîm Mirza ve Ferahfal Mirza'yı görüp Mun'ım Han ile mülâkat yaptık. Hümayun Padişah merhumun fermanlarını görüp hürmet gösterdiler.

Kâbil güzel bir şehirdir. Etrafı karlı dağlarla, dört bir yanı da akar sulu bağlarla çevrelenmiştir. Her tarafı zevk, safa, sohbet meclisleriyle doludur. Halk, ucdan uca, lâtif ve müzeyyen güzellikler içinde zevk ve safa ederler. Saz ve sözleriyle halkı daima şen içkili, halinden memnun ve toplu haldedir.

Olur mu hiçbir zaman insan huriye mail,
Var iken luliyan-ı şehri Kâbil (44)

Fakat binaların hiç birisi gözümüze gelip vatan arzusu gönlümüzden bir an olsun gitmedi. Gitmek isteyince, Mun'ım Han «Yollarda kar var, Hindikuş dağları bu vaziyette geçilmez. Birkaç gün burada kalın» dedi.

Bu fakir de «Erlerin azmî, dağları yerinden oynatır derler, gayret gerekir» deyince çöpcülük ve kılavuzluk yapan tayfa üzerine hakim olan Mîr Nezrî'yi gönderip bu tayfalardan, atları ve eşyayı dağdan aşırma için üç yüz adam vazifeliendirdi. Mübarek Cemaziyel Ahir'in başlarında yola çıkıp Karabağ'a oradan da Çarikiran'a, sonra da Pervan, yani şehir-i Mervan'a vardık.

Mîr Nezrî vazifelendirilen bu üç yüz kişiyi bir araya topladı.

Hakikaten atları ve eşyaları arkalarıyla bir bir çıkardılar, velhasıl, bin belâ ile dağı aştık. O gün dağ dibinde bir kentte karar kıldık.

VİLÂYET-İ BEDEHŞAN VE HOTLAND'DA VAKİ

AHVALİ BEYAN EDER

Mübarek Recebin evvelinde Şehr-i Endirab'a vardık. Oradan, Bedehşan vilâyetinden olan Tahkan'a vardık. Orada Süleyman Şah ve oğlu İbrahim Mirza ile mülâkat eyledik. İlk olarak gittiğimiz gün, İbrahim Mirza karşı gelip bir çarbağda bir miktar hediye ve bir gazel ile Mirza'nın huzuruna çıktık.

Eger bargaysin ol aykaşıga cisming hilâl eyle
Yüzün görmeng tiler bolsang gözüng yaşıngni al eyle

Rakiba ol sanemning küfür zülfün kılma endişe
Yuri kaydındın öz küfür nikda bol özge hayal eyle
Gedayi güya bolgay biz gönül ol hace-i hüsning
Zekât-ı vaslından bizge niçun birmes sual eyle
Elifler dâl alar kes sinmi eda itmeng istersen
Rakibing ey elif- kâmet barıb kadini dâl eyle
Eger ekber aşka talib irseng vasıl olmakga
Özingni Kâtibi nar-ı muhabbet birle kal eyle (45)

Bu gazeli Mirza okuyup çok beğendi. Karşılıklı şiir okuduk. Hemen Padişah'a da acizane bir hediye sunduk. Huzurlarına çıkınca bir gazel de onlara söyledim.

Alem-i ervahda kim aşına boldum sana
Hak bilur ta ol zamandan müptelâ boldum sana
Kuhl edinûrsa ni bar ger demni erbab-ı nazar
Hamdülillah Padişahım hak-i pa boldum sana

Ey gönül aşkın tarîkin sana tefhim eyledim
Gam yeme şimdengerû kim rehnümâ boldum sana
Kûy-ı yare azm idermin tabi'ol eydil tana
Hatırın cem'olsun andan pişva boldum sana
Kenc-i gamda Kâtibi halim görüp, dilber dedi
Şad ol ey bîmar gam geldim şifa boldum

sana (46)

Onlar da sonsuz lütuf gösterdiler. Belh hanı Muhammed Han ile Burak Han arasında düşmanlık oluşunu anlatarak: «O yollar tehlikelidir. Pîr Muhammed Hân'ın küçük kardeşleri çapulculuk yaptığından, Kunduz, Kavadyan ve Termid taraflarında hükûmet kuvveti zayıftır. Fakat Bedehşan ve Hotlan yolu emniyetlidir. O taraftan gidin» dedi ve bu hakire Padişah ve Mirza at ve hil'at ihsan ettiler. Hotland'da Cihangir Ali Han, Padişahın hanımının küçük kızkardeşine bir mektup verdiler. Oradan da yola koyulduk. Payitahtı Bedehşan'a, yani Keşm'e geldik.

Padişah'ın Çarbağı ve Hümayun Padişah'ın Devvabe isimli bahçesini gezdik. Bundan sonra Kal'ayı Zafer yolu ile Rustah şehrine, oradan Bender Sumti'ye geldik. Amu suyu, yani Ceyhun ırmağın tulumlarıyla geçtik. Kâşgar tarafından vilâyet-i Hotland'da Delli'ye vardık. Mir Seyyid Ali Hemedan' hazretlerini ziyaret edip oradan Külabe şehrine vardık. Cihangir Ali Han ile mülâkat edip mektubu verdik. Onbeş adam kılavuz alıp Çarsu şehrine vardık. Oradan Polsenkin'e uğrayıp köprüden geçtik. Kılavuzları serbest bıraktık.

TURAN — ZEMİN VİLÂYETİNDE, YANI

MAVERAÜ'N NEHİR'DE VAKİ OLAN

AHVALİ BEYAN EDER

Köprüden geçip, Turan-Zemin, yani Maverâ'ün Nehir'e girdiğimiz gün, orada istirahat ettik.

Ertesi gün yola çıkıp Hazarnüve, oradan da Çarşamba kasabasına vardık. Hoca Yakub Çarhî'yi ziyaret edip oradan Çığanyat'a, yani Hisar-ı Şaduman'a vardık.

Bundan sonra Singerd dağına aştık. Dağda devamlı surette yağmur yağdı. Yağmur suları büyük bir ırmak gibi aktı.

Allah'ın (C.C.) kudretini temaşa ettik

Buradan, şehir-i Sebz'e, yani, Keş demekle bilinen şehre geldik. Sultan Hâşim'le görüştük. O da geçiş izni verdi. Semerkand ile Şehr-i Sebz arasındaki dağ binbir güçlkle geçip Kasaba-i Mısır'a uğradık. Buradan yola devam ederek Şaban-ı Muazzam'ın başlarında cennet misali Semerkant'a geldik. Nevruz Ahmed Han ile mülâkat edip «Herkesin hediyesi kendi derecesindedir» kabilinden bir miktar hediye sunduk

Han, bu hakire, bir at ve baştan ayağa, yani mu-teaddid hil'atler inayet ettiler.

Meğer Burak Han'a saadetlû padişah, alem-penah hazretleri, Şeyh Abdül-Lâtif ve Dadaş elçi ile bir miktar tüfekli asker ve top göndermişti.

Mülâkat yaptığımız zaman Semerkand padişahı Abdul-Lâtif Han olmuş, yerine Burak Han Semerkand Han'ı olmuştu. Fakat, Belh'de Pîr Muhammed

Han ve Buhara'da Burhan Seyyid Han kendi adlarına hutbe okutmuşlardı. Burak Han bu sebepten onlara bir şey yapamamış, sadece onları meşgul etmişti.

Evvelâ Semerkand'ı alıp zaptetmiş, oradan da Sebz üzerine yürümüş ve burada büyük bir savaş yapılmıştı. Rumîlerin kethudaları düşünce, orası da zaptedilmiş ve oradan Buhara'ya geçilmişti. Burası uzun müddet muhasara edilince, Buhara Han'ı Seyyid Burhan, Karakul'u Pîr Muhammed Han'a verdi. O da İnîlerini, yani, küçük kardeşlerini gönderip Karakul'u zaptetmişti. Sonunda mecburen Burak Han'a tâbi olup araları düzeldi, sulh oldu ve o vilâyet, yine Seyyid Burhan'a tefviz edildi. Burak Han, Karakul üzerine yürüdü. Pîr Muhammed'in kardeşleri aman dileyip şehri verdiler. Orayı da Seyyid Burhan'a verdi. Kendisi Semerkand'a geldiği zaman, birtakım kimselemlerle Rumîlere Ağa olan kimse Taşkent ve Türkistan yolu ile Rum'a doğru yola çıktı.

Beraberinde olan Ahmed Çavuş da, Buhara ve Harzem yolu ile Rum'a doğru yola çıktı.

Bir kısım yeniçeri de Seyyid Burhan'a varıp bir kısmı hanın oğullarının yanında kaldı. Kendi yanında yüz elli kadar adam kaldı.

Yukarıda anlatılan olayları bu fakire anlatıp; «Saadetlû Padişah yanında yalancı olduk. Sözünü kale almadık. Bize yardımcı olsanız birşeyler yapabilir-dik» deyip, bu acize bir vilâyet vermeyi teklif etti. Ben de. «Bu kadar adamla bir iş yapılmaz ve Padişah'ın emri olmadan biz böyle şey yapamayız» deyince: «Şimdi size adam katıp vaziyeti devlet kapısına

bildireyim» deyip, Hoca Ahmed Yesevî (K.S.) evlâdından Sard-ı Alem Şeyh'i tayin etti. Bir mektup yazarak: «Bundan sonra Padişah Hazretlerinin her ne emri varsa onunla amiliz,» deyip gitmeye ruhsat verdi. Başkent Semerkand'da, Danyal (A.S.), Hızır (A.S.)'ın makamını, Resulullah (S.A.V.)'in hırkaları ve nahlınları ve Hz Ali (K.V.) hattıyla yazılmış Kur'an-ı Kerîm'i ziyaret ettik:

Ulema ve meşayihden hidayet sahibi Şeyh Ebu Mansur Maturîdî, Şah Zende, Hoca Ubeydullah Şeyh-ul Ahrar, Hoca Abdi Birven, Hoca Abdi Derven Çopan, Kadızade-i Rumî, fetva sahibi Maverâü'n Nehirli ulema mezarları yani 4440 mezar ziyaret ettik.

Bir gün sohbet esnasında Burak Han bu hakire: «Gördüğünüz şehirlerden hangisi hoşunuza gitti?» diye sordular. Aciz de:

Dil ser-i kuyun koyup etmez behişt-i arzu
Her kişiye kendi şehri yeğ gelir Bağdad'dan (47)
(Necatî)

deyip cevap verdim. Han bu cevaptan hoşlandı ve: «Hakikate doğru söylüyorsun. Amma burada kalsaydınız» diyerek buyurdular. Hanın elçisi Sadr-ı Alem Şeyh Türkistan yolu ile gitmek istedi. «O yollarda Mangıt yani Nugayların halka zulüm ve düşmanlık yaptığı işitiliyor. Kazak ve kazakçısı çok olup ehl-i İslâm'a asla yol vermezler. Yakaladıklarını soyup ellerinden gelen kötülüğü yapmakta insanlar arasında meşhurdurlar.»

O yol uygun bulunmayıp Buhara tarafına yönelince, Burak Han bu acize:

«Seyyid Burhan yine bize muhalifmiş. Oğlum Harzem Şah'ı Sultan Bey'le düşmanlık eder diye işitilir. Cenk ihtimali varsa Acduvan'a geçip elçiye bekleyin. Vaziyeti araştırıp öğrenin, eğer muhalefet yoksa o yol ile gidin, varsa, orada kalın» dedi. Biz de öyle yapıp mübarek Ramazan'ın beşinci günü yola girip Kale demekle maruf şehre vardık. Oradan Keremene şehrine geçip oradan da Devva'ya badehu Semerkand nehrini geçip Acduvan'a vardık.

Hoca Abdul-Halik Acduvanî'yi ziyaret ettik. Mirza'yı orada bulamadık ve sıhhatli bir haber de alamayarak oradan da yola devam ettik.

Pul Rıbat'a geldiğimizde Harzem Şah Sultanının ordusu tamamen Kayım ve Kacım giyerek savaş hazırlığında idi.

Ansızın Han Ali Bey —ki oğluna atalık edip göndermişti— onu orada görüp bu fakire: «Nereye gidiyorsunuz?» diye sordu. «Buhara'ya,» deyince.

«Şu anda Buhara Han'ı Seyyid Burhan Harzemşah Sultan ile harbetmek için gelmek üzeredir. Lütfe edip bize yardımcı olun» diye ricada bulundu.

Bu fakir de; «biz kimseye yardım etmek için gelmedik. Hanın bize yarlığı yani emri bu değildir. Şayet savaş ihtimâli olursa Acduvan'a gelip orada elçiye bekleyin diye buyurmuşlardır» deyince, Acduvan tarafına yöneldik. Minare önüne yaklaştığımızda yüz kadar Alaçapan (çeşitli renkli Tatar) ardımızdan at koşturup «Mirza yarlık kıldı, davranın» diye bir yoldaşımıza kılıç çaldı. Biz de kenara atılıp hemen vuruşmaya hazırlanmışken bir ulu Seyyid koşarak geldi. Özbeklere: «Sabredin, Acele etmeyin,» deyip dağıttı. İki yanında adamlarıyla Mirza gelip dualar etti.

«Lütfedip gitmeyiniz, bir kenara çekilip seyrediniz» deyince, naçar geriye döndük.

On kadar adamla Mirza'nın huzuruna çıktım. Mü-lâkattan sonra Mirza yine ricada bulunup; «bize yardım edin» deyince, buna razı olmadım. «Bari tüfekleri bize verin» dedi ve on kadar tüfeği bizden alarak Özbeklere dağıttı. Bize de «siz bir tarafa çekilip seyrederin» diye gururlu bir şekilde söylendi. Seyyid Burhan'ı gözünde asla büyütüyordu.

Yemiyen kişi yadelden tabanca
Demirdendir sanır kolundaki pençe (48)

O anda karşıdan Seyyid Burhan göründü. Mirza köprüden geçerek Ribat'ın yanına vardı. Ben de arkadaşların bulunduğu tarafa yöneldim. Halk arasında bulunan altı yoldaşım Mirza ile köprüden geçti. Bu aciz dört yoldaş ile varıp halkı bir çardak avlusuna koyduk. Seyyid Burhan hemen göz karartıp önünde bin kadar Kızıl ayak, yani Buhara'nın yetimleri, kırk kadar Rumî okçu olup yaman askeri vardı. Bir anda Mirza'yı basıp tüfekle yaraladılar.

Mirza, tuğunu, nakkaresini ve herşeyini bırakıp üç yoldaşımızla kaçtı. Birini süngü ile vurdular. Biri de diğer bir yerde şehid oldu. Üç nefer bir miktar Özbek'le Ribat'a girdi.

Seyyid Burhan onlarla çatışmak üzereyken, iki yoldaşım ile attan inerek, askere karşı gidip: «Mirza nerededir?» diye sordum.

«Ribat ile çatışmak üzeredir» dediler. «Beni Han'a iletin» dediğimde, birkaç kişi önüme düşüp köprüden geçtik. Ribat önüne varınca (kaza gelince

gözler kör olur) bu fakiri Ribat'tan ok ile bir zalim vurup yaraladı. Her taraftan kılıçla üzerime saldırdılar. Ölümün eşiğine gelmişken, onlarla beraber olan Rumîler, bu hali görüp fakiri tanıdılar. Özbeklere kılıç çekerek:

«Bu, kendisi Han'a gelmiştir. Buna niçin böyle muamele ediyorsunuz?» diye hamle edince, Özbekler benden el çektiler. Han'a haber verdiler, Han geldi. Eşsiz bir yiğitti. Beni kucaklayıp özür diledi. «Çatışma anında gelmiş bulundunuz. Kuru yanında yaşıda yanar misali gibi oldu» deyip çok özür diledi. İki sultan tayin edip yoldaşlarımızı köprüden geçirirken, iki yoldaşımızı yine kılıçla yaraladılar.

Yahşi bir yedeğimi, bütün yiyeceği, bir seyishanemi ve on kadar atımızı yağmaladılar. Bin belâ ile köprüyü geçip bir tarafta durduk. Nihayet han, bu fakire lütfedip: «Ribat içinde olan Rumîlere tenbih et, Ribat'ı versinler. Onlar günahsızdır. Onlara sözü-müz yok» deyince Ribat'a gittik. Her birini çağırarak «savaştan vazgeçin. Benim burada bulunmamdan dolayı, Han sizi affetti,» deyince, onlar da Ribat'ı verdi. Kaybolan atlardan birkaçı bulundu Ama birçok tüfek kayboldu. Evvelce yolda tutulan iki yoldaşımız da serbest bırakıldı. Bundan sonra şehrin yolunu tuttuk.

Akşam zamanı Buhara'ya vardık. Seyyid Burhan, bu hakire: «Dünya ve ahirette atam ol. Bu vilâyet Saadetlû Padişahındır. Sen Buhara'da otur, ben Karakulda olayım» diye müteaddit rica ve isteklerde bulununca «Şayet bütün Maverai'n Nehir'i bana verseler bu vilâyetlerde kalamam. Ama, siz Han'ıma olan cefayı —inşallah— devlet kapısına arzederim

Padişah Hazretleri tarafından çeşitli inayetler gelip ümidederim ki Hanlık size müyesser olur» dedim Çeşitli konuşmalardan sonra, gayet memnun ve mesrur olarak bu fakiri ziyaret ettiler. Sayısız lûtuflar gösterdiler.

Onbeş gün Buhara'da eğlendik. Hergün, bulduğumuz çarbağa gelip sohbet eder, temaslarda bulunurduk. Bu arada, kendi lisanları tarzında gazel söylememi de teklif ettiler.

Hacıl boldi görüp ruhsar-ı yari bağda güllar
Figanım guş edip gülşenden ötti barçe bülbüllar
Yüzü gül, kâmeti gar gar, gözü nergis, lebi gonçe
Ni bolgay başıga ol lale-ruh sançgay karanfillar
Cihan gülzarında manendi yok ol kad-ı şimşadının
Boluptur bağ-ı hüsnî içre zülfi taze sümbüllar
Yüzüng gör-geç kara zülfing perişan kıldı aklımın
Gönglini saldı sevdâğa nikılay işbuna güllar
Demidur aç gözüngnü, gafletı koy, cam-ı mey nûş et
Uyutmaz (Kâtibî) bezm ehlini avaz-ı kalaklar (49)

Bu gazelden çok hoşlandı. Birkaç gün şiir üzerinde konuştuk. Sonunda gitmek için izin istediğimizde: «Bari demir tüfekleri bize verin, biz size ne kadar isterseniz bakır tüfek verelim» dedi. Zarurî olarak kalan tüfekleri onlara teslim ettik. O da kırk bakır tüfek verdi. Kaybolan yedek yerine bir ablık at ve iki değerli kitap himmet edip ruhsat verdiler. Bu arada Burak Han'dan elçi gelip oğlunun affını diledi. Sonunda yine yer verip Acduvan'ı Abdal Sultan'a tayin etti. Yine aralarında sulh olup alem emniyet ve sükûn bulunca biz de yol hazırlıklarına başladık.

Buhara'da: Hz. Hoca Bahaeddin Nakşibend, Kadı Han, Çar Bekir, Hoca Ebu Hafs-ı Kebîr, Sadruş Şeria, Tac'uş Şeria, Şeyh-ul Alem, Seyyid Mir Kelâm, Pîr Hoca Bahaud-Din Nakşibendî, Sultan İsmail Samani, Hz. Eyyub (A.S.) Ka'b'ul Ahbar ve Şems-ul Eimmet'ul Serahsî'yi ziyaret edip Harzem'e doğru yola çıktık. Karakul şehrine varıp oradan Farib önünden Amuderya, yani, Ceyhun'u gemilerle geçtik. Mübarek Şevval ayının başlarında vilâyet-i İran-Zemin, yani, Horasan diyarına ayak bastık.

Evvelâ Çarcoy isimli şehre vardık. Burada Hâce-i Meşhed İmamı Ali Musa'nın kardeşini ziyaret ettik. Sonra, yola devam ederek çölden, yani, Beriyya-i Horasan'dan Amuderya'nın kenarıyla Harzem'e doğru yollandık.

Gece gündüz arslanlarla mücadele ettik. Yalnız başına kimse su alamaz oldu.

Nihayet bin türlü belâ ile on günde Hezaros'a geldik. Oradan da beş günde Hive'ye vardık. Orada da Mahmud Pîr Yarovulî'yi ziyaret ettik.

VİLÂYET-İ HARZEM VE DEŞT-İ KIPÇAK'TA

VÂKİ OLAN AHVALİ BEYAN EDER

Mübarek Şevval'in sonlarında Hive şehrinden geçip beş günde Harzem'e geldik. Dost Muhammed Han ve kardeşi İş Sultan ile mülâkat yaptık.

Şeyh Necmü'd-Din Kübrâ, Şeyh Ali Ramtını, Şeyh Helvetiyan, İmam Muhammed Bargî, Sahib-i Kudurî

Caru'llah Allame, yani Sahib-i Keşşaf tefsir sahibi Monla Hüseyin Harzemî, Seyyid Ata ve Hekim Ata'yı ziyaret ettik. Şehr-i Vezir'de merhum ve mağfur Şeyh Abdüllatif'in vefat ettiğini işitince, sabırsızlanıp birkaç yoldaş ile acele Şehr-i Vezir'e vardık.

Mahdum-u Azam ve Şeyh Abdüllatif'i ziyaret ettik. Merhum Şeyh Abdüllatif'den gayri, büyüklerin tasavvuf yolunda pîrimiz olmaları dolayısıyla, ruhanîyetlerine sığındık. Ruh-u şerifleri, Cenab-ı Hak'ın katında daima şad, merzuk ve Cennet-i Naim'de hoşnudluk içinde olmaları için, Kur'anı Kerim hatmettik.

Ruhları için yemek dağıttık. Bu fani dünyadan sonsuzluk bahçesine gittiklerine:

Şeyh Abdüllatif Pîr-i Harzem
Dar-ı dünyadan eyledi rihlet
Ruh-ı Kuddus etti tarihin
Eyle ya Rabbi makamını Cennet (50)

diye tarih düşürdüm.

Mangıt Mirzaları olmaları sebebivle Ağatay Han oğulları Hacı Muhammed Sultan, Timur Sultan ve Muhammed Sultan'dan mektuplar alıp Harzem'e geldik.

Hoca Ahmed Yesevî evlâdından Burak Han'ın elçisi Sard-ı Alem Şeyh de geldi, orada hazır oldu. Şeyh Hüseyin Harzemî'nin zaifeleri, yani, mahdume-i a'zam'ın kerimleri Şeyh Hüseyin Harzemî'nin oğlu ve birçok müslüman yol arkadaşı oldular. Elbiselerimizi aldık. Diğer halk koyun derisinden kürkler edindiler. «Herkesin bu tarzda giyinmesi lâzımdır. Çünkü, Mangıt tayfası Özbeklerden fenadır. Başka türlü giyinmiş

halk görünce, Rus olduğunuzu zannederler,» diye tenbih olundu. Elden ne gelir, biz de onlar gibi giyindik.

Alemin menfaatini öz bekinî
Hak alarnın yoğ eylegey pâkini
Aşı talkan bilen korut barın
Kişi bir barça tapman ekmeğini
Kımız içip âlar âşar ât etin
Dağı görmey biz özge yimeğini
Kazağı kazakcısı köptür

.....
Kârvanını talab kılğar bilakec
Olüsının dişisini erkeğini
Hak budur ol gazayı ekber iter
Çapgay anın kılıç bilen begini
Uçrayıp tahtagan tanır sözümün
(Kâtibî) yalğanını gerceğini (51)

Velhasıl yoldaşların gönlünü alıp, «Akli başında olan kimseden zarar görmemek için lâzım gelen vaziyeti almalıdır.

Böyle imiş bu yerde çünkü töre
Giyem kürkünü göynüne göre (52)
diye nasihat ettim.

Hepsi o kılığa girdiler. Mübarek Zilkade'nin ilk gününde yola çıktık.

Bir aydan fazla bir zaman Kıpçak çölünde avare yürüdük, güz faslı olduğundan, çölde kuş uçmaz, kervan geçmez olmuştu. Çünkü burada bitki cinsinden bir habbe, su aslından bir katre bir şey bulmak

mümkün değildi. Uçsuz bucaksız bitkiden yoksun bir
çöl olup,

Yoğıldı anda vuhuş tayra gıda
Su bulamazdı kurbağa buçga (53)

Nihayet bin belâ ve sıkıntı ile günlerden bir gün
Şam ismiyle meşhur mahalli geçip Saraycık kasabası-
na vardık. Burada birçok hacı ve evvelce izinli olarak
gelen Rumîlerden elbisesiz üç kişiyle karşılaştık: Bi-
ze:

— «Nereye gidiyorsunuz? Heştedır Han'ı Rus al-
dı. Ahmed Çavuş, Rus ile çetin savaş yaptı. Ağamız,
Mongıt Mirzalarından Arslan Mirza'nın tebaası olup
yol kesen oldu, dönün!» deyince,

Tecridleriz neylicekdir bize eflâk
Dokuz cebelû soymıya bir yilageçi (54)

dedim. Yol arkadaşları razı olmadı. Birkaç gün Har-
zem'de kalınsın (acelecilik şeytandan, yavaşlık Rah-
mandandır), görelim sonu nereye varacak, deyip Bu-
rak Han'ın elcisi Sadr-ı Alem Şeyh ve diğer müslü-
manlar dönünce, mecburen biz de döndük

İrmen visal-i yara, gönül boldu mümtenib
Öldüm gamiyle bolmadı halimga muttali'
Va'iz-ı hadis la'lingi tefsir eyledi
Rahmet ana ki barce ulus boldu müntefi'
Köptür cihanda gonce leb'ü lâle hadduli
Sen serv-kad gibi hani bir kadr-ı murtefi'
Bülhül-tik ila nale vu ahî seherge çe
Başed ki rahmet idip ola ol gonca müstemi'

Bari elemi (Kâtibi) def'eylemen bolur
Ağyar irür (erer) hemin elemi gayri mündefi' (55)

Elden ne gelir? Çarnaçar yine Harzem'e geldik.
Burak Han'ın elçisi, yine Semerkand'a gitti. Diğer halk
orada kaldı. Harzem Hanı dost Muhammed Han bu
acize:

«Ne taraftan gitmek istiyorsunuz?» diye sordu-
gunda:

«Arzumuz, Horasan Meşhedi'nden, Irak-Acem yo-
lu Bağdad'a varmaktır» deyince; «burada kalın. Mun-
gıt baharda yaylağa gider, yollar boş kalır. İnşallah
Ruslar da bertaraf edilir. Bağdad buradan hayli uzak-
tır» deyince:

Senden olursa yare eğer buğdu müşrikin
Sa'yet gönül ki âşika Bağdad ırak değil (56)

dedim. Nihayet Han izin ve bir yahşi yabu, yani bir
güzel at verdi. Arabaları yol arkadaşlarına bağışladı.
Kalzem nehrinden Şirvan yolu ile gitmek istedik.
Fakat halk ona razı olmadı. Şirvan'a Kûfe tarafından
Rum askeri gelip Abdullah Han ile çetin savaşlar yap-
mış, halâ o taraflardan Rum halkına bu taraflarda
yol yoktur. Hasılı Çerkez tarafından çıkan demirkapı
yolu iyice araştırıldı. Şimdiki halde Çerkezler isyan
etmek üzeredir dediklerinde Horasan ve Irak yolunu
sorduk.

Şah'ın şu anda Padişah-ı alem penah'a itaatları
vardır diye haber aldık. Fakat yollarda olan Kızılbaş
beyleri sizi sağ ve salim şaha vardırırmazlar, dedikle-

rinde «Allah'ın öldürmediğini kimse öldürmez. Ölüm-
den korkan kimse de yola girmez:

Yime hicran gamın ey dil ecelden öğden
ölmüş yok
Yetecek 'ussasın hattın yazılmış ta yuyulmuş
yok (57)

deyip, istişare yaptım. O yoldan başka diğer yollar-
dan gitmeye imkân yoktu. Hasıl-ı kelâm, Hazret-i
Hakk'ın sonsuz yardımına tevekkül ve kâinatın guru-
ru (S.A.S.)'nun bereketi bol mucizelerine tevessül ey-
ledik.

Dahi yol bulmadım olup naçar
Uğradım bizzaruri ahir kâr

Çünkü, «zaruretler, mahzurlu şeyleri mübah kı-
lar» kaidesi kendiliğinden meydana çıkmıştır. Öyle
ise hemen develer kiralayıp ona göre hareket etmek
lâzımdır.

Harzem Padişahı Dost Muhammed Han'dan, git-
met için izin istedik.

«Bu vaziyette düşman içine gitmek münasip de-
ğildir» deyince, mevcut olan tüfeklerin yarısını Han'a
yarısını da Sultan'a verip izin aldık. Tin Muhammed'-
in kardeşi Ali Sultan'a vermek üzere bir mektup al-
dık. Yol için azık ve su için nihenkler hazırladık. Ya-
radan'a sığınıp Zilhicce ayının başında Horasan diya-
rına doğru yola çıktık.

HORASAN VİLÂYETİNDEKİ SERGÜZEŞTİ

BEYAN EDER

Allah'ın yardımı ile Amuderya'yı geçip karşı kıyısı-
na konduk. Diğer arkadaşları bekledik.

Mahtume-i a'zam'ın kerimeleri, yani Şeyh Hüseyin
Harzemî'nin kızları adam gönderip: «Rüyamda Atam
Mahtume-i a'zam'ı gördüm. Büyük bir toplulukla şehir-i
Vezir'den Harzem'e geldi. Halk kendilerini karşılayıp
geliş sebebini sorduklarında. «Mîr Seydî Ali Şehr-i Ve-
zire gelip üzerimize Kur'an-ı Kerim tilavet ettirdi. Biz-
den yardım talep etti. Bunun için ona yardıma, onu
sıhhatle Horasan'a geçirmeye geldik» diye buyurdular.
deyip, bu fakiri müjdelediler. O şevk ile ertesi sabah
erkenden yola çıktık.

Devreven'e geldik. Muhammed Sultan geçiş için izin
verdi. Oradan Bağva'ya vardık. Polat Sultan da geç-
memize mani olmadı. Nisa'ya geldik. Daha önce, Merv'-
de Han olan Tin Muhammed'in kardeşi Ali Sultan'la
mülâkat yapıp, Han'ın ve İş Sultanın mektuplarını
verdik. O da serbestçe gitmemize izin verdiler. Hasılı,
hepsi de Saadetlû Padişah'ın emirlerine itaat edip râm
olan kimselerdi.

Oradan da yola koyulduk. Baverd şehri yolu ile
Tus şehrine geldik. Orada da İmam Muhammed Hani-
fî Hazretleri ve Firdevsî-i Tusî'yi ziyaret ettik. H. 964
senesi Muharrem ayının ilk günü Horasan şehrine
geldik.

Horasan Şahı yani İmam Ali Musa Rıza hazretle-
rini ziyaret ettik. Denizde tufana tutulduğumuz vakit,

İmam Hazretlerinin türbelerine bir toman adamıştık. Nezretmiş olduğumuz bir tomanı Mir-i Mütevellîye ve diğer büyüklerin kabirlerine de sadakalar dağıttım.

Behram Mirza'nın oğlu İbrahim Mirza da orada Sultan idi. Şah'ın oğlu Süleyman Mirza da orada idi. Onlarla ve vekili, yani veziri Gökçe Halifeyle buluşup Mirza'lardan Şah'a gitmek için adam istedik. Kabul ettiler ve bize bir ziyafet tertip ettiler. Konuşma esnasında bu acize Hz. Ali ile Ebubekr, Ömer ve Osman Hazretleri (Allah onlardan razı olsun) nin halifelikleri ve büyüklükleri hakkında seninle konuşalım deyip, bazı sualler sordular. Bu aciz de:

«Ahmak'a cevap sükûttur» sözüne uyarak sükût ettim. Sualî tekrarlayınca:

Ayb irur sakî mey itmek lâl-i canan birla bahs
Hiç acığ su eylegeymi âb-ı hayvan birla bahs
Derd-û aşkıning buna hikmet düzdü isen

tapmagey

Eylegânlar ilm-i hikmet içre lokman birla
bahs

Bil kaza birla kaderden akl ile kılssa cedel
Men sağınurmin kılur anka Süleyman birla
bahs

Lütf-u kahrıngdan ne bolsa razımın bâl u ve bal
Haddi ırmas bendening kim kıla sultan birla
bahs

Ders-i aşkı itme zahid birla eydıl gaft u gu
Cehl irur dâna olanlar kılssa nâdân birla bahs
Can u dil birla n'ola laling içün kılssam niza'
Ayb imas sâkî şarab üstında yârân birla bahs

(Katibî) görse nızamı intizamı nazmını
Derdi lâyıkdur kılursın sana Süleyman birla
bahs (58)

Gazel bitince —Nasreddin Hoca'ya mescitte gazel oku demişler, yeri değil demiş— bunun gibi, biz, buraya, sizinle bu hususu konuşmak için gelmedik. Burada sadece tesadüfi olarak bulunuyoruz. Yoksa bir suale cevap vermeye muktedir değiliz. Çünkü Peygamber Efendimiz «Hakikat acıdır» buyurmuşlardır. Fakat sizin kasdiniz, bizim Hz. Ali evlâtlarına olan muhabbetimizi imtihan ise:

Asitan-ı Murtazaya intisabım bar menin
Daim-ud-dehr ol eşikden fetih babım bar
menin
Kanberfimin, şir-i yezdanıng sürmiyen elin
Özgelerla ne sual u ne cevabım bar menin (59)

deyince, sual sormaktan vazgeçtiler ve ellerinden kurtulduk. Sonra Gazi Bey isimli bir adam geldi ve «Bu kadar adamı Şah'a göndermek uygun değildir. Bunlar, kendilerine kattığımız adamları yolda öldürebilir ve kaçıp gidebilirler. Burak Han'a gelen Rumi'lerin bunlar olması muhtemeldir. Veyahut, bunlarda gizli mektuplar olabilir. Onları araştırıp görmeden, bunları bırakmak doğru değildir.» diye söyleyince, Mirza da: (Kim birşey işitirse ona karşı tedbir alır.) sözüne dayanarak ertesi sabah erkenden ikiyüz zırhlı muhafız gönderip Kervansaray'ı kuşattırdı.

«Doğru tutulmayınca eğri bulunmaz» kabilinden, hepimizi tutup, herkese bir muhafız tayin ettiler. Beni de iki hizmetçimle Gökçe halifenin vekilinin odasına koydular ve atlarımızı da birer kişiye teslim ettiler. Diğer eşyalarımızı da emanet bıraktık. Hali hazırda burada kış mevsimiydi. Eşyalardan ayrılınca titremeye başladık. Ertesi gün Mirza, yanımızda bulunan emirnameleri ve padişahlardan alınan mektupları aldılar. Bir keseye koyarak mühürlediler. Arkadaşlar bu durumu görünce, hayatlarından ümidi kestiler.

Ben de: «Bu duruma kendimiz kendi isteğimizle düştük. Kendi düşen ağlamaz derler. Doğumdan kurtulamadık ki ölümden kurtulalım. Bundan böyle bunun çaresi sabretmektir. Çünkü büyükler «Sabr ile koruk helva olur,» demişlerdir ki, sabr kurtuluşun anahtarıdır ve bütün sıkıntılar ona yükselir.

Sabriyle yetdi devlet-i cavid
Sabriyle bitdi meyve-i ümid
Bağdehü sabriyle biter hûşe
Hûşe hem sabrile olur tûşe

Hamdî

Hemen Cenabı Hakk'a tevekkül edip sonunu gözmeye koyulduk.

Yâre yol iki kademdir, birisini cânê bas
Çünkü bu meydâne girdik, ayağın merdane bas
(Necatî)

Sonunda bütün arkadaşları bağladılar. Gerçi beni bağlamadılar ama, başıma beş muhafız diktiler. Mirza'nın bu hareketine çok kırıldım.

Kadrini her giz bilir mi âdemin
Kerm u serdin çekmiyenler alemin (60)

diye dertli gönlüme teselli verirdim. Üzüntü bazan gider, bazan de beni mahvedecek duruma gelirdi.

Meydir ey saki ilâcı kişi bolgay gamnak
Zehr-i gam def'ine hiç mistike bolmaz tiryak?
Kenç-i hüsnünde iki zülfü boluptur iki mar
Katl çün gamzesi talibleri tığ-ı dıhak
Ol koyaş tal'atı görkan ni kılur hurnı yâd
Sofî bir zerre kine seni de yoğ irmiş idrak
Ol sanem, gayra vefalar kıla layık mı menin
Tığ-ı müjgânı bilen sanma mundak kıla çâk
Yâr rahm etti görüp bağladığım zârı bilen
(Kâtibi) boldu işingec anı ağyar helâk (61)

Bu gazeli hatırımdan geçirirken uyudum. Uyku ile uyanıklık arasında gönlüme bir mısra düştü. Uyku-
dan uyanınca, «Bu bana ilâhi bir ilhamdır» deyip, hatırımdakini hemen yazdım. Bununla bir murabba dü-
züp İmam Ali Musa Rıza'ya ithafen gönderdim.

Âleme gelmiş değil senin gibi bir delir
Haddi yoktur kim seninle pençe vura nerre-şir
Kıl terahhum vadi-i mihnette kaldım ben fir
Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gir

..

Çehre-i zerdim eşiğinde varıp hâk eyledim
Zülfikâr-ı mührün ile sinemi çâk eyledim
Lafeta illâ Ali sırrını idrak eyledim
Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gîr

∴

Alem-i rü'yada şad edip beşaret eyledin
Rah-ı emni gösterip bana işaret eyledin
Gönlümü viran iken yaptın imaret eyledin
Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gîr

∴

Fal idub ismin senin girdim yola ey nîk-nâm
Hint u Sind'i, Maverâun Nehr-i geşt ittim
Cân u dilden tengri şahiddir sanadır ilticam
Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gîr

∴

Hint'den azmeyledim şah-ı Horasan adına
Eşiğine yüz sürüp kul olmuşam ecdadına
Bir nazar kıl ben garibin nale u feryadına
Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gîr

∴

Eyledi kân seni alemde zâtın ol Celîl
İrtifa'ı kadrin içün (Hel etâ) ruşen delil
Himmet eyle halime, rahm ide şah-ı Erdebil
Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gîr

∴

Umarım bana inayet kıla öniki imam
Melceimdir zahir u batında anlar ey humam
Cümlesinin eşiğine yüz sürüp oldum gulam
Ya Ali senden meded düştüm bana ol dest-gîr

∴

Mihnet-i gurbet benim bağrımı pür-hûn eyledi
Derd-i firkat gözlerim yâşını ceyhun eyledi
Nar-ı hasret halimi gayet diğer-gün eyledi
Ya Ali senden meded, düştüm bana ol dest-gîr

∴

(Kâtibî) ola muhibb-i handan-ı Mustafa
Nûr-u şevkinle derûnî daim ola pür safa
Sana mensub iken ol lââyık mıdır çekmek cefa
Ya Ali senden meded, düştüm bana ol dest-gîr

∴

Bu murabba, ileri gelen kişiler arasında meşhur oldu. Bir gün İmam Ali'nin türbe hizmetçilerinden biri bana gelerek (Hakikat veya gayri hakikat) «Rüyamda bir sabah Hazreti Ali e!-Murtaza bana gelerek: «Mir Seydi Ali'yi ziyaret eyle!» deyip beni sana gönderdi» dedi ve çeşitli yalvarışlarda bulundu.

Bu olay şehirde yayıldı. Halkın bize karşı meylinin artmasına sebep oldu.

İmam Ali'nin türbe mütevellisi ve diğer seyyidler Mirza'nın nazırına baş vurarak:

«Bir kişi İmamı ziyarete gelip adak verse Şah'a gitmek isteyip, hali hazırda şahın padişahı Rum'a bü-

yük saygısı olsa, Aşura günü gibi mübarek günlerde böyle kimselere eziyet edilmesi doğru olamaz. Bunlarda bir hile ve tuzak olsaydı, meydana çıkardı. Çünkü, Allah teâla kelâm-ı kadîm ve Fûrkan-ı azîm'inde (Mücrimler yüzlerinden anlaşılır) buyurmaktadır. Bunlarda kat'iyen öyle bir ihtimâl yoktur ki böyle bir hal meydana gelsin» derler. Alim ve Seyyidlerin bu yoldaki sözleri Mirza'ya çok tesir eder. Aciz de:

Kendini tarif edermiş misk-u ter
Öksüz oğlan göbeğin kendi keser
(Necatî)

dediği gibi, şiirden bazı lâflar ettim. Mirza'ya haber gönderip «Bu haberin doğruluna ve yalana da ihtimali vardır. Bize haksızlık etme.»

Dîme kim idesin kala yanuna
Sana kalursa kalmaz oğlanuna

deyip hale münasip üç gazel yazdım ve gönderdim. Bunlardan çok hoşlanmış.

Birincisi:

Sendin ey dil, uğrımış cehdet yaraş ol yar'ile
Aştî bolmaktır amma kıl hazer ağyar ile
Hatırım cemet leb-ı can-bahşîn ile ey perî
Aklımı kılma perîşan zülf-ü amber-bâr ile
Cam-ı aşkı nûş idip meyin koymeyin öz halime
Mest-ı menin tabgım alışmaz zahida hoşyar ile
Zülfü sahir, çeşmi pür-fitne. öziünün işi âl

Ne bolur halim menin ol gamzesi mekkâr ile
Bağ-ı dehring zevkini kılmak diler sen

(Kâtibî)

Ömrünü otkâr yörü bir serv-ı hoş reftar ile (62)

İkinci gazel:

Ol yar-ı kîş, bana mihriban bolmaz imiş
Aşık olan ora şaduman bolmaz imiş
Dil-i bülbüle gülşen, kuy-ı den yek
Gülzar-ı cihanda aşıyan bolmaz imiş
Aşkım duyurdu eylega ehem-i ulvî
Hiç şu'lesi ateşin nihan bolmaz imiş
Müjgânları sinemden atıp yetti dile
Amma ni kılay zahni iyan bolmaz imiş
Ey (Kâtibî) daim işitir biz eyledin
Öldürse kîşi rakibî, kan bolmas imiş (63)

••

Üçüncü gazel:

Bana cevır edüp cefa kılan sanırlar yâdır
Beni tanıır mısın ey gönül, bais-bar ağyardır
Gözlerim yaşına rahm eyleyip yaşurma

hüsnünü

Derler ey meh-ı deva, karşı aşık didardır.
Ruhlarının bağ-ı cinan bolgay, lebin ab-ı havat
Ey tabibim ne sebebdan gözlerin bîmardır
Tapsa bir demde içerdî kanını aşıkların
Gamzesi ol bivefanın görünöcek hunhardır
(Kâtibî) bendeni reddetmen yamandır dostum
Ol eşîğinin altlarına vahşî hizmetkârdır. (64)

Sonunda Mirza, Şah'dan korktu ve yaptığına pişman oldu. Aşura günü hepimizi serbest bıraktı. Tekrar bu acize bir ziyafet verdi. Atlarımızı ve eşyalarımızı geriye verdi. Fakat çok eşya kaybolmuştu. Dört güzel kitabımı aldı. Emirname ve mektupları bir keseye koyup mühürledi. Kopçacı başı Ali Bey isimli bir yasa vul il ve onun başkanlığında, o senenin Muharrem ayının ortalarında Şah'a gönderdi.

Şah ve Behram'ın birer hanımları İmamı ziyaret gelmişlerdi. Yola beraber çıktık. Yolda sohbeti epey ilerlettik. Şah'a varınca, herbiri de çeşitli lütuflarda bulundular. Onların maiyyeti ile yollarda dostluk kurun, yüzlerine gülün diye arkadaşlara öğüt verip nasihat eyledim.

Asayiş döktü tefsirini bu harfest
Ba dustan telattuf ba düşünanan mudara (65)
(Hafız)

deyip, günlerden birgün Nişabur'a geldik

İmam zade Muhammed Mahruk ve Şeyh Attar'ı ziyaret ettik.

Horasan vekili Ağa Kemal ile mülakat yaptık. O da geçmek için izin verdi. Oradan Sebzvar'a geldik. Bazı edepsiz kimseler, bize hücum edip, karıştıklarında: «İt ürür, kervan yürür» diyerek, bin belâ ile ellerinden kurtulduk.

ACEM IRAK'INDA VAKİ OLAN AHVALİ BEYAN EDER

Günlerden bir gün Irak topraklarına ayak bastık. Demavend dağı eteklerinden yani Mazenderan tarafın-

dan Bestam'a geldik. İmam Muhammed Eftah, Şeyh Bayezid-i Bistami ve Şeyh Abu'l Hasan el- Hırkanîyi ziyaret ettik. Ertesi gün yola çıkıp Damgan'a geldik. O gece arkadaşlardan Ramazan Bölükbaşı ismiyle bilinen salih ve dindar bir kişiye rü'vasında Bayezid-i Bistami 40 derviş ile gelip:

«Dua edelim ki Mir Seydi Ali arkadaşlarıyla sağ-salim vatanlarına varsınlar.» diye dua ederler. O adam c'a okuyup sonra bir yol fermanı yazdı ve mühürledi. «Yollarda kimse size mani olmasın.» diye bu acizi haberdar etti ve Cenabı Hakkın Kemal-i Keremine şükürler ettik. Bu can veren haber, ölü gönüllere taze bir hayat verdi. Damgan'da metfun İmam-zade Cafer'i ziyaret ettik. Sonra Sumnan'a gelip Şeyh Alaud'devle-i Sumnanî Hazretlerini ziyaret ettik. Orada da bize birçokları hücum edip mezhep üzerinde konuşmak istediklerinde arkadaşlara: (Altını, itikadını ve mezhebini gizli tut.) hadisiyle hareket edin. Zira:

Akil olanlar eylemez bir an
Zehebi, mezhebi, zehabî iyan.

dedim.

Onlar da nasihatimi dinlediler. Ertesi gün sabahleyin yola çıktık. Yollarda dahi herbirine birçok nasihat edip, huylarına göre onlara teselli verirdim

Sofî ne seved safî tader negeşt cami
Bisyar sefer bayed ta bohdeşevd hamî
Molla Rumî

seytinin manasını anlatıp:

«Hiçbir kimse sizden fazla gezmiş değildir. Şu halde biraz pişkin olmak lâzımdır. Akli başında olan bir kimse, adi ve rezil kimselerin sözlerine aldırış etmez.» dedim. Onlar da sözlerimi kabul edip nasihatimi dinlediler.

Hep birlikte bir gün Rey şehrine geldik. İmam Abd'ul-Azim ve İmam Hüseyin (R.A.) nın zevcesi Bibi Şehriban'ı ziyaret ettik. Orada şahın oğlu Muhammed Hudabende Mirza ve Korucu başı Sondan ağa ile mülakat ettik. Meğer evvelce, şah, İsmail Mirza'yı Kazvin'den Horasan'a gönderip, onu Kazvin'e davet etmiş, İsmail Mirza'nın Horasan'da bazı durumları göze batmış, o yüzden Kazvin'de Şah'ın emriyle emirlerden biri öldürülmüştü. Muhammed Han da Herat'da İsmail Mirza'nın birçok adamını katletmişti. Yine Muhammed Huda-Bende'yi istediği zaman şah, yukarıda bahsettiğimiz Korucu başı ile, yine onı Muhammed han'a gönderip İsmail Mirza'yı davet etti.

Muhammed Huda-bende ile mülakat ettiğim zaman, Şah'ın saadetli padişah hazretlerine olan samimi bağlılıklarını anlattı. Biz de hatır köşemizdeki perişanlıklarımızı yadettikten sonra ertesi gün yola çıktık. Bir buçuk aylık bir zamanda, yani sefer ayının sonlarında Irak'ın paytahtı olan Kazvin'e geldik

Şah'a, geldiğimiz haberi arz olununca hiçbirimizi şehre sokmayıp Sebze-giran ismiyle bilinen bir kente gönderdiler. Başımıza, Şah'ın vekili, yani, veziri azamı olan Masum Bey'in Divan bekçisi Mahmud Beyi koydu. Eşik Ağası gelip adlarımızı ve kaç atımız olduğunu yazdı. Kendi halkına bizden gizli olarak: «Her gece bekle-

yin. Bakalım sonu ne olacak.» diye sıkı sıkı tenbih etti. Şah da, Meşhed'de vekil olan Gökçe Halife ile, vezir olan Mir Menşi'yi azledip, «Bunları niçin daha önce bana haber vermeden gönderdiniz?» diye çok kızdı.

Bunun üzerine bizimle beraber gelen Kopçacı Ali Bey, bana Yesavul Pir Ali'yi gönderip: «Bunların sizi alıkoymalarından hayır umulmaz. Eğer üzerinizde para varsa, bize emanet bırakın. Eğer Hak Tealâ kurtuluş müyesser ederse yine sizin olur ve eğer bir hal olursa düşmana gitmektense bizde kalsın.» dedi. «Bunca zamandır gezen kimsede para bulunmaz. Ölmekten korkan buralara gelmez. Allah-u Tealâ Kelâm-ı Kadim ve Kur'an-ı Azim'in de (Ecelleri geldiği zaman onu ne bir saat tehir edebilirler, ne de bir saat önce alabilirler) diye buyurmaktadır. Bunu kabul ve tasdik ettik. Buna göre Allah Tebareke ve Tealâ öldürmediğini öldürmez.» diye cevap gönderdim ve sonra Allah'a yöneldim. Şah kese içerisinde olan emir-name ve padişahlardan alınan mektuplara baktı. Bizimle beraber gelen hanımlar, yani, Şah'ın ve Behram Mirzanın hatunları da bizim için:

«Mazlum kimselerdir!er, yolda hallerine vakıf olduk.» diye şehadet ettiler. Bir murabba yazıp şah'a gönderdim.

Şah'ı Merdan-ı Düldül'e ruz ne bord olsa süvar
Zülfikare durmazdı Rüstem u isfendiyar
No'la anınçün dese lütfeyleyip perverdigâr
Lâfeta illa Aliyyun laseyfe illâ Zülfikaru

∴

Her zaman a'daya ol şah-ı vilâyet salsa at
Darb-ı şemşirin gören ferzâneler olurdu mât
Vasf edüp şanın âtın ederdî Fahr-ı kâinat
Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ zûlfikâr

∴

Şol gazada kâfiri kırmağa etmişti yemin
Öyle çaldı tıgı oldem kana gark oldu zemin
Dedi hakkında şehadet eyleyup Ruh-ul Emin
Lafeta illa Ali la seyfe illa Zûlfikâr

∴

Eyledi ana şecaat hil'atını Hakk ata
Kılıcından kan damlarsa tekmidir ruz-i gazâ
Dediler cümle Melâike eyleyip ana dua
Lafeta illa Ali, La seyfe illâ zûlfikâr

∴

Şiri yezdandan kaçardı havf edüp birbeyan
Kahramanlar tıg-ı hüner yüzünden isterdi eman
Merd olup herkim kılıç kuşansa eder bî güman
Lafeta illâ Ali, lâ seyfe illâ zûlfikâr

∴

Nara urup eylese şah-ı neces azm-ı savaş
Salsa seyfi katrın doymazdı ana dağ u taş
Halk olup ferman-beri derlerdi koyup yere baş
Lafeta illâ Ali, lâ seyfe illâ zûlfikâr

∴

Hayber'in kopardı kapısın kodu alemde nârın
Arşa âsdî tıgını şad oldu cümle has u am
Murtezaya Kanber olup (Kâtibi) eder mudam
Lafeta illâ Aliyyun la seyfe illâ zûlfikâr

Şah bu marabbai görünce vekili Masum Bey'e emrederek: «Yarın sen davet edip bir ziyafet ver. Öbür gün de biz veririz ve müjde haberini verin. Hangi yoldan gitmek isterlerse o yoldan gönderelim.» demiş. Hakikaten ertesi gün Masum Bey bizi davet ederek büyük bir ziyafet verdi ve izin müjdesini bildirip: «Erkân'ı saadet'e elçimiz gitmek üzeredir. Eğer Azerbeycan yani Tebriz ve Van yolu ile gitmeniz munasipse yakında gidilmesi kararlaştırılmış durumdadır.» deyince, bu fakir de «Kış vaktidir. O yola gücümüz yetmez. Bağdad yolunu ih-san edin.» diye rica edince: «Şah'a arz edelim» cevabını verdi.

Ertesi gün de Şah davet ettiler. Mülakat esnasında fakirane hediyelerimizi arz ettik. Ziyafet esnasında birçok konuşmalar yapıldı, şiirler söylendi. Bizim halimizi tamamen anlayınca, beylerine hitaben: «Onların yüzlerinde secde izleri vardır» ayetini hatırlattı. Yani: «Bunların yüzlerinde hile ve hurdadan eser yoktur. Bunlar, hacı ve gazidirler.» dedi. Evvelce arzedilen İbrahim Mirza'nın vekili Gökçe Halife ve Mir Mevsinin memuriyetleri iade olundu.

Bu acize bir at, iki hil'at, bir yük ipek ve yol için bazı malzeme verdi. İki serdar'a ikişer hil'at ve beş arkadaşına birer hil'at verdi. Saadetlu padişah hazretlerine sonsuz hürmet ve muhabbetlerini arz ettiler.

Son derece bağlılık gösterdiler. Şah bir gün bu acizi Mehterhanesine davet edip ziyafet verdiler. Kendine güvendiği beyleri oraya gönderdi.

«Devletin büyüklüğünü göstermek için beşer yüz ve biner toman'a yapılmıştır, diye birçok büyük kadife

ve ibrişimden resimli, işlenmiş küçük halılar, birçok paha biçilmez tahtlar, ustaca ve resimli olarak yapılmış haymeler, otağlar ve çadır bölmeleri gösterdi. Umera-sından Musahib olan yüzbaşı Hasan Bey, bu gördüğümüz şeyler için: «Bunlar büyük bir hazinedir.» diye söyledi. Ben de: «Padişahların hazinesi, altın, gümüş ve harb aletleridir. Bunlar hazine değildir.» deyince, afallayıp kaldı, cevap veremedi.

Elçileri olan Sabit Ağa, bizden önce Tebriz yolu ile gitti. Bizi bir ay kadar bırakmadılar. Birkaç defa davet edilip sohbetlerde bulunduk. Bir sohbet esnasında: «Diyar'ı Rûm'dan Burak Han'a yardım için üç yüz yeniçeri gönderilmiş.» diye söyleyince, ben de: «Onlar Burak Han'a yardım için gelmemişlerdir, Heştedir Han yolunda Hoca Ahmet Yesevî (K.S.) evlâtlarından Baha Şeyh'i Çerkezler şehid edip yollarını kesmişlerdi. Merhum ve magfur Şeyh Abd'ul-Lâtif Hazretlerini geçirmek için gönderilmişlerdi. Şayet yardım için gelmiş olsalardı, binlerce asker gönderilirdi.» dedim. Sözüme itimat ettiler.

Bir gün, mecliste, ulemasından ve aynı zamanda akrabasından olan Mîr İbrahim Safevî bana bir sual sordu: «Osmanlı alimlerinin bizi tekfir etmelerinin sebebi nedir?» Ben de: «Ashaba küfredilir diye işitiliyor. Şayet böyle bir şey varsa, fıkıh kitaplarında: (Şeyhayn'a küfretmek küfürdür) diye yazılı ve kayıtlıdır.» dedim.

«İmam-ı A'zam'a göre öyledir, ama, İmam-ı Şafii'nin görüşüne göre, bu küçük günahlardandır.» diye cevap verdi. Ben de:

Şafiinin görüşüne göre küçük günahlardandır sözünü reddedip «Bundan başka Hz. Aişe (R.A.) hakkında bazı terbiye ve edebe aykırı şeyler söylenirmiş diye işitiliyor.

Buna göre de Hazreti Risalet- penah'a bazı yüz kızartıcı şeyler isnad edilmiş olur ki O'na küfürdür. Bu durumda o kavim mürted (dinden dönmüş) olur ki, onların öldürülmeleri dinen helâl ve bu zamanda kazandıkları mallar gazilere mubah olur. Kadın ve çocukları esir edilir. Eğer bu söylediklerinden dönmezlerse hapsedilirler. Şayet dönerlerse, hanımlarına tekrar nikâh kıymak suretiyle veya tekrar kıymadan yaşayabilirler.» dediğimde, inkâr edip:

«Her kim Hz. Aişe'ye fuhuş isnad ederse, o bizce de âfirdir. Bu suretle hem küfretmiş, hem de Kur'anı inkâr etmiş olur. Çünkü, O'nun, (Hz. Aişe) hakkında Allah'u Teala Kur'an'ı Kerim'in birçok yerinde, iffet ve beraatine şahidlik eder. Fakat, Hz. Ali'ye muhalefet ettiği için. Hz. Aişe'ye muhabbetimiz yoktur.» diye bunu itiraf etti.

Tekrar: «Bakalım buna nasıl cevap veracaksınız. Hadis'i Şerif'te (Ümmetimin alimleri Benî İsrail'in Nebileri gibidir.) buyurulmuş iken, din büyüklerine dil uzatılıyormuş.» dediğimde «Bu söylediğiniz alimler arasında bizimkiler dahil değil midir? diye sordu. Ben de «Latife yüzünden ümmetten olan ulemanın hepsi dahildir.» dedim ve tekrar: «Malûmunuz değil midir ki, alimler hakkında «Alimlerin eti zehirliedir. Kim onların etini koklarsa hasta olur ve kim de yerse ölür.» diye zikrolunmuştur. Buna göre onlara dil uzatanlara dün-

ya ve ahirette mutlaka bir belâ gelecektir.» deyince, daha cevap veremedi. Sözü kesip «Bütün bunlar uydurmadır.» deyince, ben de «Çevirelim birer sayfa» diyerek sohbetimize geçtik.

Bir gün Şah bu acize: «Şu kadar yer gezip dolaştın. Gördüğün memleketlerde hangi şehir hoşuna gitti?» diye sorunca, açıkça:

Gezip seyreyledim her şehrin gerçi bu
dünyanın

Nâzirini görmedim hergiz İstanbul u Galata'nın dedim. Şah da bu sözümü tasdik etti ve devamla: «Osmanlı Beylerbeyi ve emirlerinin dirlikleri kaç tümen olur» diye sordu. Ben de cevap olarak: «Diyar-ı Rum'da Padişahımızın Beylerbeyilerinin ve Umerasının dirlikleri kendilerine mahsustur. Askerlerinin her birinin padişaktan başka dirlikleri vardır. Diğer padişahların umerasının dirliği kendilerine hükmettikleri askere görür. Eğer Padişahımızın Beylerbey'leri ve umerasının bu şekilde emirlerinde olan askerlerin dirlikleri toplanıp kendi dirlikleri ile toplansa değil toman, birçok beylik, belki de birçok yüz geliri olurdu. Meselâ Rumeli, Anadolu, Mısır, Budin, Diyarbekir, Bağdat, Yemen ve Cezayir'in batı kısmı Beylerbeyleri'nin her birinin emrindeki askerlerin dirlikleri, diğer padişahların bütün askerlerinin dirliklerinden fazladır.

Diğer Beylerbeyi ve umeranın dirlikleri de aynı şekildedir. Sultanlık Emirle'rine lâayık olan da budur. Diğer vilâyetlerin padişahları, hanları ve sultanları ile kendi tebaası olmaları bakımından iyi geçinir. Vilâyet-i

Rum (Osmanlı Ülkesi) da ordu padişahımızdır. Bundan dolayı Beylerbeyi ve Umerası, diğer kullarından ayrıdır. Bunların, padişahımızın emri şeriflerinden bir nebzecek ayrılmaları ihtimali yoktur.» dedim. Orada Şah'ın bazı Emirleri: «İbrahim Mirza Meşhed'de aldığı kitapları Şah'a getirsin, tam yeridir. Şah onu muhakkak getirtir» dediklerinde ben: «Fitne uykudadır. Allahın lâneti onu uykusundan uyandıranın olur» sözünü hatırlayarak, «Geçenden geçelim, giden gitmiştir artık.» diye cevap verdim. Sonunda izin talep etmek için Şah'a bir gazel söyledim:

Aşık isen hûn-ı gam yemekten ey dil lezzet al
Arif isen, cam-ı mey nuş eyleyip bir halet al
Bî bekadır mal, dünyaya gönül meyl eyme
Kıssa-ı Karun'u var gûş eyle andan ibret al
Almaya can nakdini minnet mi eylemezsin
bana

Kıl tekellüm bir nefes, benden anı bî minnet al
Rahm edip ben natüvane girdi gamzen zahmine
Ey tabibim bari gel nakd-ı hayatı ücret al
Gezme Mecnun gibi dağlarda abes ey kühkün
Aşk vadisinde şakird ol bana, bir sanat al
Yari görsem ölmeden, kâr etti hasret canıma
Cehdedip ey hasta-dil, dest-i ecelden mühlet al
Şüphe yok Hubb'ul vatan, imandandır (Kâtibî)
Halini arz eyleyip Şah-ı Ke'emden ruhsat
al (66)

Bu gazeli şah çok beğendi ve ondan hoşlanarak gitmek için izin verdi.

Saadetlû padişah hazretlerinin yüksek şahsiyetlerine mektup yazdılar ve arz olunmasını canu gönülden dileyerek sonsuz muhabbetler gösterdiler.

Yüzbaşı Hasan Bey'in kardeşi Nazar Bey'i bir miktar adam ile bize kattılar ve tekrar hil'at verdiler.

Kazvin'de medfun İmam Şehzade Hüseyin'i ziyaret ettik. Mübarek Rebi'ul Ahir'in başında Bağdat şehrine doğru yola çıktık. Sultaniye yakınındaki Ebhur isimli şehrin önünden geçerken orada medfun Pîr Hasan b. Ahi'nin harab olmuş türbesini ziyaret ettik. Kurkan'a geçtik. Orada da şeyh Muhammed Dem-tîz b. Hoca Ahmet Yesevî'yi ziyaret ettik. Oradan Dergüzün şehrine, oradan da Hemedan'a vardık. Ayn'ul Kudat (Kadıların gözü) Hemedanî Hazretleri ve Peygamberimiz (S.A.S.) in oayraktarı Mekke'li muhacirlerden Pîr Ebu-l Ala'yı ziyaret ettik. Oradan Sâdâbâd kasabasına varıp serhad beylerinden olan Bey oğlu Hasan bey'e yetiştik.

O da çeşitli ihtimam gösterip hürmet etti ve ziyafet verdiler. Oradan da Elvend ve Nihavend dağı tarafından, yani Luristan eteğinden Bistan dağına geldik.

İmam Kasım'ı ziyaret ederek oradan Veysel Karanî (R.A) yı ziyaret ettik. Kasr-i Şirin yolu ile Kürdistan içinden kal'ayı Zencir'e geldik. O gün gökyüzünde an-sızın bir Huma (cennet) kuşu görüldü.

Halk bunu «Hayra alâmettir.» diye sevinç ve mutlulukla seyrettiler. Bazıları onun uğurluluğunu bazıları da diğer hallerini anlatıp durdular.

Nitekim, Şeyh Sadi (Allahın rahmeti onun üstüne olsun) de şöyle buyuruyor:

Humay berheme mürgan ezan şeref dared
Ki ustuhvan hard u canavar neyazired

«Huma kuşu kemik yediği ve canlı mahlûku incitmediği için bütün kuşlardan şerelfidir.»

Bundan anlaşıldığına gör, bu kuş, kemikten başka bir şey yemez, yalnız kemik yer ve onunla yaşar derler.

Bazıları da şöyle hikâye ederler. Bu kuş acıktığı zaman kemiği alıp havalanır, yükseldikten sonra kemiği yere bırakır. Kemik yere varınca parça parça olur. O parçaların hepsini aynı ölçüde yapar ve ondan sonra yemiş.

İran'da büyük kişilerden herkes bir yerde düşman karşısına çıkamaz (duramaz) oldu mu, Huma kuşu gibi yiyeceğini evvelce ölçüp biçer ondan sonra yedi. Böyle yapıp yiyerek hasmı karşısına çıkması gerekirdi» sözü bir hikâye halinde varmış.

O gün Nazar Bey'e geriye dönmesi için izin verdik ve o geriye döndü.

Ertesi gün sabahleyin Kal'ayı Zencir'den yola çıkınca dokuz ölüm dedikleri büyük nehirden geçip Şehriban'a geldik. Bu şehrin sonunda Bağdad şehrine ulaştık.

Hızır Paşa hazretleriyle mülâkat edip çeşitli iltifatlarına mazhar olduk.

Oradan da Diyar-ı Rum'a doğru yola çıktık.

SON DURUMU BEYAN EDER.

(BAKİYYE—İ AHVAL—İ BEYAN EDER)

Mübarek Cemazivel evvel'in ilk günlerinde Dicle yani Şattı Bağdad-ı gemilerle geçtik. Önceden ziyaret etti-

ğımız ziyaret yerlerini tekrar ziyaret edip yola koyulduk. Kasrı Sumke ve Harbî yolu ile Tikrit'e geldik. Oradan Musul'a vasil olduk. Eski Musul ve Cizre yolu ile Nusaybin'e geldik. Diyarbakır'dan Mardin yolu ile Amd'e geldik. Orada İskender Paşa Hazretleri ile mülâkat edip çeşitli lütuflarına mazhar olduk. Birçok defa sohbette bulunduk. Başınızdan geçenleri işittiklerinde hayrette kalıp: «Sizin başınızdan geçenler, Dârânın başından geçmemiştir. Sizin gördüğünüz garip ve tuhaf şeyleri Belkiya ve Cihan-şah rüyasında görmemiştir.» deyip, gezdiğimiz yerlerin padişah ve askerlerini sordu. Ben de: Kur'an-ı Kerim'de.

«1 — Elif; Lâm; Mîm .

2 — Rumlar (Doğu Romalıları) mağlûb oldu;

3 — Arap ülkesine enyakın yerde.. Halbuki onlar bu yenilgilerinden sonra muhakkak galib gelecekler.

4 — Birkaç yıl içinde... Önünde ve sonunda emir Allah'ındır. O gün (Romalıların üstün geldiği gün) mü'minler ferahlanacak.

5 — Allah'ın (Bedir'de) zafer vermesiyle. O dilediğine zafer verir. O Azizdir, Rahimdir.» (*) buyurulmuştur. Bunun gibi yer yüzünde ne Osmanlı ülkesine denk bir ülke, ne de Padişah-ı Alempenah'a benzer bir padişah vardır.

Padişah-ı Rum'a nisbet şah olanlar hak budur
Bir kişi benli hacibde padişah olmak durur
Ne de Osmanlı askerine benzer bir asker vardır.
Ma'rib u Maşrıkta Rum'un leşkeri meşhurdur.
Kande azmeylese anlar daima mansurdur.

(*) Rum Suresi. Ayet: 1-5

Haşredildiğimiz zaman, Cenabı Hakk ilk evvelâ Vilâyet-i Rum'u a'bad padişahımızın ömrü devletini ziyad u berziyad, muzaffer ordusuna daima isteğine nail, düşmanın her zaman yerlerde inietir inşallah. Amin!

Bi hürmeti Seyyid'il Murselin, deyince onlar da tasdik ettiler ve «Komşu hükûmetleri ben de bilirim. Hakikaten anlattığınızdan bin fazladır.» dedi. Sohbet esnasında benim öldüğüm haberinin memlekette işitildiği, Mısır kaptanlığının Rodos Sancak Beyi Kurdoğlu'na verildiğini zikrettiler.

O zaman ben de: «Padişahımız sağ olsun. Memuriyet işi kolaydır.» dedim ama, üzgün gönlümü teselli için:

Rağbet edermi adem olanlar bir haneye
Sayd olma dame, ey gönül aldanma daneye
Sehm-i kaza bilirsün erişür nişaneye
Çekmek güman mihneti alemde yaneye
Gördün zamane uymadı, sen uy zemaneye

∴

Ney gibi inlesen no'la her dem idüp figan
Kanun edindi kaddına cenk etmeyi cihan
Çünkü senin turana raks eylemez zaman
Güç eyleme usule, gözet dairen heman
Gördün zemaneye uymadı, sen uy zemaneye

∴

Baş eğme dehre, hürmet için olma mübtezel
Her kişiye nasib gelir, budurur mesel

El vermese zemanе, sakın eyleme cedel
Pendim kabul eyle, benim sözüm asla gel
Gördün zamanе uymadı, sen uy zamaneye

Dünya senin ola, tutalım, neylesin görek
Âkil odur ki, yok yere harc etmeye emek
Sanma meramın üzre döner daima felek
Güş et nasihatim, hele benden sana demek
Gördün uymadı zemanе sen uy zamaneye

Yazmış nekim mukadder ise levh'e çün kalem
Elbette başa gelse gerek yazılan rakam
Şad olma hürmet eyle fena gelse çekme gam
Ey (Kâtibi) cihanda nedir çektiğin elem
Gördün uymadı zemanе sen uy zamaneye

deyip Hazreti Hakkın sonsuz lûtfuna tevekkül ettim. Fakat, Hürmüz limanı ve Gücerat ülkesinin Osmanlı Ülkesi'ne katılma arzuları hatırımdan çıkmadı. Kendi kendime:

Senin gitmez başından bu havalar
Dimağın cümle toprak dolmayınca
Bu sergerdanlığın payanı yoktur
Vücudun serteser hâk olmayınca

diye nasihat ettim. Asitane-i Saadete yüz sürmek ümidiyle Vilâyet-i Rum'a doğru yola çıktık.

Ergani'de Zülkif Peygamberi ziyaret ettik. Oradan Harput yolu ile Malatya'ya geldik. Mutaallikat-ı Seyyid Gazi Sultan'ı ziyaret ettik.

Oradan, Vilâyet-i Rum, yani Sivas'a geldik. Orada da Ali Paşa Hazretleri ile mülâkat ettik. Onlar da sonsuz lütuflar gösterdiler. Orada Abdülvahhab Gaziyi ziyaret edip Ali Baba ile mülâkat ederek duasını aldıktan sonra İstanbul'a doğru yola çıktık.

Kan ovasından Karahisar Şah'a ve Bozok içinden Hacıbektaş'a geldik. Sultan Hacı Bektaş Hazretleri ve Balım Sultanı ziyaret ettik. Oradan Kırşehir'e geçip orada da Ahi Evran ve Aşık Paşa hazretlerini ziyaret edip Ayaş yolu ile Varsık içinden geçtik. Kızılıрмаğı Çeşni-gir köprüsünden geçerek Ankara'ya vardık. Hacı Bayram Sultan Hazretleri, evlâtları ve Hızır Aleyhisselâm'ın makamını ziyaret ettik. Cenabî Paşa hazretleriyle mülâkat ettik. Onlar da büyük iltifat gösterdiler. Buradan Beypazar yolu ile Bolu'ya oradan da Mudurnu'ya uğrayıp, Göynük'e geldik. Şeyh Akşemseddin Hazretlerini ziyaret edip Taraklı Yenicesinden Geyve'ye vardık. Sakarya'yı köprüden geçtik. Ağaçdenizi geçip Sapanca yolu ile İzmit'e gidip Nebî Hoca hazretlerini ziyaret ederek Gebze yolu ile Üsküdar boğazından Darussaltanat'ın en büyük ve en güzel şehri İstanbul'a sıhhat ve selâmetle vardık.

Bizi tehlikelerden çekip çıkaran ve ülkelerin, en hayırlısına sağ salim ulaştıran Allah'a hamd olsun.

Böylece, üzüntü, sıkıntı, başımıza gelen olay ve zahmetlerle dolu dört yıl tamam oldu. 964 senesi Receb'inin ilk günlerinde akraba, dost, kabile ve kardeşlerimize kavuştuk.

Bu ihsan ve nimetlere bizi kavuşturan Allah-u Teala'ya hamd olsun. Hamd olsun, hamd olsun!

Saadetlû Padişah efendimiz, devletle Edirne'de bulunmaları dolayısıyla gelişimizin ikinci gürü yola çıkarak. Edirne şehrinde pay-ı tahtı saadetlerine yüz sürmek, Allahın yardımıyla yine müyesser oldu.

Ol sanem in derd ü aşkı sana ey dil yâr imiş
Ben senin haline reşk ettim ne zevk in var imiş
Hak i payın, başına tac ettin ol şahın yine
Hamdu lillah kim senin başında devlet bar imiş
Ol tabib-i cân benim halimi sorsa itiniz
Kenc-i gamda mihnet derdin bilen bîmar imiş
Aklımı yağma edip dil mülkümü aret kılan
Dostlar aldım haberi bir gamzesi tatar imiş
Zülf-i yari vâsfedip kıldın muattar alemi
Görse itürdi nevayı Kâtibi a-tar imiş. (67)

••

Nihayet saadetlû Padişah-ı âlem-peñah hazretlerinin inayet ve ihsanlarına mazhar olduk. Vüzera-yı 'İzam dahi çeşitli lütuflar gösterdiler. Bilhassa Rüstem Paşa (Allah işini kolaylaştırsın) hazretleri sonsuz lütufkârlık gösterdi. Çeşitli ihsan ve yardımlarda bulundu.

(İnsan ihsan'ın kölesidir.) kabilinden ihsanlarını mahcub olarak can'u gönülden kabul ettim.

Bu acize günlük 80 akçe ile «Dergâh-ı Mualla müteferrikalığı» sadaka olundu.

Beraber olan kethudaların maaşları 8'er akçe artırılıp yine Mısır'da müteferrikalık verildi. Bir bölükbaşının 8 akçe, ve diğer yol arkadaşlarının 6'şar akçe

maaşları artırıldı. Birisi Mısır çavuşu oldu. Diğerleri diledikleri yere gitmekte serbest bırakıldılar. Dört se-
lik ulûfeleri verildi.

Mübarek Recep ayının sonlarında Saadetlû Padişah Hazretleri kuvvet u ikbal, Saadet u iclâl ile İstanbul'a doğru yola çıktı.

Çatalca konağına gelindiği gün bu aciz kullarına Diyarbekir (Diyarbakır) tımarı defterdarlığını ihsan ettiler.

Allah Tealanın yardım ve gözetmesiyle Padişah Hazretlerinin sağlıklarında hepimiz arzumuza kavuştuk.

Allah Teala Hazretleri, saadetlû padişahımızın önünü, devletini, şeref ve zaferini kat kat eylesin. Düşmanını daima ayaklarının altında ve sayılarını az eylesin. Amin!

Ey yardım edenlerin en hayırlısı olan Allahım
Bi hürmeti seyyid'el evvelin vel ahirin
Ya İlâhi cümlemizi eyledin dünyada şad
Ahirette dahi eyle rahmetinle ber murad.

Bu hikâyeden, örnek alacaklara ve iş hakkında mükemmel bilgi ve tecrübesi olanlara çıkan öğüt şudur:

Hiç kimse olur olmaz heva ve heveslere kapılmasın.

(Kanaat, tükenmek bilineven bir hazinedir.)
sözü, daima kulaklarında olup ona göre davransın

Allah'ın takdiri ve değişmez ilâhi kanunu icabı gurbete düşüp vatan evinden uzak, türlü zorluklar içinde ah edip inleyerek belâ girdabında evsiz - barksız, sı-

kıntılar içinde, bu gurbet yerinde ağlayıp inlerken (vatan sevgisi imandandır) hadis'i şerif'ine göre vatanını arzedip memleketine yönelen kimse İslâm Padişahının ekmeğinin hakkını bilip eşiklerine yüz sürmeye niyet etse, muhakkak o şahsın pek çok dilediği Hak Teala tarafından kabul edilip dünya ve ahiret sadetini temin eder. İnsanlar arasında makbul, medh edilmeye lâyık ve dilediği işleri muhakkak olur. Sözlerimi Allah'ın sonsuz lütuf ve yardımlarıyla Şaban ayının başlarında H. 964 senesinde Galata'da bitirdim.

965 Senesi Sefer ayı ortalarında da kitabın yazılması tamam oldu.

KİTABI HAZIRLARKEN FAYDALANDIĞIM ESERLER

- 1 — Adivar Adnan: Osmanlı Türklerinde İlim s. 68—73. İst. 1946
- 2 — Ahmet Ref'et: Tarih ve Coğrafya Lügati c. 4, s. 96
- 3 — Buhari Seyyid Süleyman: Çağatay Lügati.
- 4 — Bursalı M. Tahir: Osmanlı Müellifleri. c. 3, s. 270—272
- 5 — Daver Abidin: Türk Denizciliği s. 31—46
- 6 — Develioğlu Ferit: Osmanlıca—Türkçe Ansiklopedik Lügat Ank. 1962
- 7 — Hacı Hüseyin: İlâveli Müntehâbât-i Lügat-i Osmanî İst. 1297
- 8 — Hammer: Hammer Tarihi. C. 5, 29. kitap s. 204—208, C. 6, 33. kitap s. 116—121
- 9 —: İslâm Ansiklopedisi. (C. 10, S. A. Reis maddesi)
- 10 — M. Süreyya: Sicill-i Osmani. C. 3, s. 498
- 11 — Mehmed Şükrü: Esfar-i Bahriye-i Osman'ye. s. 443—454

- 12 — Müneccimbaşı Ahmet: Sahaif'ul Ahbar. C. 3, s. 506
- 13 — Mehmet Salâhi: Kamûs-ı Osmânî. İst. 1313.
- 14 — Mehmed Murad: Tarih-i Ebu'l Faruk. C. 3, s. 219—225
- 15 — Orhunlu, Cengiz: Seydi Ali Reis. Tarih Enstitüsü Dergisi, C. 1, s. 29—56, İst. 1970
- 16 — Pakalın M. Zeki: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü, İst. 1946
- 17 — Peçevi: Tarih-i Peçevî. C. 1, s. 363—384
- 18 —: Solak-Zade Tarihi s. 534—539
- 19 — Şemseddin Sami: Kamûs'ül A'lam. İst. 1306—1316
- 20 — Şemseddin Sami: Kamûs-i Türkî. İst. 1317
- 21 — Tietze A.: 16. Asır Türk Şiirinde Gemici dili. Türkiyat Mec. C. 9, İst. 1951
- 22 — Uzunçarşılı İ. Hakkı: Osmanlı Tarihi. C. 2, s. 379—389, T.T.K. Ank. 1949
- 23 — Uzunçarşılı İ. Hakkı: Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı. Ank. 1948
- 24 — Yurdaydın Hüseyin G.: İslâm Tarihi Dersleri s. 290 A.Ü.İ.F. yayınları Ank. 1971

AÇIKLAMALAR

(1)

Allah alemi yaratıp onu mahlûkatla şereflendirdi. Varlıkların en şerefliisi olarak da insanı yarattı.

Ey gönül; Hakk'ı arama hususunda seyahatlere çık. İlim deryasında bir denizci ol.

(2)

Nefsimiz bizi günaha batırdı.

(Ya Resulallah) bise şefaet et. (Ümitvarız ki) Allah da rahmetiyle muamele eder.

Kıyamet günü bize lütfunla muamele buyur ki o gün yüzümüz ak olsun; siyah olmasın.

(3)

Ey Allah'ım; Sen'den duam şudur ki. Padişahımızın yıl ve ayı saadet içinde geçsin. (Sıkıntı ve üzüntü görmesin.)

Onun elçisi Çin'in hakanı demektir. Ona itaat eden de Hint ve Sind'in padişahıdır.

(4)

Herkes dünyada bir nam bırakmak ister ki kendisini o isimle yâd etsinler.

Benim de maceramızı anlatmaktan maksadım bir hayır dua ile anı'mam içindir.

(5)

Yine sıkıntı denizi coştı; keder dalgaları başımızdan açıp çağıldadı. Zaman bütün düşmanlığını ortaya koyup bedenimizi yok etmeye azmetti.

(6)

Sen gönlünü gerek ferah tut gerekse sıkıntılı; Kaderde ne yazılmışsa ister istemez o olur.

(7)

Galiba göz(ler) bu kadar büyük bir hadiseye şahid olmamıştır. Bilemiyorum ki bu büyük vak'ayı sana nasıl anlatayım.

(8)

Bu taşları; faydasız; boş şeyleri durmadan kim gönderiyor
Hepsi de denize dökülüyor.

(9)

Gönül sandalını Allah'ın önünde (huzurunda) engine bıraktım.

(10)

Gönül teknesi öyle bir denize düştü ki hiç sahil yok.

Durmadan esen rüzgâra da karşı koyacak bir yelken yok.

(11)

Gece karanlığı; dalga ve girdap korkusu gibi engeller içinde iken; sahilde rahat içinde olanlar bizim halimizden ne anlar.

(12)

Fırtınanın çokuğundan dolayı keder denizine dalma; elbette fırtına kesilir. Ey felek; karalar görününce sakın ol; bu kadarıyla yetin.

(13)

Vücudun yaprağını aşk denizine bırak; rüzgâr kesilir.

Rüzgârı estirip döndüren Allah'dır. Birgün olur rüzgâr kesilir ey gönül.

(14)

«Afitabî» bir gün bahtımız bize güler; buradan kurtuluruz.

Çünkü Allah kulunu daima meşakkat içinde bırakmaz.

(15)

Felâkete uğramış bir gemi içindeyiz.
Ey müsaît rüzgâr es ki sahildeki sevgiliye varalım.

(16)

Bizden evvel bu alemin gezip gören akıllı kişiler su bardakta gemi kâğıtta sakın durur. Karayı bırakıp deniz havasından yılarsa İbni Sina bile olsa onun aklına yuf.

(17)

Başımıza gelen bu belâlara sabredelim.
Bakalım sonunu Allah nereye vardırır.

(18)

Her ne kadar denizde birçok faydalar varsa da; selâmet istiyorsan o kıyıdadır.

(19)

Ey Felek; sahile çıkmak felek akli midir.
Yine de deniz seferini tercih edin.

(20)

Hint insanlariyle birlikte Piten seferine kıtlmaya azmeden güçlüklerle dolu bir sefere katıldığını bilsin.
Ağlamaktan gözlerim kızarıp akik taşına döndü.
Der ki Yemen seferi yapmanı göreyim.
Gözyaşı incilerimle eteğim dopdoludur. Güya Aden seferi yaptım.

Yüreğim kan dolu misk kesesine döndü. Hoten seferi yapıp ta ben ne yapayım.

Ey Allah'ım Kâtibî kuluna vatanına gitmeyi yine nasib et.

(21)

Görüldüğü gibi gelenler hakikaten Rajputlardı.
Deveciler; onların isteklerine red cevabı verdiler.

(22)

Sind şah'ı olan Şah Hasan bir velî idi.
Eceli geldi ve ruhu ölümsüzlük şerbetini içti.
Onun da varlığı gaibden gelen bir ses oldu. Yani sanki öyle bir kimse dünyada mevcut değildi zaten.
Cennet-i Firdevs mekânı ola: 962

(23)

Ayrılığın bu kadar uzun süreceğini bilmezdim. Hat-tâ bunu hatırımdan dahi geçirmezdim.

Senin aşkın en sonunda beni divane etti.

Bana kalsa ben senden ayrılmazdım.

Ey gözümün nuru; benim derdimi sana ağlasa ben o gözümün yaşını silmezdim.

En sonunda beni reddedeceğini bilseydim; senin eşiğine hiç gelmezdim.

Kâtibî; ayrılık ateşinin neden geldiğini bir bilsem onun aşkı uğruna hiç birşeyden yılmazdım.

(24)

Yâr olmadan nerede olursam olayım orası bir hüznün evidir benim için.

Dünya; o Yusuf gibi güzel sevgiliden ayrı; zindandır bana.

Madem ki düşman beni onun yolunda kaybetmiştir; o senin olamaz.

Böyle bir söz benim aşkıma hiçe saymak olduğundan bana iftiradır.

Dudağının şerbetinden bana versen de canımı alsan; ne olurdu.

Ey gönlümün tabibi; (dudağının şerbetini bana vermek) sana güç geliyorsa da senin için can vermek bana kolaydır.

Etrafın çapulcularla dolu olduğu ve senin aşkın içimde kabaran bir taş olduğu halde gam ordusunu

defetmek için senin aşkın iyi bir hüznün gidericidir bana.

Hediye ettiğiniz atlarla Kâtibî kulunuzu düşündüğünüzü ispat ettiniz. Beyim; bu nimetiniz ulu bir ih-sandır benim için.

(25)

Nice arslanı yere vurmağa kudreti olan kimse; düşmana birşey verirken tedbirli olur.

Görüşü keskin ve kuvveti bine karşı bir olsa da yine de görüşü kuvvetli ve sükut etmesi sonunda zafer umduğu içindir.

Biz tek olsak; düşman çift olsa da birşey değişmez. Bize «Kem min fie»: (cemaatten kaç kişi gelirse gelsin) ayeti kâfidir.

(26)

Senin rütben; İran hükümdarlarının rütbesidir ey bahtı mubarek kişi.

Yedi iklimin hüküm sürdüğü Hindistan; ateşin içindedir. Çünkü Afganistan'ını yakıp yıktı; Delhi'ni aldı. Hiç olmazsa verilen emri yerine getirecek olan yani yine kendi tebaan baş kaldırdı.

Bu fetihe bir tarih düşürdüler ki o da:
Talî devlet Hümayuneş: H. 962'dir.

(27)

Şayet sevgilim benim halime acımazsa; derdime derman olacak ilâç nerede bulunur.

Ey gönül; benim nasibim olmasaydı ezelden Allah benim ona kavuşmamı yazmazdı.

Ey sevgili; dudağının kırmızısı için kendimden geçtim ki benden başka kimse ona vurulmasın.

Reva mıdır ki sen hiçbir zaman benim için: Şu garıp benden ayrı olmanın kederiyle niye kavruluyorsun demiyeyim.

Kâtibi bin türlü işve bilen yüzünü görünce; o nazlı gönül eğlendiren beni kendine kul etti.

(28)

Sevgilinin yüzüne hasretim; yoksa ona kavuşmaya hiç ümidim yok benim. Ben cenneti istemiyorum. Yani sevgilinin kendisini istemiyorum. Sadece yüzünün aşığıyım ben.

Ey hasta gönlümün tabibi; dudağının tatlılığını; derdine şifa yeri olarak bilen hastalığımın şifa eşidir.

Sevgilinin aşkı; aklımı; fikrimi; sabrımı ve şuuru mu yağma etti.

Hicran vadisinde kaldım; ne yapsan çaresiz sevgilim.

Devlet meclislerine rakip olarak yüzünün çirkinliğini ortaya atma. Ey saki; ben onun çirkinliğinden usanmışım.

Kâtibi; padişaha şiir güzel gelmektedir; yarın dudağını anlatmakla ben teşekkür etmekteyim.

(29)

Talii yüksek Gazi Hümayun Şah
Parlak sancaklarını göklere yükseltiyor.

Varıp Hindistan'a Delhi'yi fethettiler ve dinin merkezine indiler. Askerinin gönlünü alarak onlar sayesinde birçok hanı önünde diz çöktürdü. Allah'a şükürler olsun ki fetih; onun devam-ı devletinde müyesser oldu. Bu fetihe de bir tarih düşürdüm:

«Mübarek olsun Öğre padişaha»: H. 962

(30)

Zaferanın eli; elinin rengini alt etti.
Bu misâl meşhurdur ki el elden üstündür.

(31)

Gurbette olduğunuz için bana varamazsınız. Fakat kalimi sorarsanız tuhaf bir hareket yapmış olmazsınız.

(32)

Ey dost beni bırakıp başkalarını dost edinme. Uzun müddet beni gurbete salıkoyup itibardan düşürme.

Benim yüzümden gelen bütün gafleti unut. Ben YARİ'yi unutup terketme.

(33)

Kan bulaşmış elin mercan gibi elini alaşağı etti. Zaten bu bir meseldir ki el elden üstündür.

O kırmızı dudaklı sevgili mecliste bir an bulunsa; saki kan ağlar; içki sürahisi kırılır.

Aşk sarhoşluğuna takva sahipleri fena söz söylesinler; bırakın. Akli başında olanlar yanında bu sarhoşluk mazur görülür.

Kişinin dış görünüşüne değil ruhuna bak. Ey zahid; sen mânâya bak; görünüşe bakanlar adam değildir.

Kâtibî; yaradılış günü vahdet şarabını içmeseydi senin varlığından dolayı nasıl zevklenirdi.

(34)

Yanakları içki tesiriyle kızardığı zaman; bilir misin o gülyüzlü ne güzel olur.

Ömür güzelliğini sana ulaşmak için yollarda harcayanı diliyle öteye beriye söyleyip yayan tellâldır

Ölü gönülleri diriltmekte dudağı; can tazeleyen bir veli gibidir. Zülüfleri büyüleyici; gözleri gönül alıcı; gamzesi aşıkları öldürücüdür.

Sevgilinin dudakları bir çiçek gibidir. Gönül niye ona tutulmasın. Her yeni açmaya başlayan çiçeğe gönül kapılmaya meyyaldır.

Ey Kâtibî; aşkından deli olup beni köle ederek ağlama.

Gümüş göz yaşı taneleriyle göğsüm dopdoludur.

(35)

Sözlerine kızıyorum fakat büyücülüğün aşıkı yıldıramaz.

Ey sevgili; yaptıklarına; küfürdür demek iftira olmaz.

Ey gönlümün tabibi; dudağının şerbetinden hastana vermeyip gizlersen benim derdime kimse درمان olamaz.

Aşk lâfırı orak edip aşıklara vurmak ayıp değil midir.

Onun aşkı uğrunda kimin akli başından gitmez ki. Sevgiliye söyleyin elâlem ile dedikodu edip durmasın.

Meleği şeytan ile bir varlık olarak görmek doğru değildir.

Kâtibî onunla kavuşma bayramında kaş yayını ona versin.

Her kim onun aşkı yolunda kurban olmazsa kible-den yüzü yanıp kızarsın; utansın.

(36)

O peri yüzlü güzel ne zaman naz etse; aşıklar inlemeye başlar. O gonce dudaklı sevgilinin bülbül gibi

şakıyan dili beni gülistanın etrafına bir çit halinde sarsa yeridir.

Ey saki; aşık gam meclisinde iniltisini neyle beraber çıkaran; ney gibi inleyendir.

Beni alemle köpekler kadar değersiz görüp kendi değerini yükseltsin. Ey Kâtibî; aşık sevgili ihsanı bol; cömertliği az eylesin.

(37)

Dudağının rengine benzediği için içki bana fayda verdi.

Nergis çiçeği senin gözüne benzer; o da büyüleyidir. İçkinin verdiği sersemliği giderebilir mi?

Ey peri yüzlü; dua ile birisini çağırmak mümkün olsaydı; bir dua ile senin yanında olanları defederdim.

O ay yüzlü; yüzünü iyice kapatıyor. Yetiş ey saba rüzgârı perdeyi kaldır aradan.

Boyunu görünce secdeye kapandığımı kimdir acaba. Derler ki çift (secde; rek'at) olmadan namaz caiz olmaz.

Kâtibî; gönül yanıp yakılsın ne olur deme.

Ayrılık ateşi bütün vücudumu haşladı.

(38)

Ey gül yüzlü; her seher vakti gönül, çiğ tanesi gibi göz yaşlarını dökerek, gülşen köyüne gidip haline ağlar.

Ey gonca dudaklı, gül yüzünü gülşende gören gül ve goncalar utançlarından kızardılar.

Ey günlümün doktoru; sen şeker dudağını bir an kara bağrıma sarsan da yaralı gönlüm şifa bulsa ne olur.

Onu görünce, bağrımı delerek kanımı döktüğünü bildiğim halde ondan ayrıldığı için ayrılık elemiyle yüreğim neden kan ile doludur. Kâtibî sen aşk yolunda başta gidiyorsun. Ferhad ile Mecnun'u kınayabilirsin. Çünkü onlar aşk yolundan kaçtılar.

(39)

Yarin kaşı; kirpiğiyle bir keman teşkil ediyor.

Gümüş kalbinin üzerinde penbe yanakları bir nişan meydana getiriyor.

Güzelliğinle gururlanma ey kaşları keman.

Rüstemlerin kemanını ecel yapar. Güzellik ve kudretinle gururlanarak bu kadar cefa etme; çünkü bir gün sen de öleceksin.

Ey güzel; gönlüm; ayrılık ateşinden dermansız hale gelse yine kendi ahım merhamete gelerek onu korur.

Sevgiliye gönlünü takdim etmeye gitmek için aşık; ah kemendlerinden merdiven yapar.

Kâtibî; gönül ipine çıkarttığı gözyaşı tanelerini sevgiliye takdim edilecek bir armağan yapar.

(40)

Ey gönül; şayet sevgili saadeti seninle bulursa; o işveli; oynak sevgili sözünde dursun.

Ey peri yüzlü; yolunun toprağı bir bir çiğnense.
Anber gibi kokulu olsaydı da beyazlığı olmasaydı.
Her nerede sevgilinin ateşi aklımı başımdan alacak olsa orada onun o kırmızı dudaklarına busemi kondururdum.

Ağlayarak eşğine yüz sürdüğüm kimdir ki gözyaşımı görünce ihsanlar saçacak.

Ey yukarıda kendisine bağlılığımı arzettiğim Şah; Kâtibi korkmadan derdini sana anlatsa ne olur.

(41)

Dikkat et; bulunduğun yer; Hindistan memleketidir.

Burada kalmaya niyetlenenlerin hepsi avare kimselerdir.

Dünyayı gezip dolaşan herkes; «Hakikaten Cennet Osmanlı Memleketi'dir» demiştir.

Ey gönlü hasta kişi; oraya varıp bir an dostların yüzünü görmek her derde dermandır.

Hümayûn padişahın ayağına kapanarak ondan izin al. Çünkü onun işi daima düşmüşlere ihsandır.

Bazı çocuk tabiatlılar Hindistan'da kalmaya meylederlerse Kâtibi sen onlara katılma; çünkü sen de erkeksin.

(42)

Hindistan içinde bir hüma kuşu vardı: Hümayûn Padişah

Olanlar bir anda oldu ve o ölüme yöneldi.

Bu acıklı haberi duyunca ağlayarak:

— Deyiniz tarihi (Fevt boldu Hümayûn Padişah:

962)

(43)

İsteği zorluk ve eziyet değil cihanın padişahını buimaktır.

Ey ay yüzlü; kendi aşıklarının ahını almaktan sakın.

Dileğim; Osmanlı Padişahı'nın eşğine varıp daima bir dilenci olmaktır.

Hint ve Sind'in padişahı olması bakımından hikâyeciler birçok şey anlatıyor.

Sevgilinin köyünde yol arkadaşım bana rakip olmak istiyor.

Ey Allahım Sen beni onun yoldaşı olmaktan koru.

O beni öldürürse kan dökmeyi bırakın ve beni isteyin. Çünkü kişinin arzusu istediği saadeti bulmaktır.

Ey cefa veren; Kâtibi'nin; rakibin verdiği kedere uyanık bulunmaktan sana verdiği sözde durması müyesser olsa.

(44)

Kâbil şehrinin güzelleri varken insan huriye gönül verir mi?

(45)

Eğer o ay kaşlıya varırsan cismini ona hilâl eyle.
Yüzünü görmek istersen gözlerinden kanlı yaşlar
akıt.

Ey rakibin; o sevgilinin insanı günaha sokan zülfü-
nü düşünme.

• Yürü; geriye dön ve o günaha sokan zülüfleri kendi
kendine bol bol hayâl eyle.

Ey sevgilinin dilencisi; biz onun güzellik tacını
buldukta o bize ona kavuştuğundan dolayı zekâtından
niye vermiyor; sor bakalım.

Elifler dal olunca naz yapman için onları kes-
sin mi?

Ey elif boyu; rakibinin boyunu git dal eyle.

Ey Kâtibî; eğer büyük bir aşka ulaşmaya kararlıy-
san; kalbini muhabbet ateşiyle yak; erit.

(46)

Seni tâ ruhlar aleminde iken görmüştüm.

Allah bilir tâ o zamanda sana vurulmuştum.

Şayet karşıdan bakanlar kanını gözlerine sürme
edinirlerse ne yapalım. Allah'a hamdolsun ki padişahın
ayağına toz oldum.

Ey gönül; aşk yolunu sana öğrettim. Artık bundan
böyle kederlenme. Çünkü sana yol gösterici oldum.

Ey gönül; sevgilinin köyüne gitmeye kararlıysan
beni takibet.

Aklını başına topla. Bundan böyle bu yolda sana
reis oldum.

Keder hazinesinde Kâtibî'nin halini o dilber gö-
rüp: — Sevin ey hasta; keder geldim şifa oldum sa-
na, dedi.

(47)

Gönül sevgilinin köyünü bırakıp tâ cenneti arzu et-
mez.

Herkeşe kendi memleketi Bağdat'tan iyi gelir.

(48)

El şamarı yemiyen kendini kuvvetli sanar.

(49)

Bağda; yarin yüzünü gören güller utançlarından
kızardılar.

Benim inleyişimi duyan gül bahçesindeki bütün
bülbüller öttü.

Yüzü gül; boyu servi; gözü nergis çiçeği ve duda-
ğı gonca çiçek gibidir. O lâle yüzlünün başına karan-
filler saçılma ne olur.

Dünya gülistanında; onun şimşir gibi olan boyu-
nun benzeri yoktur. Onun güzellik bağında zülfü taze
sümbüller olur.

Yüzünü görünce siyah zülüflerin aklımı başımdan
aldı. Gönümünü sevdaya saldı. Buna güller ne yapsın.

Tam zamanıdır; gözünü dört aç; dalgınlığı bırak;

aşk şarabını yudumla. İstirap iniltileri aşk meclisine devam edenleri uyutmaz ey Kâtibi.

(50)

Harzem'in nişîdî Şeyh Abdüllâtîf
Dünya evinden ahiret yurduna göçtü.
Azrail (A.S.) tarihini tamamladı
Eyle «Ya Ra'ib makamını cennet»: H. 962

(51)

Alemin malını kendi menfaati için gasbedenleri
Allah yok etsin.

Yemeği kavrulmuş unla kaymak olanın
Kimse bir parça ekmeğini bulamaz.
Onlar kımız içip at eti yerler.
Bizim yemeğimizi görmesinler.

Askerleri ve yağmacıları çoktur.

Ölü; dişi; erkek bütün kervanı hiçbir hileye baş
vurmadan talan ederler.

Hakikatte güya onlar büyük savaş yaparlar.

Onların kılıç tutabilenlerini öldürün.

Kâtibi; doğruyu yanlıştan ayırabilecek kimseler
tesadüf ederlerse sözünün yalan mı gerçek mi olduğunu
anlarlar.

(52)

Madem ki bu yerde adet böyledir
Ben de elbisemi ona göre giyerim.

(53)

Orada vahşi hayvanlar ve kuşlar için hiçbir yiyecek
yoktu. Kurbağa dahi yıkanmak için su bulamazdı.

(54)

Biz herşeyden el—ayak çekmiş kimseleriz; bize
flekler ne yapacaklar. Bir yıldır yolda olan kimseyi
dokuz dağlı soyamaz.

(55)

Yare kavuşmaya gitme; gönül razı olmadı.
Onun gamıyla öldüm fakat o halimden bilmedi.
Yeni vaiz güzelliğini anlattı.
Rahmet olsun ona ki herkes ondan faydalandı.
Cihanda gonca dudak ve lüle yanaklılar çoktur
Fakat sen servi gibi boyunla kıymet bakımından
yükseksin.

Bülbül sesi gibi inilti ve ahım seherde yükselir ki
o gonca gibi sevgili sesimi işitip merhamete gelsin.

Kâtibi; elemi ni giderme. Çünkü ağyar bunu haber alınca seni geçmiş eleminden başka bir eleme sürükler.

(56)

Doğuda bulunmak hasebiyle sevgilinin senden uzak olması düşünülürse de; sen çalış; çünkü aşk uzakları yakın eder; Bağdat yakına gelir.

(57)

Ey gönül; ayrılıktan dolayı gam yeme. Çünkü ecelinden önce kimse ölmemiştir. Alnına çekeceği şey yazılmış olup ta silinmiş kimse de yoktur.

(58)

Ey saki; sevgilinin dudağıyla içki içmek ayıptır. Hiç acı su âb-ı hayat ile mukayese edilebilir mi? Aşkının derdi buna hikmet düzdü ise İnsanlar mantıkî olarak Lokman hekimle bu hususu konuşmasınlar. Çünkü çaresi yoktur.

Gönül yanlışlıkla alın yazısına karşı koymaya kalksa; ben Anka kuşunun Hz. Süleyman'la konuşmasını hatırlarım.

Lütuf ve kahrından boyu—bosu ne olsa razıyım. Benim ne haddime ki o sultan ile konuşayım.

Ey gönül; aşk derdini zahidle dedikodu etme.

Bilenlerin; haddini bilmezlerle konuşması cahilliktir.

İçten ve gönülden senin la'lin için gürültü yapsam ne olur.

Ey saki; şarab hususunda yârân ile konuşmak ayıp değildir.

Kâtibi nizamı; intizamı; nazmını görse derdi ki: — Hz. Süleyman'la konuşmak sana lâyıktır.

(59)

Hz. Ali'nin türbesinin eşğine bağlılığım var benim. Bana her zaman bu eşikten açılan yeni bir kapı vardır.

Ben senin Kanberinim.

Allah'ın Arslanı'nın türbesine el sürmeye ne bir şey sormak ve ne de ona bir cevap vermek isterim.

(60)

Alemde iyilik ve kötülük görmeyenler insanın kıymetini bilemez. (Feleğin çemberinden geçmeyen insan kıymeti bilemez.)

(61)

İnsan kederlendiği zaman onun ilâcı içkidir.

Gam zehrini gidermeye tiryak(ı faruk) hiç mi çare olmaz.

Güzellik hazinesi olan başındaki iki zülûf; iki yı-
lan gibi olup bakışına hayran olanları öldürmek için
hazır bekleyen kılıca benziyor.

O gösterişli güzel yüzü bırakarak huriyi düşünüp
de ne olacak. Ey sofi; görüyorum ki senin aklını da
birazcık olsun bu güzel çelmiş.

O güzelin benden başkasına vefa etmesi lâayık mı-
dır.

Kirpiğinin kılıçlariyle sanma ki böylece vurup
kalbimi yaracak. Yâr halimi görüp bana acıdı.

Ey Kâtibî; bunu duyan ağyar kederinden helâk ol-
du.

(62)

Ey gönül; hastalanan sen idin; dişini sık ve o sev-
gili ile mücadele et.

Sulh yapmak iyidir amma yabancılardan çekin.

Ey peri yüzlü; hayat veren dudaklarınla aklımı
topla.

Amber kokulu zülüflerle aklımı perişan etme.

Aşk kâsesinin şarabını içip beni kendi halime bı-
rakmayın.

Ey zahid; ben aşk şarabıyla mest olduktan sonra
hoşyar ile tabiatım uyuşmaz.

Zülüfleri büyüleyici; gözleri baştan çıkarıcı; kal-
bi hileci. Benim halim bu bakışı hileli ile ne olacak.

Ey Kâtibî; zaman bağının zevkini tadmak istersen

Ömrünü; yürüyüşü güzel bir servi boylu ile oyna-
tarak geçir.

(63)

O din sevgilisi bana merhamet etmezmiş.

Ona aşık olan hiç sevinmezmiş.

Cihan gülzarında bülbülün kalbine gülşen olarak
kendi köyünden başka bir yer mesken olmazmış.

Büyük bir titizlikle insanlar aşkını duyurdu.

Ateşin alevi hiç gizli kalmazmış.

Gönlüme saplanan kirpik oklarını söküp attım
amma ne yapsam verdiği acı gösterilemez.

Ey Kâtibî; daima «bir kişi rakibini öldürse kan
yapmış olmaz» dediğini işittik.

(64)

Bana haksızlık edip eziyet eden sınırlar sevgilidir.
Beni tanır mısın ey gönül; sebep olan başkasıdır.
Gözlerimin yaşına acıyıp güzel yüzünü ıslatma.
Ev dertli gönüllerin devası olan ay yüzlü, derler
ki karşı aşık sevgilidir.

Yanakların cennet bahçesi ve dudakların ölümsüz-
lük çeşmesi olsa da.

Ey tabibim; neden gözlerin hastadır.

Aşıkların bir yolunu bulsa kanını bir solukta iç-
di.

O vefasızın yanağı görülürse; kan alıcı olduğu
anlaşılır.

Kâtibî kulunu reddetme dostum. O iyidir ve eşi-
ğinin altına güzel; yakışır bir hizmetkârdır.

(65)

Umûmî emniyet ve huzur kendisini iki kelimeyle gösterdi.

Dostlara karşı zarafetle muamele;

Düşmanlara karşı yüzlerine gülerek onları idare.

(66)

Ey gönül; aşık isen ıstırap kanı içmekten lezzet al.

Arif isen aşk şarabı içip ondan bir huy al.

Mal yok olup gidicidir; dünyaya bel bağlama.

Karun'un hikâyesini dinle ondan öğüt al.

Can ücretini almak için bana minnet mi etmezsin.

Bir kelime konuş onu benden ücretsiz al.

Ben zavallıya acıyarak yanak çukuruna saplandı.

Ey gönlümün tabibi bari gel hayat nakdini ücret al.

Mecnun gibi avare avare dağlarda gezme ey dağ gezen

Aşk vadisinde bana talebe ol; bir sanat elde et.

Ayrılık canıma yetti; ölmeden yarı bir daha görebilsem

Ey hasta gönül; biraz daha dayan; ölümün elinden mühlet al.

Ey Kâtibi; şüphesiz vatan sevgisi imandandır

Durumunu arz edip kerem sahibi padişah'tan izin al.

(67)

Ey gönül; o güzelin aşk derdi sana yar imiş.

Ne zevkin vardı ki senin için göz yaşı döktüm.

O padişahın ayağının toprağını yine başına tac ettin

Allah'a hamd olsun ki senin başında devlet varmış.

O canımın doktoru benim halimi sorarsa ona deyiniz ki ıstırap hazinesinde sıkıntı derdiyle hasta imiş.

Ey dostlar; haber aldım ki aklımı dağıtıp gönlümü yağma eden güzelin bir tarafı tatar imiş.

Yarin zülûflerini anlatarak alemleri kokuya batırdın.

Bari o sevgili; servet u samanı kaybeden Kâtibî'nin güzel koku sattığını görse.

SULTAN MAHMUD'UN MEKTUBU

Selâm ve muhabbetlerimden sonra.. Sevinç veren devlet görüşmeleri ve saadet getiren konuşup yazışmalar sona erdi.

Gece ve gündüz şu düşüncede idim ki:

«Ya Rabbi, o zafer sahibi ve saadet gölgeci olan Padişahla aramızda dostluk olsa..

Her şeyi mecliste konuşup en ince teferruatına kadar inceleyip ona göre hareket edelim.

Bu arada bir adam gelip tac, hil'at, bayrak ve elbise getirdi. Ferman ve ahidnamenizi verdi.

Bu fakir, Padişah hazretlerinin mübarek ellerini o ferman üzerinde gördüğü zaman anladı ki, bu elçilik o sadaret penahındır.

Ve o ferman haşiyesinde Padişah-ı din penahın bizat imzalayarak verdikleri yazılıdır. Ahidnameyi arza asrının tek adamı ve zamanının biricik insanı Seydi Ali'yi görevlendirdiği ve kabul olunduğu yazılıdır. İnşaallah bu rabita sizinle bizim aramızda dünyada nasıl vaki oldu ise, ahirette de öyle olur.

MOLLA YARI'NİN MEKTUBU

Yukarıdaki arz-ı dua ve senadan sonra.

Güneş gibi parlak fikirleri, gönlü açan kalbi güçlü, kuvvetli, devlete bağlı ve bahtiyar bir kişi ile buluşmaktan mahrum olduk.

Belki bir anlık bakıştan bile gafil olmaz.

Dahi, o hazretten ahidname ve mektubu şerif getirmediler.

Hz. Sultan naibi ve hicran vadisinin gözcülüğü (nü yaptığım) uzun sürdü. Sultan hazretleri her zaman derler ki:

«— Onlardan çok fayda gördük. Biz lâayık olan hizmeti yapamadık. Kusurumuz çoktur. Lâfı uzatmak bıkkınlık getireceği için burada sözlerimi bu rubaiyle bitiriyor ve dua ediyorum.

LÜGAT

Abes. Boş; saçma şey.	Akik: Çok kere kırmızı renkte olan bir cins değerli taş.
Ab-ı hayvan: Hayat suyu; hayat veren su.	Al: Koyu penbe renk; huzur; nezd; yer; çamur; toprak; hile.
Ablik (Ablak): Akı ak; karası kara olan şey.	Alar: Onlar.
Abliğ: siyah ve beyaz nişanlı	Alûd: Bulaşmış; bulaşık.
Afitabeci: Şemsiyeci. Padışahı güneş ışığından koruyan.	Anber-bar: Anber yağdır; güzel koku neşreden.
Agâh: Bilgili; haberli uyanık.	Aret: Yağma; çapu.
Agâhî: Bilgililik; uyanıklık.	Arzumendlik: İstek.
Ağ: Ak	Asan: Kolay
Agâz: Başlamak	Asitan: Eşik
Akçe: Osmanlı devrinde eski bir para birimi.	Aşar: (Yemek) yer
Beyazımsı.	Aşıyan: Kuş yuvası; mesken; ev.
	Aştı: Sulh; barışıklık

(B)

Bad-ban: Yelken; gemi sereni.	kalb; yürek; gönül; hatır.
Bad-bani: Yelkenci	Barça: Daha çok yük taşınmasında kullanılan; 2—3 direkli; altı düz; kalyon sınıfından büyük bir gemi.
Bad-ı Semmum: Sam yeli; sıcak rüzgâr.	Barçe: Cümle; hep.
Badı Şorte: Geminin yol almasına müsait rüzgâr.	Bargaysın: Varırsan; ulaşırsan.
Bais: Sebeb; illet; gönderen.	Bari: Hiç olmazsa.
Bâl: Kanat; boy; bos;	

Baştarda: Kadirga nevin-den; orta ve yarım diye iki sınıf olarak gösterilen; 26—36 oturaklı ve çift kürekli bir harp gemisi. Her küreği 5—7 kişi çekerdi. Paşa baştar-dasında her küreği 7 kişi çekerdi. 500 kürekçi; 216 cenkçi ve diğer gemicisiyle beraber 800 mürettebatı bulunurdu. Kürekçiler arasında 3'er cenkçi bulunurdu.

Behişt: Cennet

Berhiz: Kalkan; sıçrayan; atılan.

Beytü-l ahzan: Dünya. (Yusuf'unu kaybeden Hz. Yakub'un evi) gi-gi üzüntüyle dolu bir ev.

Bezm-i gam: Gam meclisi.

Cadû: Cadı; büyücü; büyüleyici

Cadılık: Acuzelik

Can-bahş: Can veren; hayat bağışlayan; ca-

Bin (Beh): İyi

Bile: İle

Bilakac: Hile ile.

Bim: Korku, tehlike.

Bimar: Hasta

Birdila: (Birmek: Vermek) Verdiler.

Birgey: Versin

Birla: İle

Bitildi: (Bitmek: Yazı yazmak) Yazıldı.

Bitik: Mektup

Bocalatmak: Gemiye geri döndürmek.

Boldi: (Bolmak: Olmak; mevcut; peyda) oldu.

Bolgay: Olsun; olacak.

Bolmagaydı: Bulmamacaktı.

Bu Ali: Ebu Ali Hüseyin b. Abdullah. Kısaca, İbn-i Sînâ veya Şeyh Reis diye de tanınır.

Buçğa: Yıkansın.

Bühtan: Yalan; iftira.

(C)

na can katan; sevgili.

Cavid: Daima kalacak olan; ebedi; sonsuz.

Caygir: Yer tutan; yerleşen; yerleşmiş.

Cebelu: Cebeli; asker.

Cedel: Sert münakaşa; tartışma; kavga.

Cefa-pişe: Cefa veren.

Caide: Yiğit; bahadır.

Cevr: Haksızlık; eza; ce-

fa; eziyet; zulüm; sitem

Ceyhun: Coşkun; taşkın

Cihan Şah: Muzafferu'd-Din (1405 — 1467)

Karakoyunlu padişahlarındandır.

Cud: Cömertlik

Cûş: Coşma; kaynama

(Ç)

Çâk: Yarık; yırtık; yırtmaç.

Çapan: Don; elbise; cübbe.

Alaçapan: Kırmızı elbise-li

Çapmak: (At koşturmak; talan etmek; kırılıçla vurmak)

Çapgay: Savaşsın

Çarbağ: Sargı; çenber

Çerik (Çeril): Asker

Çesban: Lâyık; münasip; yakışır; uygun.

Çeşm: Göz

Çetr: Çadır; gölgelik

Çin: Hiddet

Çonin: Böyle; böylece

Çün: Çünkü; nasıl.

(D)

Dağı: Dahi

Dam: Tuzak; ağ

Damen: Etek

Dana: Bilen; bilici; bilgî

Dârû: İlâç; devâ

Danende: Bilen; malûmatlı

Def': Öteye itme; verme; ortadan kaldırma.

Dehr: Dünya; zaman; devir.

Dellal: Tellâl

Demsaz: Arkadaş

Dergâh-i mualla: Büyük kapı; saray.

Derun-i sine: Kalb; yürek; gönül

Dest-gir: Elinden tutan; yardımcı

Devlethanlık: Hüküm-
darlık isteği.
Dib: (Edib); söyleyip
Didar: Yüz; çehre
Diğer-gün: Bozuk; de-
ğişmiş; başkalaşmış
Dihâk: Gülme
Dilferib. Gönlü aldatan
eğlendiren
Dil-i Şebnem: Çiğın dili.

Dilir: Yürekli; cesur; yi-
ğit.
Dimegeysin: Demiyecek-
sin.
Dirlik: Osmanlı İmpara-
torluğu'nda belirli
bir toprak parçası
Dürr-i eşk: Gözyaşı in-
cisi.

(E)

Efgen: Düşüren; yıkan;
yere atan; atıcı; yı-
kıcı; düşürücü.
Eflâk: Semalar; gökler;
zamanlar; bahtlar;
talihler
Eh: Kardeş

Ehibba: Dostlar; sevgili-
ler; tanıdıklar; bil-
dikler
El (İl): Darbe
Eylegâ: İnsan
Eylegân: İnsanlar
Eyturlar: Diyorlar
Eytur ki: Söyler ki

(F)

Ferman-ber: Verilen em-
ri alıp icra eden
Ferzane: Alim; hekim;
yegâne, mümtaz.
Fetret: İki vak'a arasın-
daki zaman; uyuşuk-
luk; zaaf
Fettan: Fitne ve fesada
teşvik eden; cazibeli;
gönül alıcı

Filori: Altın sikke; lira
Fir: Şiddet; helecane; a-
cele
Firkat: Ayrılık
Filandıra: Filamanın u-
zunlu, eskiden harp
gemilerinin büyük
direklerine (grandi)
çekilen ensiz ve uzun
sancak.

(G)

Gamze: Süzgün bakış;
Çene veya yanak çu-
kuru
Gargar: Ardıç; dağ ser-
visi
Gar: Suyu batma; boğul-
ma.
Geda: Dilenci; yoksul.
Ger: Eğer kelimesinin kı-
saltılmış şekli. Na-
zımda kullanılır.
Geşt etme: Gezmek; do-
laşmak; seyretmek.
Gii: Gel
Girye: Ağlama; ağlayış;
göz yaşı
Girmegey: Geçsin; daha
önce davransın.
Girdabî: Tehlikeli bir yer.
Girdap; bela.
Goft u gu: Dedikodu
Görgeç: Görünce

Görkan: Görgülü; güzel
gösterişli.
Göze: Desti
Grab: Uzun; başı sivri ve
keskin bir ağır do-
nanma gemisi. Gü-
vertesi altında kürek
çekilirdi. Savaş grab-
larının küpeşmeleri
gayet yüksek olurdu.
Gulam: Tüyü çıkmamış
genç; köle; esir.
Guy etmek: Söylemek
Güftar: Söz
Gülnak-ı Muhammedi
(Gülbank): Bir ağız-
dan ve ahenkle oku-
nan dua.
Gülşen: Gül bahçesi
Gülzar: Gül bahçesi; gül
tarlası.
Gün: Renk; boya

(H)

Habbe: Ufak tane
Habib: Sevgili; seven;
dost.
Hace: Sahip
Hace-i hüsn: Güzellik sa-
hibi
Hacib: Perde; kapı; per-
deci; kapıcı

Hacil: Utanmış; utancın-
dan yüzü kızarmış
Hacil bolmak: Utanmak.
Hadd: Yanak
Hail: İki şey arasında
veya bir şey önünde
perde olan; engel.
Hâk: Toprak

Hal-u ma: Halimiz: durumumuz
 Handan: Gülen; gülücü; sevinçli
 Hari: Hor; hakir; bayağı; itibarsız
 Harib: Kaçan; firar eden
 Harpuşte: Balık sırtı biçiminde.
 Haşem: Maiyyet halkı
 Hatıf: Bağırان; seslenen
 Hatıf u Gayb: Gaibden seslenen; gaibden gelen ses.
 Hayme: Çadır
 Hel eta: İnsan suresi
 Hemrah: Yoldaş; yol arkadaş.
 Her giz: Asla; kat'ıyyen; hiçbir vakit; hiçbir suretle
 Hışım: Hiddet; gazab.
 Hod: Kendi
 Hoda: Allah
 Hodaya: Ey Allah'ım

Hoş: İyi; garip; tuhaf
 Hûş: Akıl; şuur
 Hûşe: Başak
 Hûşyâr: Akıl kendine yâr olan
 Humam: Himmetli; azimli; bir işe sınımsız; sarılıp o işi başarma.
 Humar: İçkiden sonra gelen başağrısı; sersemlik.
 Hümayûn: Kuvvetli; mübarek
 Hûn: Kan; öldürme; öc.
 Hunhar: Kan içen; kan dökücü; zalim
 Hûnî: Kanlı; kan dökmeve meyilli.
 Huri: Gözleri iri; sivahı pek sivah; beyazı pek beyaz kızlar. Cennet teki kızlar.
 Huruş: Coşma; çağıldı.
 Hûşe: Başak; salkım.
 Hûşe-çîn: Başak toplayan

(I - I)

Ilgaç: Akıncı; çapulcu
 Ilgamak: Düşman memleketine akın etmek; talan etmek.

İlm-; hikmet: Mantık
 İmas: İmez; değil
 İpar: Misk; ud; anber gibi şeyler

İstihare: Bir işin hayırlı olup olmayacağını anlamak üzere abdest alıp dua ederek uykuya yatma. Hayırlı olmayı arzu etme.
 İstimalet: Gönül çekme; teselli etme; avutma.
 İşitgeç: İşitince.

İstiyak: Şevklenme; göreceği gelme; özleme.
 İtin: (İtmek; etmek; yapmak; kılmak) Yapın.
 İtmegev: Yapsın; etsin.
 İyan: Gözle görünen; zahir; aşikâr; meydana da.

(K)

Kac: Hile; tezvir
 Kaçan kim: Ne zaman ki
 Kad: Mahzun olma; hırs
 Kadd: Boy
 Kadem: Ayak; adım
 Kadirga: Buna ecnebler Galî ve Galer de demektedirler. Bunlar 25 oturaklı olup sağ ve sol kürekleri adedi 50 olmak icabediyorsa da Tuhfet'ul Kibar'da kaydedildiğine göre bir oturmağın yeri ocak vani mutfak olduğundan 49 kürekli idi. Her küreğini 4—5'er kürekçi çekerdi. Kadirgalar gayet uzun ve ensiz; hemen su ile

beraber denecek kadar alçak ve hareketleri pek seri idi. Kadirga mevcudu 330 kadardı. 15. asır sonlarında bir kadirga da bir büyük top ile dört darbazen ve sekiz adet de pranki topu bulunurdu.
 Kalafatlamak: Gemî ve kavgı kalafatlamak. Tahtalarının arasını tıkayıp üstüne zift sürmek.
 Kalak: İç sıkıntısı; ızdırırap.
 Kalte (Kalite): Buna ecnebler Kalyota; Galita; Galyot derlerdi. Çektiri cinsinden o

lan kalite 19—24 otu-
raklı bir gemi idi.
Takip için kullanı-
lan kalitelerde harp
zamanında 220 kadar
savaşçı bulunurdu.
Düşmanı takip ettiği
için baş tarafında
topu bulunurdu.

Kalyon: Üç direkli yel-
kenleri büyük harp
gemilerindendi. 2—3
ambarlı olanları var-
dı. İki ambarlılar 60
— 80, üç ambarlılar
80—110 toplu olur-
du. Bizde ilk dera II.
Bayezid zamanında
kullanılmıştır. Göke,
barça; burton; kara-
ka; karavele; firka-
teyn ve kapak hep
kalyon çeşididir.

Kamet: Boy. İnsanın a-
yakta durduğu hal-
deki uzunluğu

Kanber: Hz. Ali'nin sa-
dık; vefakâr kölesi.

Kande: Nerede; ne taraf-
ta.

Karavele: Osmanlı bah-

riyesinde gayet bü-
yük gemilere verilen
isim.

Katre: Damla

Kattal: Çok öldürücü.

Kayda tapar: Nerede bu-
lunur.

Kaytının: Dönün; geriye
dönün.

Kek: Geniş; bol; hoş.

Kelek: Nehirlerde ve ö-
zellikle Dicle'de iş-
leyen bir nevi sal ki-
şişirilmiş tulumlar
üzerinde durur.

Kem mim fie: Cemaat-
tan; bölükten kaç ki-
şi...

Kenc: Define; hazine

Kenc-i gam: Keder hazi-
nesi

Kengeşmek: Dedikodu
yapmak.

Kengeşni: Dedikodu

Keşti: Gemi

Kethüda: Bir daire veya
konağın idaresine
memur olan mute-
med adam; emin ve-
kil-i umur.

Kevn: Olma; var olma;
varlık; vücut.

Keyfiyet: Bir şeyin mey-
dana gelmesi; husus;
iş; vak'a; mecara.

Kılay nisar: Saçacaktır.

Kilu kal: Dedikodu

Kıntas: (Kanaite (?) Su-
lu maddeler koyma-
ya mahsus bir kap ki
ölçü olarak da kul-
lanılır. Geniş ağızlı
su destisi.)

Kıssa-ı Karun: Karun'un
hikâyesi. Karun; Be-
ni İsrail'den ve Hz.
Musa (A.S.)'in müte-
allikatından bir zatın
ismidir. Hz. Musa
(A.S.)'in duasıyla fakir
iken zengin olmuştu.
Sonradan günahkâr
olması sebebiyle ser-
vet ve samanı mah-

voldu. Namı serveti-
nin büyüklüğü dola-
yısıyla «Karun kadar
zengin» diye kullanı-
lır.

Kilturmadılar: (Kiltur-
mak: Getirmek) Ge-
tirmediler

Kîne: Buğz; düşmanlık

Kiş: Din, mezhep

Koyaş: Güneş

Kotuval: Şehir ağası; ka-
le kumandanı

Köp: Çok

Kulaş: Köle; yoldaş

Kurugan: Kurutan; kö-
künü kazıyan.

Kuy: Köy

Kuca: Yer; nereye; nasıl

Kühl: Sürmeli; sürme
çekilmiş.

Kühkûn: Dağlı, dağ renk-
li.

(L)

La feta illa Ali: Hz. Ali'-
den başka yiğit yok-
tur.

La'l: Dudak; kımız; al

Leb: Dudak

Leşker: Askerlik

Levh: Levh-i mahfuz.
Allah'ın (C.C.) ilmi.
Cenab-ı Hakk'ın ola-

cak olan bütün her
şeyi bilip melekleri-
ne yazdırdığı yer.

Lulivan: Güzeller

Lika: Yüz; çehre

Liva: Sancak

Lumboz: Vapur kamara-
larına aydınlık veren
pencere.

(M)

Mah (meh): Ay	lan teessürü anlat-
Mah-ı çeşmim: Gözümün	mak için yazılan
nuru	manzume.
Marifet: Herkesin yap-	Mesiha: Hz. İsa gibi nef-
madığı ustalık; bil-	sinde ölümlere can ve-
me; biliş; hoşla git-	recek kuvvet bulu-
me.	nan. Nefesi tesirli.
Maye: Asıl ve lüzumlu	Mevc: Dalga
madde; asıl; esas;	Meygün: Şarap renginde
güç; iktidar.	olan; kırmızıya çalan
Mayestere: (Kuzey-batı-	Mihen: Ezizlikler; meşak-
dan esen hafif ve se-	katler; sıkıntılar.
rin rüzgâr) Geminin	Mihr: Güneş.
grand; direğinin en	Mihriban: Şefkatli; mer-
alttaki sereni ve bu-	hametli; muhabetli;
na bağlı yelken.	güler yüzlü.
Mekkâr: Çok hilekâr; du-	Misk-ter: Mis kokulu ter
baracı.	Mu'tar: Pek fakir olup
Melâmet: Çıkışma; azar-	dilenmeyerek lisan-ı
lama.	hal ile hacetini ifade
Melce: Sığınacak yer.	eden kimse.
Mellah: Gemici; gemi ile	Müjgân: Kirpikler
seyahat eden; gemi-	Mundak: Şöylece; böyle-
cilik ilmini bilen.	ce; bunun gibi
Menkaberan: Menkab:	Musahib: Birisiyle sohbet
anlatan.	eden; konuşan; ar-
Merdane: Cesurane; er-	kadaş; padişahların
kekçe, insaniyetli.	hususî işlerinde bu-
Mersiye: Ağıt; birinin ö-	lunanlardan herbiri.
lümü üzerine duyul-	Müşak: İhtiyaklı; özle-

yen; göreceği gelen;	Müstemi: Dinleyen; din-
can atan.	leyici.
Muttalib: Haberdar, ma-	Müteferrika: Padişah;
lumathı.	sadrazam ve vezirle-
Mübtezel: Pek bol ve u-	rin emirlerini götü-
cuz şey; orta malı;	ren.
değersiz; hor kulla-	Mürtefi': Yükselmiş; yüce
nılan.	Mündefi: Geçmiş; savul-
Mümteni: Razi olmayan	muş.
Mürde: Ölü; ölmüş olan	Müntefi': Kazanan; fay-
	dalanan.

(N)

Naçar: Çaresiz; zaruri o-	Nerre Şir: Erkek arslan
lan	Netenk: Sıkıntı ve kede-
Nadan: Cehil; bilme-	re mahal yoktur. Kü-
yen; kaba	çük değil; nice.
Nafe-veş: Misk kesesi gi-	Neva: Ses; nağme; kuv-
bi. (Mecazî: Sevgili-	vet; servet u saman;
nin saçları gibi)	niyet; meram.
Nakd: Servet	Nibar: Ne var.
Nakd-i Ömür. Ömür ser-	Nihan: Gizli; saklı; sır;
veti.	görünmeyen.
Nakkare: Davul; küçük	Nihenk: Su kabı
davul	Niklav: Ne yapayım
Nale: İnleme; inilti; figan	Nik nam: İyi nam kazan-
Nari yar: Ateşli sevgili.	mış; iyi adlı; iyi ünlü
Natuvan: Zayıf; kuvvet-	Nim res. Yarı yetişmiş;
siz; zebun.	yarı ham olan
Nazir: Bakan; idare eden	Nisar: Saçma; serpmeye;
Nef': Fayda; menfaat	dağıtma. Bir düğün-
Nerduban: Merdiven	de saçılan akçe: sa-
	çan

rar; elverişli; iyi uy-
yun.
Sançgay: Saçmak
Sarı. Cihet; yan; taraf
semt.
Sayd: Av; avlama; avlan-
ma.
Sayeban: Gölgeci; hima-
yecı.
Sebk-i baran: Yağmur
yağma.
Sef': Eliyle yakalayıp
çekmek; ateş alazla-
mak; zehir bir kim-
senin yüzünü karart-
mak; nişan koymak;
işaretlemek.
Sefine: Gemi; vapur.
Sehm: Ok; yay; korku;
hisse; pay; dehşet.
Seramed: Başa gelen; en-
başta bulunan; mümtaz;
reis
Seren: Gemi direkleri ü-
zerinde; velken aç-
mak için yatay ola-
rak bağlanmış gön-
derlere (ince; düz
ve uzun ağaç çubuk)
denir.
Serd: Soğuk; sert; kaba;
haşin; düzgün ve mü-

nasetli söz söyleme.
Serdirme: Hafiften (?)
Serencam: Baştan geçen;
macera.
Sergerdan: Avare
Serir: Taht; yatacak yer.
Serkop: Başa vurmak i-
çin harpte kullanı-
lan bir alet.
Sangçay: (Sançmak: Saç
maç) Saçarsa; saç-
cak olursa.
Seng: Taş
Serkeş: Baş kaldıran; i-
taatsiz; muhalif.
Serteser: Baştanbaşa;
hep; bütün.
Sevar olmak: Binmek;
(Süvari)
Seyishane: Seyisin kaldı-
ğı yer
Sifal: Alçaklar
Sigal: Fikir; endişe; dü-
şünmek.
Sim eşk: Gümüş (e ben-
zeyen) gözyaşı.
Sine: Göğüs
Sivirya bulunmak: Hazır
olmak.
Siya etmek: Küreği ter-
sine kullanarak ka-

yık veya gemiyi ge-
riye yürütme.
Sofî: Tasavvuf ehli
Song: Son; nihayet; ne-
(Ş)
Şadiyane: «Sevinç hava-
sı» gibi bir şey ol-
ması lâzım
Şaduman: Sevinçli; mes-
rur; mahzuz.
Şakird: Talebe; çırak
Şamyane: Hayme; çadır;
kara perde
Şeb: Gece
Şef': Çift (tekin karşıtı)
Buna göre mısraın
manâsı: «Derler ki
iki rek'attan az na-
maz caiz değildir»
olur.
Şeřtalû: Mec. Buse al-

tice; hitam.
Suyrgal: Daima ihsan ve
in'am. Bahşış ve ih-
san
mak; vermek; öp-
mek.
Şeha: Ey şah; ey padi-
şah.
Şeh-i Rum: Osmanlı pa-
dışahı
Şikeste: Kırık; kırılmış;
yenilmiş.
Şimşad: Şimşir ağacı
Şir: Arslan
Şir-efgen: Arslanzadeden
Şivekâr: Nazlı; işveli;
cilveli; edalı.
Şûh: Nazlı; oynak; ser-
best
Şûle: Alev; ateş alevi

(T)

Tabanca: Tokat; şamar
Tab': Tabiat; huy; yara-
dılış; mühür damga
vs. vurmak
Tabu'. Biat; bağlılık
Tal'at: Yüz; surat; çeh-
re; güzellik
Talkan: Yağla kavrul-
muş un.
Tapman: Bulmayın

Tapmagey' (Tapmak, bul-
mak; perestiş et-
mek; gaibi mevcu-
detmek) Bulmasın
Tar: Dar; sık
Tarib: (Tarimak, Serp-
mek; saçmak) Boşal-
tıp; etrafa saçıp.
Tarîk: Karanlık
Tatar: Tatar; postacı

Teb (Tab): Sıtma
 Tecrid: Soyuma; soyulma;
 herşeyden el ayak
 çekip Allah'a yönel-
 me.
 Tefhim: Anlatma; anla-
 tılma; bildirme; bil-
 dirilme.
 Tefviz: Sipariş etme; da-
 ğıtım; bir gayrimen-
 kulü bilinen fiatiyle
 birinin üstünde bı-
 rakma.
 Telattuf: Nazikâne mua-
 melede bulunma.
 Terahhüm: Merhamet;
 etme; acıma.
 Ter'ib: Arzu ettirme

(U - Ü)

Uçrayıp: (Uçramak: Te-
 sadüf etmek; rast
 gelmek) Tesadüf e-
 dip
 Ulûfe: Sipahilere; Yeni-
 çerilere üç ayda bir
 verilen maaş .
 Ultan: Yuvarlanan; te-
 kerlenen
 Unnab. (Renk olarak)
 Kırmızı
 'Ussa: Tasa; keder; kay-
 gu; gam; hüzn

Tevfir: Çoğaltma
 Tıfl: Küçük çocuk
 Tig: Kılıç
 Tike: Parça; yama; lime.
 Tiibeş: Deli
 Tiryak-ı Faruk: Zehir ve
 bazı hastalıklara kar-
 şı eskilerin kullan-
 dığı bir ilâç; panze-
 hir.
 Toman: İran'da on bin
 akçe yani elli kuruş
 kıymetinde altın sik-
 ke.
 Tremola: Gemiye çevir-
 mek.
 Tûr: Büyük
 Tûşe: Azık; rızık.

Usturlab: Eskiden yıl-
 dızların arza naza-
 ran yükseklik derece-
 sini ölçmeye yarayan
 alet.

Uşşak: Aşık; aşıklar.
 Beytte «Nalege uş-
 şak agaz ey legey»
 Yani: Aşıklar figan
 eylemeye başlasın!
 deniyor.

(V)
 Vahdet: Birlik; yalnızlık.
 Vahid u elf: Binbir
 (Y)
 Yahşi: İyi; güzel
 Yarmak: Varmak
 Yarib: Aydınlatıp
 Yaraş: Dost ol; barış
 Yasar: Düzer; teşkil e-
 der. Mısrada. Kirpi-
 ği okuna yarin kaşı
 keman yasar» yani
 «Yarin kirpiği ka-
 şıyla keman teşkil
 eder».
 Yesavul: Muhafaza me-
 (Z)
 Za'feran: Safran otu de-
 nilen sarıya boyamaya
 yaran bir ot.
 Zahm: Sıkıştırma
 Zahme: Vurma; yare
 Zerd: Sarı
 Zevrak: Sandal; kayık
 Zeyç. Yıldızların hareket
 ve yerlerini göste-
 ren astronomlarca
 Vebal: Günah; azab; şid-
 det; ağırlık.
 muru; yasak memu-
 ru.
 Yitercek: Kâfi derecede-
 de; yeterince çek.
 Yeti görüp: Kâfi görüp
 Yezdan: Allah
 Yibargeyler: Yapacaklar
 Yığlasa: Ağlasa
 Yılakeci: Bir yılı geç-
 meden.
 Yoğ eylegey: Yok etsin
 Yuyulmuş: (Ölü) yıkan-
 mış: temizlenmiş.
 yapılmış cetvel
 Zülf: Sevgili saç; özellik
 le yüzün iki tarafın-
 dan sarkan saç bö-
 lükleri.
 Zülfikâr: Hz. Peygamber
 (S.A.)'in Hz. Ali'ye
 hediye ettikleri ucu
 çatal kılıç.

TERCÜMAN 1001 TEMEL ESER SERİSİNDEN ÇIKAN KİTAPLAR

- 1-YUNUS EMRE
- 2-HUZUR
- 3-18. YÜZYIL TÜRK ÖRF VE
ADETLERİ
- 4-EŞREFOĞLU DİVANI
- 5-ORUÇ BEĞ TARİHİ
- 6-BOZGUN
- 7-MEVLANA
- 8-EMİR SULTAN
- 9-BUHRANLARIMIZ
- 10-TÜRKLERİN MANEVİ GÜCÜ
- 11-BİR ZAMANLAR İSTANBUL
- 12-TÜRKİYE MEKTUPLARI
- 13-NECATİ BEY DİVANI
- 14-BARBAROSHAYRETTİN PA-
ŞA I
- 15-BARBAROSHAYRETTİN PA-
ŞA II
- 16-SOSYALİST ÜLKELERDE
FİKİR SANATIN KADERİ
- 17-TEŞRİFAT VE TEŞKİLATI-
MIZ
- 18-TÜRKİYE'NİN DÖRT YILI
- 19-KİTAB-I BAHRİYE I
KİTAB-I BAHRİYE II
- 20-GECE HİKAYELERİ (Müsamere-
retname)
- 21-FATİH'İN TARİHİ
- 22-RAMAZANNAME
- 23-GAZİ MUSTAFA KEMAL
- 24-ZAĞRA MUFTOSUNON HA-
TİRALARI
- 25-EVRAK-I PERİŞAN
- 26-KARACAOĞLAN
- 27-CAN ÇEKİŞEN TÜRKİYE
- 28-BUDİN KANUNNAMESİ
- 29-İSLAM MEDENİYETİ
- 30-AHLAK
- 31-TÜRKİYE'Yİ BÖYLE
GÖRDÜM
- 32-LEHCETO'L HAKAYIK
- 33-TÜRKLERİN SOY KÜTÜĞÜ
- 34-AHMET HARAMİ DESTANI
- 35-A'MAK-I HAYAL
- 36-KABUSNAME I
KABUSNAME II
- 37-MÜNECCİM BAŞI TARİHİ I
MÜNECCİM BAŞI TARİHİ II
- 38-AŞİRETEN DEVLETE
(Türkiye tarihi I)
- 39-İMPARATORLUK YOLU
(Türkiye tarihi II)
- 40-CİHAN HAKİMİYETİ (Türkiye
tarihi III)
- 41-OLGUNLUK ÇAĞI (Türkiye
tarihi IV)
- 42-SONUN BAŞLANGICI
(Türkiye tarihi V)
- 43-SONA DOĞRU (Türkiye tarihi
VI)
- 44-DÜŞERKEN (Türkiye tarihi
VII)
- 45-BÜYÜK SANCAĞIN
GÖLGESİNDE
- 46-BİZANS TARİHİ I
- 47-BİZANS TARİHİ II
- 48-ENVARU'L AŞIKIN I
- 49-ENVARU'L AŞIKIN II
- 50-ENVARU'L AŞIKIN III
- 51-1001 HADİS I
- 52-1001 HADİS II
- 53-MEVLANA CELALEDDİN
RUMİ
- 54-İSTANBUL TÜRK KALELERİ
- 55-MUHAMMEDİYE I
- 56-MUHAMMEDİYE II
- 57-MUHAMMEDİYE III
- 58-MUHAMMEDİYE IV
- 59-TÜRKİYE'DE SANATLAR
VE ZENEATLAR
- 60-DELHİ TÜRK İMPARATOR-
LUĞU

2000

ra

FİYATI